

The Gleaner

Vol 15 (1979)

Ο «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο. Η πρώτη παρουσίαση αρχαίας τραγωδίας στο νεοελληνικό θέατρο

Δημήτρης Σπάθης

doi: [10.12681/er.362](https://doi.org/10.12681/er.362)

To cite this article:

Σπάθης Δ. (1979). Ο «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο. Η πρώτη παρουσίαση αρχαίας τραγωδίας στο νεοελληνικό θέατρο. *The Gleaner*, 15, 265–320. <https://doi.org/10.12681/er.362>

Ο "ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ" ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ
ΔΙΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟ ΠΙΚΚΟΛΟ
Ἡ πρώτη παρουσίαση ἀρχαίας τραγωδίας στὸ νεοελληνικὸ θέατρο

Τὰ λιγοστά, ἀλλὰ σημαντικότερα γιὰ τὴν ἱστορικὴ τους ἀξία, θεατρικὰ κείμενα τοῦ Ν. Πίκκολου, τὰ γνωρίζουμε μόνο ἀπὸ πληροφορίες ἢ σὲ ξενόγλωσση ἀπόδοση. Γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτῆτη» τοῦ Σοφοκλῆ, ποὺ παίχτηκε στὸ θέατρο τῆς Ὀδησοῦ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1818, διαθέταμε τὰ ἐλάχιστα στοιχεῖα ποὺ εἶχε δημοσιέψει ὁ Λόγιος Ἐρμῆς¹. Κάπως πιὸ γνωστὸ ἦταν τὸ πρωτότυπο ἔργο του «Ὁ Θάνατος τοῦ Δημοσθένους», γιὰ τὸ ὁποῖο τὸ ἴδιο περιοδικὸ εἶχε δημοσιέψει ἐπιστολὴ τοῦ Γ. Λασσάνη μὲ ἐκτενῆ περίληψη τοῦ δράματος². Ἐξάλλου ὑπάρχει καὶ ἡ ἀγγλικὴ του μετάφραση, τυπωμένη στὸ Λονδίνο τὸ 1824³.

Ὡστόσο, μέχρι σήμερα, δὲν εἶχαμε κανένα ἀθηντικὸ δεῦγμα θεατρικῆς γραφῆς ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ καὶ δραματουργὸ ποὺ ἔπαιξε τόσο σπουδαῖο ρόλο στὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ στὰ πρῶτα βήματα τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου στὶς παροικίες τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὶς παραμονές τοῦ Εἰκοσιένα.

Τὸ κενὸ αὐτὸ ἀρχίζει νὰ καλύπτεται τμηματικὰ ἔστω, ἀλλὰ μὲ τρόπο οὐσιαστικὸ, χάρη στὸ ἀντίγραφο τῆς μετάφρασης τοῦ «Φιλοκτῆτη», ποὺ βρέθηκε στὰ κατάλοιπα τῶν χειρογράφων τοῦ Φοριέλ. Τὸ

1. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 194-196 καὶ 271-272. Γιὰ τὶς πρῶτες παραστάσεις στὸ θέατρο τῆς Ὀδησοῦ καὶ γιὰ τὴ θεατρικὴ δραστηριότητα τοῦ Ν. Πίκκολου βλ. Ν. Λάσκαρης, Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου, τ. Α', Ἀθ. 1938, 150-165. Ἐπίσης Γ. Σιδέρης, «Νεοελληνικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ Ἀρχαίου θεάτρου...», π. Ἡώς, Ἀθ. 1966, 404-406. Τοῦ ἴδιου, «Τὸ Εἰκοσιένα καὶ τὸ θέατρο», Νέα Ἐστία, Χριστούγεννα 1970, 151-191. Τοῦ ἴδιου: Τὸ Ἀρχαῖο θέατρο στὴ Νέα Ἑλληνικὴ Σκηνή, Ἀθ. [1976], 15-19. Lidia Martini, *Fortuna Neograeca del Filottete*, Πάδοβα 1974, 75-77.

2. Ἡ πρώτη παράσταση ἔγινε στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1818· βλ. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 575-582. Βλ. καὶ Δημ. Σ. Γκίνης, «Ὁ "Θάνατος τοῦ Δημοσθένους" τοῦ Νικολάου Πικκόλου», Νέα Ἐστία, 32, 1942, 991-992.

3. *The Death of Demosthenes*. A tragedy in four acts. In prose. Translated from the Modern Greek by Gregorios Palaeologus, of Constantinople, Cambridge 1824. Ἡ ἀγγλικὴ ἔκδοση δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα.

κείμενο έπισημάνθηκε από τον 'Αλέξη Πολίτη, πού τó έθεσε στή διάθεσή μου για έκδοση. Τόν ευχαριστώ θερμά γι' αυτό και για τίς πολύτιμες πληροφορίες πού μου έδωσε.

‘Ο «Φιλοκτήτης» σέ ιδióχειρο αντίγραφο του Φοριέλ, φυλάγεται στο Institut de France και περιέχεται στον κώδικα 2336,4d, φφ. 430-468. Τó χειρόγραφο δέν έχει τίτλο, ούτε μνημονεύεται τó όνομα του μεταφραστή. Ίσως νά έχει εκπέσει ένα πρώτο φύλλο, στο όποιο θά αναγράφονταν τά δύο αυτά στοιχεία. ‘Οπωσδήποτε ή ταύτιση είναι βέβαιη: στο πρώτο παράφυλλο βρίσκεται επικολημένο ένα άνυπόγραφο σημείωμα, γραμμένο όπωσδήποτε από τον Πίκκολο, όπως δείχνει χωρίς καμμιάν άμφιβολία ή σύγκριση του γραφικού χαρακτήρα με επώνυμα χειρόγραφα του Πίκκολου.

Παραθέτω τó σημείωμα όλόκληρο:

«Είς του Φιλοκτήτου την παρακάλεσιν προς τον Νεοπτόλεμον, δέν ήξέρω πώς ό αντιγραφείς έγραψε τó “Βάλε με εις ό,τι μέρος του πλοίου θελήσης...” ως μετάφρασιν του “Εν παρόργω θού με”. Τούτο είναι μεγάλη άβλεπία, και παρακαλώ τον φίλον Fauriel νά την διορθώσει, γράφων “Επαρέ με μόνον” και δέν ζητώ τίποτε περισσότερον.” Πολλά άλλα χρειάζονται διόρθωσιν πλην οι Τούρκοι δέν συγχωρούν νά τά στοχαζόμεθα κατά τó παρόν».

Τό αντίγραφο για τó όποιο μιλά ό Πίκκολος δέν βρέθηκε στα χαρτιά του Φοριέλ, αλλά τó σφάλμα του αντιγραφεία έχει περάσει και στο κείμενο πού άντέγραψε με τó χέρι του ό γάλλος φιλόλογος.

Τό σημείωμα του Πίκκολου μάς δίνει ένα άδιάφυστο τεκμήριο για την ταυτότητα του μεταφραστή του Φιλοκτήτη. Τό κείμενο θά παραδόθηκε στον Φοριέλ άνάμεσα στην άνοιξη του 1821 και τó καλοκαίρι του 1822, όσο κράτησε ή συνεργασία των δύο φιλόλογων στο Παρίσι, πριν κατέβει ό Πίκκολος στην άγωνιζόμενη Ελλάδα.

Στο διάστημα αυτό ό Πίκκολος βοήθησε τον Φοριέλ στή συλλογή και την άντιγραφή των δημοτικων τραγουδιων⁴, αλλά υπήρξε πιθανότατα και δάσκαλός του για τά νέα ελληνικά⁵.

4. M. Ibrovac, *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecque et serbe*, Παρίσι, 1966, 125-126. Πβ. Nicola Kolev, «La collaboration entre Dr Nicolas S. Piccolos et Claude Fauriel», *Etudes Balkaniques*, 1978, 114-23.

5. 'Αλέξης Πολίτης, *Κοραής και Φοριέλ* 'Αθ. 1977 [άνάτυπο από τον 'Εραμιστή, τ. ΙΑ], 278-279. Χρησιμοποίησα επίσης, την μελέτη του ίδιου, Ν. Σ. Πίκκολος και Φοριέλ, πού πρόκειται νά δημοσιευθεί στον επόμενο τόμο του 'Εραμιστή.

Ἡ ἀντιγραφὴ ἀπὸ τὸν Φοριέλ τοῦ κειμένου τοῦ «Φιλοκτῆτη» μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς θὰ ἦταν σχετικὴ μὲ τίς «μαθητικὲς» του ἀσκήσεις ἢ ὑποχρεώσεις. Ἔτσι, χάρις στὴν ἐπιμέλεια τοῦ Φοριέλ, διαθέτουμε σήμερα τὸ κείμενο τῆς πρώτης διασκευῆς ἀρχαίου δράματος ποῦ ἔγινε γιὰ νὰ παιχτεῖ στὴ νεοελληνικὴ σκηνή. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις χαρακτηριστικὸ τῆς θεατρικῆς μεταφραστικῆς δραστηριότητος, στὰ πλαίσια τοῦ κινήματος τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἔτσι ὅπως αὐτὴ διαμορφώνεται στὶς παραμονὲς τοῦ Εἰκοσιένα.

Πρὶν κοιτάξουμε τὸ κείμενο, καλὸ εἶναι νὰ θυμηθοῦμε πὼς πρόκειται ἴσως γιὰ τὴν πρώτη θεατρικὴ ἐργασία τοῦ Πίκκολου, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὴν πρώτη μετάφρασή του, οὔτε τὴν πρώτη του λογοτεχνικὴ δοκιμὴ.

Γεννημένος στὸ Τύρνοβο τῆς Βουλγαρίας τὸ 1792, ὁ Νικόλαος Σάββα Πίκκολος⁶ σπούδασε στὸ Ἑλληνικὸ Λύκειο στὸ Βουκουρέστι καὶ ἀναδείχθηκε σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους προικισμένους μαθητὲς τῆς σχολῆς. Εἶχε δασκάλους του τὸν Λάμπρο Φωτιάδῃ καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Βαρδαλάχο, πῆρε γερὰς βάρσεις στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὴ φιλοσοφία καὶ τίς ξένες γλώσσες. Νεώτατος, τὸ 1810, διορίζεται καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς στὸ Λύκειο ἀπὸ τὸ ὁποῖο μὲν εἶχε ἀποφοιτήσει. Τὸ 1811 μεταφράζει τὸν «Αἰμίλιου» τοῦ Ρουσσώ. Παρουσιάζει τὴν ἐργασία του στὴ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία στὸ Βουκουρέστι, τὴν ἴδια χρονιά. «Ἀποφασίζεται νὰ θεωρηθῇ ἢ μετάφρασις, νὰ μεταφρασθῇ καὶ εἰς τὴν Βλαχικὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ ἐκδοθῇ διὰ τοῦ τύπου καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας»⁷.

Φαίνεται ὅμως ὅτι σὲ κάποιον ἄλλο ἐπίπεδο ἢ ἀπόφαση προσέκρουσε σὲ ἀντιστάσεις καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ «Αἰμίλιου» δὲν πραγματοποιήθηκε⁸. Τὸ ἐπεισόδιό τοῦτο εἶναι καὶ ἡ πρώτη σύγκρουσις τοῦ Πίκκολου μὲ τίς συντηρητικὰς δυνάμεις ποῦ ἐλέγχανε τὸν ἑλληνικὸ ἰδεολογικὸ χῶρο.

6. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πίκκολου βλ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτης, «Ὁ Νικόλαος Πίκκολος καὶ τὸ ἔργον του», π. Ἀθηνᾶ, τ. 68, 1965, 81-114. Ἐπίσης τὸν συλλογικὸ τόμο *Dr Nicolas S. Piccolos. Etudes et documents inédits publiés à l'occasion du centenaire de sa mort (1865-1965)*, Σόφια 1968. Καὶ Τ. Ε. Kirkova, «Nicolas S. Piccolos — Sa vie, son oeuvre», *Revue Bulgare d'Histoire*, 5, 1977, 18-37. Γιὰ τίς σπουδὰς του καὶ τὴ διδασκαλία του στὸ Βουκουρέστι βλ. Ariadna Camariano-Cioran, *Les Académies Princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Θεσσαλονίκη, 1974, passim. Οἱ δύο ἀνακοινώσεις τοῦ Β. Λαούρδα σὲ βαλκανικὰ συνέδρια δὲν συνεισφέρουν τίποτε οὐσιαστικὸ στὴν ἔρευνα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πίκκολου.

7. *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1811, 158.

8. Ρ. Ἀργυροπούλου - Λουγγῆ, *Ἡ ἀπήχηση τοῦ ἔργου τοῦ Ρουσσώ στὸν Νεοελληνικὸ Διαφωτισμό*, Ἀθ. 1977 [ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν «Ἐρανοστῆ» τ. ΙΑ'] 207-208.

Σε άλλη οξύτερη φάση, θά οδηγήσει στὸν ἀφορισμὸ τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης⁹.

Εἶναι σαφὲς πὼς ἀπὸ πολὺ νωρὶς ὁ Πίκκολος ἔχει κάνει τὴν ἐπιλογή του, διαλέγοντας τὸ στρατόπεδο ἐκεῖνο ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ μεταφέρει τὶς νέες ἰδέες στὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ περιοχὴ. Τὸ στρατόπεδο ποὺ τὰ χρόνια αὐτὰ θά συντονίζει ὅλο καὶ περισσότερο τὴ διάδοση τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παιδείας μὲ τὴν ἰδεολογικὴ προετοιμασία τοῦ ἀγώνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία. Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ἀκολουθώντας μᾶλλον τὸ δάσκαλό του Κωνσταντῖνο Βαρδαλάχο, ὁ Πίκκολος βρέθηκε τὸ 1815 καθηγητῆς στὴ σχολὴ τῆς Χίου, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 1817. Πότε ἀκριβῶς πῆγε στὴν Ὀδησσὸ δὲν εἶναι γνωστὸ. Πιθανότατα τὸ φθινόπωρο ἢ ὀπωσδήποτε πρὶν τὸ τέλος τοῦ 1817. Ἡ παραμονὴ του στὴν Ὀδησσὸ, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴ μεταφραστικὴ καὶ πρωτότυπη δραματουργικὴ του δραστηριότητα, κράτησε μόνον μερικὸς μῆνες. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1818, βρισκόταν στὸ Παρίσι¹⁰.

Ἀργότερα ὁ Πίκκολος, «ὁ φιλόπατρις καὶ παρ' ἀξίαν ὀλιγορρηθὲς ἐπίσημος οὗτος λόγιος. . . ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ Κοραῖ φίλων καὶ ἐταίρων. . .» θά ἀποκτήσει «φήμην δεινοῦ ἑλληνιστοῦ παρὰ μὲν τοῖς ξένοις διὰ τὰς κριτικὰς αὐτοῦ ἐκδόσεις, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετάφρασιν ἀριστουργημάτων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας. . .»¹¹. Οἱ μεταφράσεις τοῦ Ντεκάρτ καὶ τοῦ Μπερναρντέν ντε Σαιν-Πιέρ θά κυκλοφορήσουν τὸ 1824, οἱ ἐργασίες τοῦ Πίκκολου πάνω στὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πυκνώνουν μετὰ τὸ 1840.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ μεταφράζει τὸν «Φιλοκτήτη», τὴν περίοδο τῆς Ὀδησσοῦ, ὅπως μπορούμε νὰ λέμε, ὁ Πίκκολος δὲν εἶναι ἀκόμα ὁ ἑλληνιστῆς μὲ τὴ διεθνῆ ἀναγνώριση. Εἶναι ὅμως ἐνήμερος στὰ θέματα τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς παιδείας, ὄριμος καλλιτεχνικὰ καὶ ἰδεολογικὰ.

Γιὰ νὰ πλησιάσουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιὰ τὸ θέμα μας πρέπει νὰ κοιτάξουμε, βιαστικὰ ἔστω, τὴ συλλογὴ του «Φιλομούσου Πάρεργα»¹². Τὸ βιβλίο, ἂν καὶ τυπωμένο τὸ 1838, περιέχει στιχουργήματα — πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις — ποὺ ἀνήκουν σὲ παλιότερη περίοδο τῆς δημιουργίας

9. Ἰω. Φιλήμων, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α', ἸΑΘ. 1859, 97.

10. *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1818, 681-682.

11. Δ. Θερεϊανός, *Ἀδαμάντιος Κοραῖς*, Α', Τεργέστη 1889, 378.

12. *Φιλομούσον Πάρεργα, ἤτοι Συλλογὴ ποιημάτων τῶν μὲν πρωτοτύπων τῶν δὲ μεταφρασμένων ἀπὸ διαφόρους γλώσσας μὲ τὸ κείμενον ἀντικρῶ*, Παρίσι, 1838.

γικής του δραστηριότητας. Σύμφωνα με τη δήλωση (πρόλογος) του συγγραφέα: «Τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ βιβλιάριον τοῦτο ποιημάτια» ἀνάγονται σὲ περιστατικά «τῶν ὁποίων μόλις σώζεται ἀμυδρὸν τι ἔγνος εἰς τὴν μνήμην τινῶν συγχρόνων ὁμογενῶν».

Πρὶν ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ χρονολογημένα πρωτότυπα στιχουργήματα πού ἔχουν ἀμεση σχέση μὲ τὸ θέμα μας, ἄς ρίζουμε μιὰ ματιά στὸ σύνολο τῆς ποιητικῆς συγκομιδῆς ὅπως ἐμφανίζεται στὴ συλλογή. Ἐντυπωσιάζουν καὶ ἡ ποικιλία, μορφικὴ καὶ θεματικὴ, τῆς ποιητικῆς του παραγωγῆς καὶ τὰ εὐρύτατα ἐνδιαφέροντα τοῦ συγγραφέα στὴν κλασικὴ καὶ τὴ νεώτερη εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία: μεταφράσεις ἀρχαίων λυρικῶν (Σαπφῶ κλπ.), δυτικοευρωπαϊῶν ποιητῶν (Ντελίλλ, Μπερανζέ, Μπάιρον, Σίλλερ, Χέρντερ κ.ἄ.). Τὰ πρωτότυπα ποιήματα, μερικὰ ἀρχαιοπρεπῆ (ἐπιγράμματα, ἐπιτύμβια), μερικὰ γραμμένα σὲ ἀπλῆ γλῶσσα δείχνουν ἀξιόλογη ποιητικὴ εὐαισθησία καὶ καλλιέργεια. Ἄν καὶ ἀχρονολόγητα, ὥστόσο τὰ περισσότερα κείμενα σύμφωνα μὲ πολλὰς ἐνδείξεις πρέπει νὰ εἶχαν γραφεῖ μέσα στὴ δεκαετία 1818-1828. Ἡ δημιουργικὴ ἔφεση ἔχει ἀσφαλῶς τὶς ρίζες της νωρίτερα. Ξέρουμε πῶς ἡ «ἄσκηση» πάνω σὲ ἀρχαῖα μετρικὰ πρότυπα εἶναι παράδοση συνδεμένη μὲ τὸ Λύκειο στὸ Βουκουρέστι. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μετάφραση τοῦ Ρουσσώ, ἔχουμε βεβαιωμένο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πίκολου γιὰ τὸν Μπερναντὲν ντὲ Σαιν-Πιερ κιάλας ἀπὸ τὸ 1818¹³.

Φτάνουμε ὅμως στὰ κείμενα πού ἔχουν ἀμεσότερη σχέση μὲ τὸ θέμα μας. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔμμετρη ἐπιστολὴ «Πρὸς τὸν ἰατρὸν Γ. Γλαράκην...» (1820), πού εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ποιήματα τοῦ Πίκολου¹⁴, ἔχουν καταχωρηθεῖ στὴ συλλογὴ δύο ἐκτενῆ στιχουργήματα: Ὁ «Παιὰν εἰς Παιδεῖαν», πού γράφτηκε «Ἐν Χίω, δ' φεβρουαρίου, αὐγῆς» καὶ ὁ «Πρόλογος εἰς τὸν Λεωνίδαν ἐν Θερμοπούλεις» πού ἔχει χρονολογία 1817 (χωρὶς νὰ σημειώνεται ὁ τόπος). Τὰ δύο τελευταῖα στιχουργήματα μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν ἓνα ποιητικὸ καὶ ἰδεολογικὸ στίγμα γιὰ τὸ συγγραφέα μας, τὴ χρονιὰ πού φτάνει στὴν Ὀδησσὸ καὶ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέατρο.

Καὶ τὰ δύο ποιήματα δείχνουν πόσο ὁ Πίκολος ἦταν ἔτοιμος ὄχι μόνο νὰ ἐνταχθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ διαδραματίσει σοβαρὸ ρόλο στὴν πνευματικὴ καὶ θεατρικὴ δραστηριότητα τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς παροικίας,

13. I. E. Βερναρδίνου Σαμπιέρρου, *Ἡθικά διηγήματα τρία ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετενεχθέντα ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ τῶν κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν*, Παρίσι, 1825.

14. Ἡ ἔμμετρος ἐπιστολὴ «Πρὸς τὸν ἰατρὸν Γ. Γλαράκην...», ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὴ δημοσίευση στὸ Λόγιο Ἐρμῆ καὶ ἀπὸ αὐτοτελεῖ ἐκδοση τὸ 1820.

δείχνουν πόσο ἡ θερμοκρασία εἶχε ἀνεβεῖ καὶ σὲ ποῖο βᾶθος εἶχε ὠριμάσει τὸ πλέγμα τῶν αἰτημάτων τοῦ Διαφωτισμοῦ: Παιδεία, ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου ἰδανικοῦ, ἀφύπνιση τῶν συνειδήσεων, ἀγώνας, ἐθνικὴ ἀποκατάσταση, εὐνομία καὶ εὐημερία γιὰ ὅλους.

Ἄ «Παῖδαν εἰς Παιδείαν» εἶναι προσκλητήριο:

«Ἡ Ἑλλάς ταπεινωμένη,
Φίλοι! ἀπὸ σᾶς προσμένει
Δόξαν τῆς τῆν παλαιάν.
Ἡ Σοφία μόνη δίδει
Ὅλα τῶν καλῶν τὰ εἶδη
Κι' εὐτυχίαν στερεάν».

μαζὶ καὶ δραματισμὸς γιὰ τὴ νέα Ἑλλάδα ποὺ «ἀναθάλλει», γιὰ τὴν εὐνομία καὶ τὴν εὐτυχία ποὺ θὰ βασιλέψουν. Μέσα στὸ δράμα αὐτό, στὴν πρώτη θέση τοποθετεῖται ἡ ἀναγέννηση τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀνθησις τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ θεάτρου φυσικά:

«Βωμοί, θέατρα, μουσεῖα,
Τεχνῶν πάγκαλα μνημεῖα,
Ἄνεγείρονται σεμνῶς.
.
.
.
Μὲ τὸ ξίφος Μελπομένη,
Εἰς τὰ αἵματα βαμμένη,
Τρόμον, οἶκτον προξενεῖ».

Στὸ ἐπόμενο ποίημα, ἡ μούσα τῆς τραγωδίας θὰ ἐμφανιστεῖ ἡ ἴδια μπροστὰ στὸ κοινό. Γιατὶ τὸ ποίημα «Πρόλογος εἰς τὸν Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις» ἔχει κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο τὴν ἐνδειξὴ «Προλογίζει Μελπομένη» καὶ εἶναι στιχουργημένο γιὰ νὰ διαβαστεῖ σὰν πρόλογος θεατρικῆς παράστασης.

Ἡ μούσα ἀναπολεῖ τὴ δόξα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ τὴν ἀκμὴ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἔμειναν τώρα παρὰ ἐρείπια:

«Ἐσμός ἀγρίων, μοχθηρῶν υἱῶν τῆς Ἀμαθείας,
Ἐχθροὶ τῶν νόμων ἄσπονδοι, τοῦ Κάλλους, τῆς Παιδείας
Τοῦ Μῆδου βαρβαρώτεροι, καθάρματα βαρβάρων»(. . .)

τὰ ἔχουν καταστρέψει ὅλα.

«Σεμνότατοί μου Σοφοκλεῖς! γλυκύτατ' Εὐριπίδαι!»

Τῆ φωνῇ τους ἀναζητᾷ ἡ μούσα γιατί ἡ ὥρα πλησιάζει:

«Τῆς Εἰμαρμένης ἡ βουλή χρηστάς ἐλπίδας δίδει,
 Ὅτι ἡ πολύστονος Ἑλλάς ἀναγεννᾶται ἤδη».

Παρακάτω ὑπάρχει ἄμεση ἀναφορὰ στοῦ καινούριου θεάτρου πού ἀνασταίνεται:

«Χαῖρε Ἑλλάς! Ἑλληνικὸν θέατρον ἀνεφάνη,
 Καὶ ἡ πικρά μου ἔπαυσε τόσων αἰῶνων πλάνη.
 Ἐδῶ καὶ ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ κατοικήσω,
 Ἐν ὅσω εἰς τὸν ποθινὸν κόλπον σου νὰ γυρίσω».

Ἡ μούσα πρὶν γυρίσει στὴν πατρίδα της, σταμάτησε τὴν περιπλάνησή της καὶ ἀποφάσισε νὰ σταθμεύσει «ἐδῶ». Σὲ τί ἀναφέρεται τὸ «ἐδῶ» δὲν ἀποσαφηνίζεται. Καὶ παρακάτω τὸ ποίημα ἔχει περικοπές πού συσκοτίζουν τίς ἀναφορές σὲ συγκεκριμένα περιστατικά τῆς ἐποχῆς πού γράφτηκε. Δημοσιεύοντάς το στὰ «Φιλομούσου Πάρεργα» ὁ συγγραφέας ἔχει ἀντικαταστήσει πολλοὺς στίχους καὶ ἡμιστίχια μὲ ἀποσιωπητικά.

Πρέπει παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰν ἀποκρυπτογράφηση, γιατί αὐτὸ τὸ τμῆμα τοῦ κειμένου ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Σύμφωνα μὲ τὴν παλαιὰ θεατρικὴ παράδοση διαπιστώνουμε μιὰ σύντομη ἀναφορὰ στοῦ ἔργο πού θὰ παρασταθεῖ:

«Τοῦ Λεωνίδα σήμερον τὸ αἶμα ἀναβράζει·
 Ἐκδίκησιν! ἐκδίκησιν! ἐκδίκησιν!» φωνάζει».

καὶ παρακάτω ἀρχίζει, κάτι πού εἶναι τυπικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ θεατρικοῦ προλόγου, ἡ προσφώνηση μαζὶ καὶ ἐγκώμιο πρὸς τοὺς ἄρχοντες τοῦ τόπου. Μόνο πού ἐδῶ παραμένει ἄγνωστο, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ συγγραφέα, τὸ πρόσωπο στοῦ ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ μακρὰ ρητορικὴ ἀποστροφή (27 δεκαπεντασύλλαβοι) στοῦ τελευταῖο μέρους τοῦ προλόγου. Παραθέτω ἐνδεικτικὰ τέσσερις στίχους ἀπὸ τὸ περικομμένο αὐτὸ μέρος:

«Τὴν Δύσιν ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὴν τυραννίαν,
 Καὶ ὑποφέρεις ὁ λοιμὸς νὰ φθείρη τὴν Γραικίαν;

 Εἰς σὲ μόνον ἀπόκειται καὶ νὰ τὴν ἀνορθώσης,
 Καὶ τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ νὰ τὴν ἐλευθερώσης».

Ἐχοντας ὑπόψη τὸ ἱστορικὸ κλίμα καὶ τὸ γεωγραφικὸ χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ συγγραφέας, μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε ὡς πιθα-

νότερο αποδέκτη αυτής τῆς προσφώνησης μάλλον τὸν τσάρο Ἀλέξανδρο. Οἱ στίχοι γράφονται ὄχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρέωση τοῦ ποιητῆ νὰ κολακέψει τοὺς ἰσχυροὺς, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ὁ μύθος τοῦ «μόσχοβου» ἀντέχει στὶς δοκιμασίες καὶ κάθε τόσο ἀναβιώνει, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι καὶ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ρωσίας διατηρεῖται γιὰ ἓνα ὀρισμένο διάστημα, γύρω στὸ 1815, ὁ μύθος τοῦ φιλελεύθερου τσάρου. Δύο - τρία χρόνια ἀργότερα ὁ πολιτικός ὁμοιδεάτης τοῦ Κοραῆ δὲν θὰ ὑπόγραφε τὸ στίχο «Τὴν Δύσιν ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὴν τυραννίαν». Αὐτὴ εἶναι μίᾳ πιθανῆ ἐξήγηση γιὰ τὸ συγγραφέα, ἐκδίδοντας τὴ συλλογὴ τὸ 1838, ἀφήνει ἀδέσποτη τὴν προσφώνηση.

Διατηρώντας τὶς ἀπαραίτητες ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴ βεβαιότητα τῆς ὑπόθεσης πού κάνουμε, πρέπει νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα: γιὰ ποῖο κείμενο, γιὰ ποιά παράσταση γράφτηκε ὁ «Πρόλογος»;

Ἐνα ἑλληνικὸ θεατρικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις»¹⁵, ἄγνωστου συγγραφέα, εἶχε κυκλοφορήσει ἓνα χρόνο νωρίτερα. Πρόκειται γιὰ δράμα ἱστορικὸ - ἠρωϊκὸ - γιὰ ἀναπαράσταση οὐσιαστικὰ τῆς μάχης στὶς Θερμοπύλες. Παρὰ τὴν ἀφέλειά του καὶ τὶς ἀδεξιότητες στὴ σύνθεση, μὲ τὸ πατριωτικὸ καὶ τὸ ἀντιτυραννικὸ του περιεχόμενο (ἀρχαία δημοκρατικὴ πολιτεία κατὰ τοῦ ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ) τὸ δράμα ταίριαζε πολὺ σὲ ἓνα θέατρο ὅπως ἐκεῖνο τῆς Ὁδησοῦ. Ταίριαζε παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὶς δυσκολίες πού εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἡ παρουσίασὴ του: πολλὰ σκηνές ἐναλλασσόμενες στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο στρατόπεδο, ἐπεισόδια μὲ μάχες καὶ συγκρούσεις ἐπὶ σκηνῆς, πολλὰ πρόσωπα, ἀνάμεσα τοὺς καὶ δύο γυναῖκες, ἡ βασίλισσα τῆς Σπάρτης — σύζυγος τοῦ Λεωνίδα — Γοργὼ καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ξέρξη Ἀριάνη.

Μποροῦσε ἄραγε ὁ ἀρτισύστατος ἑλληνικὸς θίασος τῆς Ὁδησοῦ μὲ τὶς μικρὲς του δυνάμεις νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν παράσταση ἑνὸς τέτοιου ἔργου; Ἐνα παράδειγμα γιὰ τὶς δυσκολίες πού ἀντιμετώπιζε ἐκεῖνο τὸ θέατρο μᾶς δίνει μιὰ ἐπιστολὴ, δημοσιευμένη στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» τὸν Ἰούνιο τοῦ 1817, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς παροικίας ἀναφέρεται καὶ στὸ θέατρο: μαθαίνουμε πὼς μιὰ προσπάθεια ἀπὸ νέους ὁδησινούς «νὰ παραστήσωσιν ἐπὶ σκηνῆς τὸν Μέγα ν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς Ἰνδίας» ματαιώθηκε. Δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ ἐξασφαλιστοῦν τὰ ἀπαραίτητα ὑλικά μέσα πού ἀπαιτοῦσε ἡ σκηνικὴ

15. Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις εἶτον Ἑπόθεσις ἠρωϊκὴ Συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τινος ἀνωνύμου... Ἐν ἐτει 1816. (χ.τ.ε.). Βλ. καὶ Ν. Λάσκαρης, δ.π., τ. Α', 140.

παρουσίαση ενός τέτοιου έργου και δὲν βρέθηκαν νέοι ἄνδρες «προσφευεῖς εἰς τὸ νὰ ὑποκριθῶσι τὰ γυναικεῖα πρόσωπα»¹⁶.

Ὡστόσο, ἄλλο ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις» δὲν γνωρίζουμε, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὁ ἴδιος ὁ Πίκκολος ἐπιχείρησε νὰ γράψει παρόμοιο ἔργο, δίνοντάς του τὸν αὐτὸ τίτλο μὲ τὸ δράμα πού εἶχε κυκλοφορήσει ἕνα χρόνο νωρίτερα καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν πρόλογο τῆς παράστασης¹⁷.

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ θεωρήσουμε βέβαιο πὼς ὁ «Πρόλογος» γράφτηκε γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ «Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις», γιὰ τὸ δράμα πού εἶχε κυκλοφορήσει ἀνώνυμα τὸ 1816.

Καμμία ἀπὸ τὶς ὡς τώρα γνωστές μας ἐλληνικὲς πηγὲς δὲν ἀναφέρει παράσταση τοῦ «Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις». Ὅμως μνεῖα γιὰ παράσταση ἔργου μὲ τὸν ἴδιο περίπου τίτλο ὑπάρχει στὶς ρωσικὲς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐφημερίδα τῆς Πετρούπολης («Σέβερναγια Πότστα») (ἀρ. 89/7 Νοεμβρίου 1817) δημοσιεύει ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ μὲ ἡμερομηνία 16 Ὀκτωβρίου 1817. Ἡ ἀνταπόκριση εἶναι ἀφιερωμένη στὴν παραμονὴ στὴν Ὀδησσὸ τοῦ Μεγάλου Δούκα Μιχαὴλ Πάβλοβιτς, ἀναφέρει τὶς θεατρικὲς παραστάσεις πού ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης παρακολούθησε (ἰταλικὴ ὄπερα, γαλλικὴ κωμωδία) καὶ καταλήγει: «Στὶς 14 Ὀκτωβρίου τὸ βράδυ, ἀπὸ ἐμπόρους ἐρασιτέχνες τοῦ θεάτρου παραστάθηκε στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἡ τραγωδία “Λεωνίδας” καὶ ἰταλικὴ ὄπερα». Τὸ ἴδιο κείμενο, ταυτῶσημο, δημοσιεύεται καὶ στὴν ἐφημερίδα «Σανκτ-Πετερμπούργκσκιε Βέντομοστι» στὶς 13 Νοεμβρίου 1817.

Πρόκειται, προφανῶς, γιὰ ἐπίσημη ἀνακοίνωση καὶ ἡ σοβαρότητα τῆς πληροφορίας, μιὰ καὶ ἀφορᾷ τὸν νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ τσάρου, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτηση. Φυσικὰ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἐρασιτέχνες τοῦ θεάτρου δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν ἰταλικὴ ὄπερα, πού κόλλησε ἀδέξια στὴν ἴδια φράση ὁ συντάκτης τῆς ἀνακοίνωσης. Ὅμως ἡ τραγωδία «Λεωνίδας» εἶναι πιθανότατα τὸ ἔργο πού μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ ἡ παράσταση εἶναι ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία ἔγραψε τὸν «Πρόλόγο» τοῦ ὁ

16. Παράρτημα εἰς τὸν ΙΑ' Ἔρμ. τοῦ Λογίου Ἐρμού, 1 Ἰουνίου 1817, 10.

17. Ὁ V. Bechevliev στὸ ἄρθρο του «Eine Unvollendete Tragödie von Dr N. S. Pikkolo, *Balkan Studies* 17, 1976, 225-228 καὶ ἡ T. Kirkova στὴ μελέτη τῆς *Nicolas S. Piccolos — sa vie, son oeuvre*, ὁ.π., σ. 22, μὲ ἀφορμὴ τὸν «Πρόλογο...» διατυπώνουν τὴν εἰκασία πὼς ὁ Πίκκολος εἶχε τὴν πρόθεση νὰ γράψει ὁ ἴδιος δράμα μὲ τίτλο. «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις», τὴν ὁποία δὲν πραγματοποιήσε. Οἱ δύο ἐρευνητὲς δὲν παίρνουν ὑπόψη τοὺς πὼς δράμα μὲ τὸν ἴδιο τίτλο κυκλοφόρησε ἕνα χρόνο νωρίτερα καὶ δὲν πρόσεξαν πὼς τὸ κείμενο τοῦ Πίκκολου εἶναι πρόλογος θεατρικῆς παράστασης, γραμμένος δηλαδὴ γιὰ τὴν παρουσίαση ὑπάρχοντος ἔργου.

Πίικολος. Βέβαια παραμένει άγνωστο αν ο πρόλογος αυτός διαβάστηκε όντως πριν την παράσταση.

Γεννιέται δικαιολογημένα ή άπορία γιατί καμμιά ελληνική πηγή δέν μνημονεύει ένα τέτοιο σημαντικό γεγονός. Δέν πρόκειται σίγουρα για μοναδική περίπτωση. Η πιθανότερη όμως εξήγηση για τó συγκεκριμένο γεγονός είναι μάλλον ή εξής: Η παράσταση που έτοιμάσαν οι έμποροι έρασιτέχνες, δηλαδή ο ελληνικός θίασος τής 'Οδησοΰ, ήταν μιá εκδήλωση που όργανώθηκε για τήν περίσταση και δέν αποκλείεται να έτοιμάστηκε βιαστικά με κάποιες περικοπές ή άλλαγές στο έργο, λόγω τών δυσκολιών που αναφέραμε. Καί στη συνέχεια, είτε για τίς δυσκολίες που υποθέτουμε, είτε για άλλους πρακτικούς λόγους, δέν επαναλήφθηκε, δέν μπήκε στο ρεπερτόριο του θεάτρου όπως μπήκαν άλλα έργα που θά αναφέρουμε παρακάτω. Έτσι, σάν μεμονωμένο γεγονός είχε λιγότερες πιθανότητες να καταγραφεί στα χρονικά, να άκουστεί ή να βρει άπήχηση ανάλογη με τίς άλλες παραστάσεις του θεάτρου.

Φυσικά, μόνο αν κάποτε διασταυρώσουμε και συμπληρώσουμε τίς πληροφορίες θά είμαστε σε θέση να δλοκληρώσουμε ή να άπορρίψουμε τίς υποθέσεις μας.

Στο βαθμό όμως που οι συσχετίσεις αυτές είναι βάσιμες, πρέπει να θεωρήσουμε πως ο «Πρόλογος» και ή παρουσίαση του «Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις» είναι ή πρώτη έπαφή του Πίικολου με τó θέατρο, με τó ελληνικό θέατρο τής 'Οδησοΰ ιδιαίτερα, αλλά και ή πρώτη του γνωριμία με τίς δυσκολίες και τά προβλήματα που είχε να αντιμετώπισει μιá τέτοια προσπάθεια. Παράλληλα, ως σημειώσουμε πως αν ή υπόθεσή μας είναι βάσιμη, τότε ο συγγραφέας έπρεπε να βρίσκεται στην 'Οδησοΰ από τίς αρχές του φθινοπώρου του 1817.

Με βάση τó σύνολο τών παραπάνω στοιχείων, είμαστε σε θέση, συνοφίζοντας, να υποστηρίξουμε πως ο Πίικολος θά αντιμετώπισει τó πρόβλημα τής μετάφρασης του «Φιλοκτήτη» και γενικά τή συμμετοχή του στη θεατρική κίνηση, ώριμος, με τίς γνώσεις του στο χώρο τής ευρωπαϊκής πνευματικής ζωής και τής ελληνικής παιδείας, ώριμος ιδεολογικά για να εξυπηρετήσει τούς στόχους και τήν άποστολή του θεάτρου σε ένα από τά βασικά κέντρα τής προεπαναστατικής δραστηριότητας του ελληνισμού. Η πείρα του αυτή αλλά και ή σωστή εκτίμηση τών συγκεκριμένων συνθηκών θά προσδιορίσουν και τίς πρακτικές του έπιλογές.

Η αίγλη τής θεατρικής κίνησης που άρχισε στην 'Οδησοΰ και ή ίδρυση του Έλληνικού Γυμνασίου τó 1817 αποτέλεσαν άσφαλώς τόν

πόλο ἔλξης πού ἔκαναν τὸν Πίκκολο νὰ ἔρθει στὴν Ὀδησσό, ἀκολουθώντας πάλι τὸ δάσκαλό του Κωνσταντῖνο Βαρδαλάχο. Μὲ τὸ σχολεῖο δὲν φαίνεται νὰ ἀσχολήθηκε, ἀλλὰ ἀφοσιώθηκε ἴσως ἀποκλειστικὰ στὸ θέατρο, ὑπηρετώντας τὴν καίρια ἀνάγκη πού αὐτὸ ἀντιμετώπιζε, τὸ θέμα τοῦ ρεπερτορίου.

Γιατὶ πέρα ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς πού προκαλοῦσε κάθε καινούρια πνευματικὴ πρωτοβουλία στὴν περιοχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, ὑπῆρχαν καὶ τὰ προβλήματα. Στὴν προκειμένη περίπτωση τὰ προβλήματα διαφαίνονται καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὶς πρῶτες εἰδήσεις πού κυκλοφοροῦν γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ὀδησσοῦ καὶ χρήσιμο εἶναι νὰ τὶς διατρέξουμε.

Ἡ «Διατριβὴ φιλογενοῦς τινὸς Γραικοῦ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ὀδησσῶ οἰκούντων Γραικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1816», πού δημοσιεύεται στὸ Λόγιο Ἐρμη¹⁸, μᾶς δίνει τὶς πρῶτες βασίμεις πληροφορίες γιὰ τὸ ξεκίνημα τῆς θεατρικῆς κίνησης πού σίγουρα ἄρχισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1816.

Ὁ συντάκτης τῆς «Διατριβῆς» δὲν εἶναι πολὺ ἱκανοποιημένος. Βέβαια ὅσοι ἦταν παρόντες στὶς παραστάσεις αὐτὲς («δὲν θέλουν λησμονήσει τὴν ἄκραν ἀγαλλίασιν καὶ μεγάλην χειροκρότησιν τῶν θεατῶν. . .»), ἀλλὰ οἱ παραστάσεις ἦταν «ὄλαι ὄλαι δύο, ἤγουν ἢ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους» καὶ παίχτηκαν λίγες φορὲς.

Ἀφορμὴ τῆς δυσἀρέσειας τοῦ «φιλογενοῦς γραικοῦ» δὲν εἶναι τόσο ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν παραστάσεων, ὅσο ἡ στάση κάποιων συντηρητικῶν πού ἀντιδράσανε στὴν πρωτοβουλία τῶν φιλοθεάτρων νέων. Ὁ ἐπιστολογράφος ζητᾷ συχνότερες καὶ συστηματικότερες παραστάσεις καὶ κυρίως ἀπαιτεῖ νὰ δοῦν οἱ θεατῆς «οἶον εἰπεῖν, ἐξαναστάντας ἐκ νεκρῶν τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Ἀριστοφάνην» καὶ ν' ἀκούσουν «καὶ τὴν προπατορικὴν ἡμῶν γλῶσσαν»¹⁹.

Ἄλλος γραικὸς ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ δημοσιεύει («Ἀντίρρηση») στὴ «Διατριβὴ» τοῦ φιλογενοῦς γραικοῦ, ὅπου ἀνάμεσα στὰ διάφορα προβλήματα, θίγονται καὶ τὰ τοῦ θεάτρου²⁰. Τὸν ἀναφέραμε παραπάνω.

18. *Παράρτημα εἰς τὸν Α' Ἀρ. τοῦ Λογίου Ἐρμοῦ*, 1 Ἰανουαρίου 1817, 7-9. Ὁ Β. Σκουβαρᾶς, «Ὁ φιλικὸς καὶ δάσκαλος Ἰωάννης Γ. Μακροῦς», *Εἰς μνήμην Κ. Γ. Ἀμάντου*, Ἀθ. 1960, 495 θεωρεῖ πὼς ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας τῆς διατριβῆς εἶναι ὁ Ἰωάννης Μακροῦς. Πβ. καὶ Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος, *Λόγιος Ἐρμηῖς. Εὐρετήρια*, Ἀθ. 1976, 246-247.

19. *Ὁ.π.*, σ. 9.

20. *Παράρτημα εἰς τὸν ΙΑ' Ἀρ. τοῦ Λογίου Ἐρμοῦ*, 1 Ἰουνίου 1817, 10.

Με άφορμή την προετοιμασία του «'Αλέξανδρου στίς 'Ινδίες» του Μεταστάσιου, που ή παράστασή του δέν πραγματοποιήθηκε, λέει ποιό είναι τό «καθολικόν έμπόδιον». Δέν φταΐνε οί ελάχιστοι γέροι «δεισιδαίμονες» που άντιδροϋν, αλλά οί πρακτικές ύλικές δυσκολίες, μαζι και ή δυσκολία νά βρεθοϋν εκτελεστές για τά γυναικειά πρόσωπα. 'Εννοείται άνδρες εκτελεστές. Για γυναικίες ήθοποιούς δέ γίνεται καν συζήτηση. Στο «Θάνατο του Δημοσθένους» για τό μοναδικό γυναικειό ρόλο²¹ θά επιστρατευτεί ή ήθοποιός του τοπικοϋ ρωσικοϋ θεάτρου Μαρασέφσκαγια. 'Ωστόσο και ό δεύτερος επιστολογράφος είναι σύμφωνος πώς πρέπει νά συνεχιστοϋν οί παραστάσεις «σεμνών και ήρωϊκών δραμάτων».

'Επιβεβαίωση για τό χρόνο τών παραστάσεων, αλλά και δεΐγμα τής σοβαρότητας και σημασίας που άποκοϋσε τό έγχειρημα, μās προσφέρει μιá επιστολή του Σπ. Δεστούνη από την Πετρούπολη (5 Αύγούστου 1816) πρós τον πατέρα του²². «'Ο Μέγας Δουξ Νικόλαος... έκαμε ένα ταξίδι εις διάφορα μέρη τής Ρωσίας: ήτον και εις την 'Οδέσσαν... Του έπαράστησαν εις διάφορας γλώσσας θέατρα ως και οί Ρωμαϊοί έπαράστησαν ρωμαϊκά τό περίφημον δράμα τους Σουλιώτας»²³.

Πολύ νωρίς, λοιπόν, και άλλος άδελφός του 'Αλέξανδρου, ό μετέπειτα τσάρος Νικόλαος, εκδηλώνει ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες τής ελληνικής παροικίας. 'Αξιζει νά σημειωθεί ή άπήχηση από αύτή τή σκοπιά που είχαν οί παραστάσεις εκείνες. Είναι φυσικό οί πιό δραστήριοι εκπρόσωποι του τότε πνευματικοϋ έλληνισμοϋ νά θελήσουν νά τις αξιοποιήσουν πρós όλες τις κατευθύνσεις. 'Ενα χρόνο άργότερα, τον 'Οκτώβρη του 1817, ή παροικία θά προσπαθήσει νά εκμεταλλευτεί

21. Τό δράμα, σύμφωνα με την άγγλική μετάφραση, ειχε δύο γυναικείους ρόλους, που στην παράσταση, από ανάγκη, συγχωνεύτηκαν σε έναν. Βλ. Δ. Σ. Γκίνης, «'Ο Θάνατος του Δημοσθένους του Νικολάου Πίκκολου», *Νέα 'Εστία* 32, 1942, 991-992.

22. Βλ. 'Αγγ. Φενερλῆ - Παναγιωτοπούλου, «Τό θεατρικό έργο "Σουλιώτες" 1809-1827», *'Ο 'Εραμιστής* 3, 1965, 160.

23. Για τοϋτο τό έργο δέν αναφέρεται πουθενά ούτε συγγραφέας ούτε μεταφραστής. Στο ρωσικό θεατρο (Πετρούπολη, Μόσχα) από τό 1809 παιζόταν με επιτυχία ένα πεντάπρακτο δράμα του Α. Ν. Νεβαχόβιτς με τον τίτλο «Οί Σουλιώτες ή Οί Σπαρτιάτες του 18ου αιώνα». Βλ. *Istoriia Russkovo Dramaticheskono teatra*, τ. Β', Μόσχα 1977, 117-119. Πάντως τό δράμα που παίχτηκε από τον ελληνικό θιάσο τό 1816 δέν έχει καμμία σχέση — μόνο θεματική συγγένεια ύπάρχει — με τό μπαλέτο «Οί Σουλιώται εις τά 'Ιωάννινα», που παίχτηκε από ξένους ήθοποιούς στίς 7/19 Σεπτεμβρίου 1818 μετά τό κυρίως έργο («'Ο θάνατος του Δημοσθένους») «παρά τής εταιρείας [= θιάσου] άλλογενών όρχηστών... δι' όρχήσεως μιμητικής». Βλ. 'Επιστολή του Γ. Λασσάνη, *'Ερμῆς ό Λόγιος*, 1818, 582.

καλύτερα την επίσκεψη του Μιχαήλ και να παρουσιάσει άλλο έργο πατριωτικό έθνικο-προπαγανδιστικό, τον «Λεωνίδα», έτοιμάζοντας και τον κατάλληλο πρόλογο με την προσφώνηση που ταίριαζε στην περίσταση.

Ἐπιβεβαίωση γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ δύο δράματα — ὁ «Θεμιστοκλῆς» τοῦ Μεταστάσιου καὶ οἱ «Σουλιῶτες» — παίζονται τακτικά βρίσκουμε καὶ στὸ ρωσικὸ τύπο τῆς ἐποχῆς. Ἐνα περιοδικὸ πὺν τυπώνεται στὸ Χάρκοβο, ὁ «Οὐκράϊνσκι Βέστνικ» (τεῦχος 6, Μάϊος 1817, σελ. 368) κἀνοντας ἀπολογισμὸ τῶν παραστάσεων πὺν παίζονται στὸ δημόσιο θέατρο τῆς Ὀδησοῦ, μετὰ τὸν ρωσικὸν δραματικὸν καὶ τὸν ἰταλικὸν λυρικὸν θίασο ἀναφέρει καὶ τὸν ἑλληνικόν: «Οἱ Ἕλληγες», γράφει ὁ ἀνταποκριτῆς ἀπὸ τὴν Ὀδησσό, «παριστάνουν στὸ θέατρο τὸ παλαιὸν τοὺς μεγαλεῖο, τὸν «Θεμιστοκλῆ στὴν Περσία», τοὺς «Σουλιῶτες» καὶ ἄλλα».

Γεγονὸς παραμένει πὺς οἱ παραστάσεις τοῦ 1816 μετὰ τὸν «Θεμιστοκλῆ» τοῦ Μεταστάσιου καὶ τοὺς «Σουλιῶτες», ἔδωσαν ἀφορμὴ στὸν Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον νὰ διακηρύξει ἐπίσημα καὶ πανηγυρικά, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1817: «Εἰς τὴν Ὀδησσὸν ἔγινε ἡ πρώτη θεατρικὴ παράστασις εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ σημειωθῆ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς παιδείας τοῦ γένους ἡμῶν»²⁴.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1817 συνεχίστηκαν οἱ παραστάσεις καὶ αὐτῆ τῆ φορὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς, χάρη στὸ κείμενον τοῦ Κωνσταντῖνου Κούμα²⁵, μεταδόθηκε σ' ἄλλα τὰ κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ γιὰ νὰ εὐφράνει «πάντας τοὺς ἀληθινοὺς ἐραστὰς τῆς προκοπῆς τοῦ γένους». Ἀπὸ ὀρισμένες πλευρές, λέει ὁ Κούμας, ἡ παρουσίαση ἦταν ἀντάξια μετὰ τὰ ἔργα πὺν ἐμφανίζονται «εἰς τὰς σκηνὰς τῶν τῆς Εὐρώπης μητροπόλεων». Πρόκειται ὅμως γιὰ ἐπανάληψη μετὰ τὸν «Θεμιστοκλῆ» τοῦ Μεταστάσιου, πὺν

24. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1817, 374. Ἀμέσως παρακάτω ὁ Κ. Ἀσώπιος ἀναφέρει καὶ τὴν παράστασιν τῆς «Πολυξένης» τοῦ Ἰαν. Ρ. Νερουλοῦ πὺν ἔγινε στὴν Κέρκυρα στὶς 30 Ἰαν. 1817. Γιὰ τὴν ἱστορίαν πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὺς ὁ Ἀσώπιος δὲν παίρνει ὑπόψιν τοῦ τὴν ἄλλη θεατρικὴ κίνησιν στὰ Ἐπτάνησα, τὸ Ζακυνθινὸ λαϊκὸν θέατρο εἰδικότερα (ὀμιλίες, Σαβόγιας Σουμερλῆς, Γουζέλης). Τὸ πιθανότερον εἶναι ὅτι τὸ ἀγνοεῖ. Καὶ ἂν τὸ γνῶριζε, ἀσφαλῶς θὰ θεωροῦσε πὺς δὲν ἀνταποκρίνεται στοὺς ἐθνικοὺς δραματισμοὺς. Ὅλη ἡ κλασικίζουσα πτέρυγα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ 18ου αἰ.— καὶ ἔχι μόνον αὐτῆ—εἶτε ὑποτιμᾶ, εἶτε ἀπορρίπτει κἀθε θεατρικὸν εἶδος πὺν δὲν ἀνταποκρίνεται στὴ δικὴ τῆς ἀντίληψιν γιὰ τὴν ὑψηλὴν παιδευτικὴ ἀποστολὴν τοῦ θεάτρου.

25. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1817, 606-607. Ὁ Κ. Κούμας λέει πὺς οἱ Ἕλληγες τῆς Ὀδησοῦ «ἐκαμαν ἀρχὴν ἀπὸ τριῶν ἐνιαυτῶν» νὰ δύνουν παραστάσεις. Ὡστόσο δὲν ἔχει βρεθεῖ καμμιά μαρτυρία γιὰ θεατρικὰς ἐκδηλώσεις τὸ 1814-1815.

είχε παιχτεί και την προηγούμενη χρονιά και πού θα παιχτεί πολλές φορές στην 'Οδησσό και στο Βουκουρέστι το 1819. Δικαιολογημένη ή επιτυχία του δράματος, πού το θέμα του, έλληνικό και «πατριωτικό», ήταν εύλογο να προκαλεί τόσες συγκινήσεις («και δις έπαθεν ή καρδιά μου πάθη μυρία, υπό των όποιών έκινήθησαν κρουνηδόν από τους όφθαλμούς μου δάκρυα» — Κ. Κούμας). 'Αλλά έπρεπε να βρεθούν ή να γραφτούν και άλλα έργα.

Η συμβολή του Πίκκολου, και του Γεωργ. Λασσάνη αργότερα, ήταν άποφασιστική για να αποκτήσει ή θεατρική κίνηση τής 'Οδησσού συνέχεια και συνέπεια, για να συγκροτηθεί ό κορμός του ρεπερτορίου με βάση κυρίως έλληνικά έργα. Αύτη ή συμβολή έδωσε στις διάσπαρτες έκδηλώσεις τή συνοχή εκείνη πού μ'ας επιτρέπει να μιλάμε για τό πρώτο νεοελληνικό θέατρο τής προεπαναστατικής περιόδου.

Ο Πίκκολος, χάρη στην κατάρτισή του, την έννημέρωσή του για τις προσπάθειες του Κοραή και του κινήματος του Διαφωτισμού γενικά, ήταν προετοιμασμένος για να επιλέξει έργο έλληνικό (άρχαϊο) πού να ανταποκρίνεται στα καλλιτεχνικά αιτήματα και τους ιδεολογικούς στόχους του θεάτρου. Θα έπρεπε επίσης να ήταν έννημερωμένος για τις σχολικές έκδηλώσεις με άποσπάσματα από αρχαίες τραγωδίες στο Βουκουρέστι, στις Κυδωνίες κ.ά. Στα σχολεία ή παρουσίαση γινόταν από τό πρωτότυπο. Ο Πίκκολος όμως άσφαλώς δεν συμεριζόταν την ούτοπία πώς στο δημόσιο θέατρο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ή «προπαγορική ήμων γλώσσα». Στη σχολή των Κυδωνιών ανάμεσα σε άλλα έργα οί μαθητές παρουσίασαν και άποσπάσματα από τον «Φιλοκτήτη»²⁶.

Η τραγωδία αύτη του Σοφοκλή είναι τό μόνο από τά σωζόμενα κείμενα του αρχαίου δράματος πού δεν έχει γυναικείο ρόλο. 'Ασφαλώς έχουμε έδω ένα έπιχείρημα πού θα βάρυε στην πλάστιγγα τής έπιλογής. Δεν μπορούμε όμως να άρκεστούμε σ' αυτό. Και ή οικονομία του έργου τό έκανε προσιτότερο για έναν έρασιτεχνικό θίασο, άλλο τόσο επίσης τό θέμα του και οί ήρωες του τρωϊκού κύκλου, πού ήταν πιό οικείοι σε μιá μερίδα τουλάχιστον του θεατρικού κοινού, χάρη στη σχολική και την έκδοτική έκλαίχευσή τους. Η έλληνική μετάφραση «Τύχαι Τηλεμάχου» του Φενελόν, όπου έξιτορεΐται μεταξύ άλλων και ή περιπέτεια του Φιλοκτήτη, κυκλοφορούσε από τό 1742²⁷.

26. Βλ. Σοφ. Ι. Δοανίδου, «Η Σχολή των Κυδωνιών», *Παιδεία* τ. Α' 1946, 274.

27. Κ. Θ. Δημαρξ, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, 'Αθ. 1977, 137 κ.ά. 'Επανεκδόσεις του «Τηλέμαχου» έγιναν πολλές και μετά τό 1800.

Θά ἦταν παράλειψη νά μὴν ἀναφέρουμε ἐδῶ καὶ ἓνα ἄλλο στοιχεῖο, ἂν καὶ τὸ θέμα τὸ σχετικὸ μὲ τις ἀξιολογήσεις καὶ τὴν ἱεράρχηση τῶν προτιμήσεων, ποὺ ἀλλάζουν ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Ὅσο ἄς σημειώσουμε πρόχειρα πὼς στὸ 18ο αἰῶνα μόνον στὸ γαλλικὸ θέατρο, ἔχουμε δύο διασκευὲς τοῦ Φιλοκτῆτη²⁸. Ἐξἄλλου σημαντικότετοι θεωρητικοὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ ὅπως ὁ Λέσσιγκ στὸν «Λαοκόοντα» δείχνουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τούτη τὴν τραγωδίαν εἰδικά.

Μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἠθικο-διδασκαλικῆς προβληματικῆς τοῦ αἰῶνα τῶν φώτων γενικά, ὁ «Φιλοκτῆτης» εἶναι μιὰ τραγωδία — ὄχι ἡ μόνη — ποὺ ἐπιδέχεται κάποιον πατριωτικὸν καὶ πολιτικὸν χρωματισμό, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἰδεολογικῆς ἐπεξεργασίας ποὺ ἐπιδίωκε ὁ νεοελληνικὸς Διαφωτισμός. Τὸ τί ἀκριβῶς σηματοδοτοῦσε τὸ μεταγλωττισμένον κείμενον τοῦ Σοφοκλῆ γιὰ τὸν Ἕλληνα θεατὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ μπορέσουμε νά τὸ προσδιορίσουμε μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια ἀφοῦ δοῦμε τὴ συγκεκριμένη μετάφραση καὶ προσαρμογὴ του.

Γιὰ νά ἐκτιμήσουμε, τέλος, ἀντικειμενικότερα τὸ ἐγγεῖρημα τοῦ Πίκολου πρέπει νὰ θυμηθοῦμε πὼς, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτοίμαζε τὴν τραγωδίαν τοῦ Σοφοκλῆ γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ὀδησσοῦ, δὲν ὑπῆρχε ἀξιόλογη συσσωρευμένη ἐμπειρία στὸν τομέα τῶν θεατρικῶν μεταφράσεων καὶ τοῦ ἀρχαίου δράματος ἰδιαίτερα.

Ἐνα χρόνον ἢ γιὰ τὴν ἀκρίβεια λίγους μῆνες νωρίτερα εἶχε κυκλοφορήσει στὴ Βιέννη ἀνώνυμη μετάφραση τοῦ «Αἴαντα»²⁹, ποὺ ἀναγγέλλεται στὸ Λόγιο Ἐρμῆ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1817. Δὲν μποροῦμε νά βεβαιώσουμε πὼς ὁ Πίκολος τὴν εἶχε ὑπόψη του καὶ εἶναι ἀμφίβολο ἐξἄλλου πὼς θὰ μποροῦσε νά τοῦ χρησιμεύσει γιὰ ὑπόδειγμα. Ὁ μετα-

28. Γιὰ τὸν «Φιλοκτῆτη» (1783) τοῦ Λαάρπ (La Harpe) γίνεται λόγος παρακάτω. Ὁ ἄλλος «Φιλοκτῆτης» (1753) τοῦ Chateaubrun, δὲν φαίνεται νά ἔχει σχέση μὲ τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀλλὰ οὔτε μὲ τὸ Σοφοκλῆ. Ὁ συγγραφέας πρόσθεσε ἐρωτικὴν πλοκή: Στὴ Λῆμνο, μαζὶ μὲ τὸν Φιλοκτῆτη βρίσκεται καὶ ἡ κόρη του Σοφία. Ὁ Νεοπτόλεμος τὴν ἐρωτεύεται πρὶν καλὰ-καλὰ πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ νησί. Τὸ ἔργο εἰκονογραφεῖ τὴν παρακμὴ καὶ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ρακινικῆς παράδοσης στὸ γαλλικὸ κλασικὸν θέατρο καὶ προκάλεσε τὴ σαρκαστικὴ κριτικὴ τοῦ Λέσσιγκ.

29. Σοφοκλέους *Τραγωδία Αἴαντος* μαστιγοφόρου *Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ μετριοῦ κειμένου τοῦ Ποιητοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμιλουμένην γλῶσσαν, καὶ μετασχηματισθεῖσα κατὰ τὴν τάξιν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης δραμάτων εἰς πράξεις καὶ εἰς σκηνάς, σχολιασθεῖσα ἀκριβῶς διὰ πολλῶν περιέργων σημειώσεων, καὶ πλουτισθεῖσα μὲ πέντε εἰκόνας... Βιβλίον Α' Ἐν Βιέννῃ, 1817.*

φραστής είναι σχολαστικός λόγιος³⁰ και φιλοδοξεί να προσφέρει ένα ανάγνωσμα που να εκλαϊκεύει τους αρχαίους κλασικούς και τους αρχαίους μύθους. Ο τελευταίος στόχος εξυπηρετείται με πολλές παραπομπές και σχόλια για τους δόλμπιους θεούς, τους όμηρικούς ήρωες και διάφορα σχετικά ή άσχετα με τὸ ἔργο μυθολογικά θέματα. Ἡ γλώσσα του κυρίως (τὸ κείμενο μαζί και τὰ χορικά ἀποδίδονται σὲ πεζό), ἡ τόσο ψυχρή και φοβερὰ ἀκατέργαστη, δὲν μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει πηγή ἐμπνευσης για τοὺς μελλοντικοὺς μεταφραστές³¹.

Και οἱ παλαιότερες, οἱ μετὰ τὸ 1779 μεταφράσεις, κυρίως ἀπὸ ξένα δράματα, πού συνδέονται με τὴν κλασικὴ παράδοση (Μεταστάσιος), ἀν και ἀποτελοῦν ἕνα κεφάλαιο στὴ θεατρικὴ προπαρασκευή, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πνευματικῆς κίνησης τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἐκλαϊκεύουν τὴν ἰδέα τοῦ θεάτρου και προετοιμάζουν τὴ θεατρικὴ κίνηση τοῦ 1816-1821, ὅμως δὲν ἔχουν νὰ προσφέρουν σημαντικὰ ἐπιτεύγματα στὴν ἐπεξεργασία τῆς δραματικῆς γλώσσας³². Καὶ τὰ ἔργα τοῦ Μεταστάσιου πού μεταφράζονται σὲ πεζὸ (ἡ δίτομη ἔκδοση τοῦ 1779) και ἐκεῖνα πού ἀποδίδονται σὲ πεζὸ «μετὰ στιχουργίας» (τὰ χορικά) ὅπως ὁ «Ἀχιλλεύς ἐν Σκύρῳ» (1794) και ἡ ἔμμετρη ἀπόδοση, ὅπως εἶναι τὰ «Ὀλύμπια» στὴν ἔκδοση τοῦ Ρήγα Βελεστινῆ τὸ 1797, προορίζονται μᾶλλον για ἀνάγνωση και ἐν πάσῃ περιπτώσει πραγματοποιοῦνται σὲ ἐποχὴ πού δὲν ὑπάρχει θέατρο³³.

Γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὴν εἰκόνα, θυμίζουμε πὼς και τὰ πρωτότυπα

30. Ὁ Φίλιππος Ἡλιὸς ἔχει ταυτίσει τὸν ἐκδότη - μεταφραστὴ πού ὑπογράφει τὸν πρόλογο με τὰ ἀρχικά Φ. Σ. Πρόκειται για τὸν σμυρναῖο δάσκαλο Π. Ἰωαννίδη (Φοιβαπόλλων Σμυρναῖος). Βλ. Φίλ. Ἡλιού, «Βιβλία με συνδρομητές», Ὁ Ἑραριστής, 12, 1975, 147.

31. Ἐνα δεῖγμα γραφῆς (ὁ χορὸς ἀναλογίζεται τὴ μητέρα τοῦ Αἴαντα): «οἱ φλογεροὶ ἀναστεναγμοὶ της ὁποῦ θέλει εὐγουν ἀπὸ τὴν κατάπικρον της καρδῖαν, πλέον λυπηροὶ και ἀπὸ αὐτοὺς τῆς ὄρνιθος ἀηδόνος θέλει κατακαύσουν τὸν κατάψυχρον ἀέρα με τὴν φλόγαν των...» κ.ο.κ. (σ. 33-34).

32. Ἀναλυτικότερα βλ. Γ. Σιδέρη, «Τὸ Εἰκοσιένα και τὸ Θέατρο», Νέα Ἑστία, Χριστούγεννα 1970, 151-191 και περίληψη δικῆς μου ἐργασίας «Οἱ μεταφράσεις θεατρικῶν ἔργων στὸ 18ο αἰώνα», Δελτίο τῆς Ἑταιρείας Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ και γενικῆς παιδείας, 2, Ἀθ. 1978, 49-55.

33. Ὁ «Θεμιστοκλήης» εἶναι τὸ μόνο ἔργο αὐτῆς τῆς συγκομιδῆς πού ἀξιοποιήθηκε στὸ προεπαναστατικὸ θέατρο. Δὲν ξέρουμε ὅμως ἀν στίς παραστάσεις τῆς Ὀδησσὸς χρησιμοποιήθηκε ἡ ἀνώνυμη μετάφραση τοῦ 1796 (ἔκδοση Πολυζῶη Λαμπαντζιώτη) ἢ κάποια ἄλλη. Στὸ Βουκουρέστι φαίνεται νὰ παίχτηκε ἡ ἔμμετρη μετάφραση τοῦ Γ. Ρουσιάδη (Ν. Λάσκαρη, ὁ.π., 231-233). Τὰ «Ὀλύμπια» παίχτηκαν στὴν Ἀθήνα τὸ 1836.

έλληνικά έργα, όσα είναι συγγενικά προς τὸ θέμα μας, τόσο ὁ «Ἀχιλλεύς» (Ὁ Θάνατος τοῦ Πατρόκλου) τοῦ Ἰθάν. Χριστόπουλου (1805), παρ' ὅλη τὴν ἱστορικὴ του σημασία, ὅσο καὶ τὰ πρωτόλεια τοῦ Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ («Ἀσπασία», 1813, «Πολυζένη», 1814) δὲν συγκροτοῦν ἕνα κεφάλαιο κατακτήσεων, χρήσιμο γιὰ ἀξιοποίηση ἀπὸ τοὺς ἐπερχόμενους δραματουργούς.

Ὁ Νικόλαος Πίκκολος εἶναι ὁ πρῶτος συγγραφέας ποὺ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέατρο, μὲ κάποιον τρόπο κατὰ παραγγελία συγκεκριμένου θιάσου, ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἐπιχειρήσει νὰ μεταγλωττίσει κείμενο ἄμεσα προορισμένο γιὰ τὴ σκηνή, προσαρμοσμένο στοὺς στόχους, τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς δυνατότητες αὐτοῦ τοῦ θεάτρου στὴ δοσμένη ἱστορικὴ στιγμή. Ἐχει νὰ ἀντιμετωπίσει δυσεπίλυτα προβλήματα καί, γιὰ πρώτη φορά, τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἀρχαίου δράματος στὴ νεοελληνικὴ σκηνή. Πρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει καὶ νὰ τὰ λύσει μὲ δική του πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη.

Ἀπὸ μιὰ πρώτη προσέγγιση τοῦ χειρόγραφου τοῦ «Φιλοκτῆτη» γίνεται φανερό πὼς πρόκειται γιὰ διασκευὴ μᾶλλον παρὰ γιὰ μετάφραση. Ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ ἀποδίδεται σὲ πεζό, εἶναι διαιρεμένη σὲ τρεῖς πράξεις χωρισμένες σὲ σκηνές καί, στὴν ἀπόδοση τοῦ Πίκκολου, ἔχουν ἀπαλειφθεῖ τὰ χορικά.

Τὶς ἀλλαγές αὐτὲς τὶς περιμέναμε. Ἐπιβεβαιώνουν τὶς πληροφορίες ποὺ εἶχε δημοσιέψει ὁ Λόγιος Ἐρμῆς μὲ ἀφορμὴ τὴν παράσταση τῆς Ὁδησοῦ καὶ τὶς διευκρινίσεις ποὺ ἔδωσε ὁ συγγραφέας ἀπαντώντας στὸ δημοσίευμα τοῦ περιοδικοῦ.

Ἡ εἴδηση γιὰ τὴν παράσταση ἦταν διατυπωμένη ὡς ἐξῆς: «Τὴν 16/28 Φεβρουαρίου ἐπαραστάθη ἄλλο δράμα εἰς τὴν Γραικικὴν Γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς φιλοθεάτρους Γραικοὺς, ὁ κατὰ τὸν Σοφοκλῆν ἐκγαλλισθεὶς Φιλοκτῆτης, εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν μεταφρασθεὶς ἀπὸ [τὸν] προσκαίρως ἐκεῖσε διατρίβοντα πεπαιδευμένον καὶ φιλόκαλον νέον Κύριον Νικόλαον Πίκκολον»³⁴.

Τὸν ὑπαινιγμὸ πὼς χρησιμοποίησε ὄχι τὸ ἀρχαῖο πρωτότυπο ἀλλὰ κάποια γαλλικὴ διασκευὴ τῆς τραγωδίας ὁ Πίκκολος δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀφήσει χωρὶς ἀπάντηση. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ, μὲ ἡμερομηνία 20 Μαΐου 1818, ξεκαθαρίζει τὸ θέμα: «Εἰς τὸν 9 ἀριθμὸν (τῆς α' Μαΐου, σελ. 195) ἀναφέροντες τὰ τῆς Ὁδησοῦ, λέγετε, ὅτι ὁ μεταφρασθεὶς εἰς κοινὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ

34. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 195.

παρασταθείς από τους φιλοθεάτρους Γραικούς Φιλοκλήτης είναι ό κατά Σοφοκλήν έγκαλλισθείς. Σᾶς παρακαλῶ νά πιστεύσετε, ότι ή μετάφρασίς μου είναι ὅλη από τὸ Ἑλληνικόν πρωτότυπον, καθὼς είναι γνωστόν εἰς τοὺς ἐν Ὀδησσῶ λογίους τῶν ὁμογενῶν. Ἄλλο δὲν παρεδέχθην ἀπὸ τὸν Γάλλον Laharpe εἰμὴ τὴν εἰς τρεῖς πράξεις διαίρεσιν, ἀποβαλὼν, ὡς αὐτός, τοὺς χορούς, καὶ προσθέσας τὸν εἰς τὴν β΄ Σκηνὴν μονόλογον τοῦ Νεοπτολέμου, πλὴν ὅχι πάλιν μεταφρασμένον, ἀλλ΄ ἐραρισμένον ἀπὸ τὸν χορὸν τὸν εἰς τὸ πρωτότυπον. Καμμίαν δὲ ἀπὸ τὰς ἄλλας μεταβολὰς τοῦ Laharpe δὲν ἠκολούθησα, ὅχι ἀπὸ τυφλὸν σέβας πρὸς τὸν ποιητὴν ἀλλὰ διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἴσως ἄλλοτε εὐκαιρήσω νά ἐκθέσω»³⁵.

Καὶ παρακάτω, στὴν ἴδια ἐπιστολή, ὁ Πίκκολος λέει πῶς τὸ νά μεταφράσει κανεῖς «μετάφρασιν», ὅταν ἐννοεῖ τὴ γλῶσσα τοῦ πρωτότυπου εἶναι καὶ ἄτοπο καὶ γελοῖο.

Ἐὸ «Φιλοκλήτης» τοῦ Λαάρπ³⁶ εἶναι μετάφραση, τουλάχιστον αὐτὴ ἦταν ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα. Μ΄ ἄλλα λόγια, ὁ Λαάρπ δὲν φιλοδοξοῦσε νά δώσει πρωτότυπο ἔργο ὅπως π.χ. ἡ Ἰφιγένεια ἢ ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Ρασίν ἢ ὅπως πλῆθος ἄλλες τραγωδίες τῆς ἰταλικῆς ἢ γαλλικῆς κλασικῆς σχολῆς, ὅπου οἱ συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν τὸ ὑλικὸ ἐνὸς ἀρχαίου δράματος, προσθέτουν, ἀλλάζουν δραματικὰ πρόσωπα καὶ θέματα γιὰ νά ἐκφράσουν δικές τους ἰδέες καὶ προβληματισμούς.

Ἐὸ ἴδιος ὁ Λαάρπ, στὸν πρόλογο τοῦ «Φιλοκλήτη» του³⁷, τονίζει πῶς ὅσες τραγωδίες ἔγραψαν οἱ προγενέστεροί του ἦταν «μιμήσεις πού ἀπεῖχαν πολὺ ἀπὸ τὰ πρωτότυπα» καὶ ὑπογραμμίζει τὴν πρόθεσή του νά παρουσιάσει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ γαλλικὴ σκηνὴ ἔργο ἑλληνικὸ μὲ τὴν ἴδια μορφή περίπου ὅπως θὰ παιζότανε στὴν ἀρχαία Ἀθήνα.

Ἐτσι λοιπὸν ὁ Ν. Πίκκολος διαμαρτύρεται γιὰ τὸν ὑπαινιγμὸ πῶς

35. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 271.

36. Ἐὸ Jean François de La Harpe (1739-1803) θεατρικὸς συγγραφέας τῆς σχολῆς τοῦ Βολταίρου καὶ ὑπερασπιστῆς τῆς κλασικιστικῆς ὀρθοδοξίας στὰ κριτικά του κείμενα, ἔγραψε δράματα καὶ τραγωδίες πού δὲν ἔφεραν τίποτε τὸ πρωτότυπο στὸ γαλλικὸ θέατρο τοῦ 18ου αἰῶνα. Μιὰ τραγωδία του μὲ ἀντικληρικὲς τάσεις, ἡ «Melanie», εἶχε γιὰ ἓνα διάστημα ἀπαγορευτεῖ (τυπώθηκε τὸ 1770). Ἐὸ «Φιλοκλήτης» του παίχτηκε τὸ 1783. Μετριοπαθῆς ὁπαδὸς τοῦ Διαφωτισμοῦ, πέρασε μετὰ τὸ 1794 στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο καὶ πολέμησε λυσσαλέα τίς ἰδέες τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Λαάρπ, κυρίως μὲ ἀναφορὰς στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ σὲ κλασικὰ γαλλικὰ ἔργα, περνᾷ συχνὰ στίς σελίδες τοῦ Λόγιου Ἐρμῆ.

37. Χρησιμοποίησα τὴν ἔκδοση: *Repertoire du Théâtre Français ou Recueil des Tragédies et Comédies par M. Petitot*, t. 6, Παρίσι 1803, 352.

χρησιμοποίησε τή γαλλική μετάφραση του Λαάρπ και όχι τὸ πρωτότυπο κείμενο τῆς σοφοκλείας τραγωδίας.

Ὡστόσο ὁ Λαάρπ ἔκανε σημαντικές ἀλλαγές στὴ δομὴ τῆς τραγωδίας καὶ περικοπές, τὶς ὁποῖες ἐξηγεῖ καὶ δικαιολογεῖ μὲ πληθώρα ἐπιχειρημάτων στὸν ἐκτενέστατο πρόλογο τοῦ ἔργου του. Πρόκειται γιὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ συχνὰ σ' ὅλα τὰ θεωρητικὰ κείμενα τῶν νέων χρόνων, ὅπως π.χ. γιὰ τὰ χορικά ποὺ παραβιάζουν τὴν ἀληθοφάνεια, καθυστεροῦν τὴ δράση κλπ. Ἴσως οἱ ἀπόψεις αὐτὲς νὰ ἐπηρεάσαν τὸν Πίκολλο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀκολούθησε τὸν Λαάρπ σὲ ὅλες του τὶς μετατροπές. Ἀναμφισβήτητο ὅμως εἶναι πὼς θὰ πῆρε ὑπόψη του τόσο τὴν ἀφετηρία τῶν συλλογισμῶν τοῦ γάλλου συγγραφέα ὅσο καὶ τὸ στόχο τῶν ἐπεμβάσεων του. Ὁ ἄξονας ἦταν κοινός: νὰ πλησιάσει τὸ ἔργο στὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης σκηνῆς καὶ τοῦ σύγχρονου θεατῆ. Γιὰ τὰ χορικά ὁ Λαάρπ λέει: «je les ai supprimés tous... dans une traduction française qui pouvait être jouée»³⁸. Καὶ ὁ Πίκολλος ἐτοίμαζε μετάφραση ποὺ ἔπρεπε νὰ παιχτεῖ.

Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρουμε πὼς ὁ γάλλος συγγραφέας ἐκτιμᾷ τὴν τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ μὲ τὰ μάτια τῆς ἐποχῆς τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ κραυγὴ ἐκδίκησης τοῦ Φιλοκτῆτη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ «κραυγὴ τῆς καταπίεσης». Τὸ δραματικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου εἶναι καθολικὸ καὶ αἰώνιο γιατί ἀφορᾷ «τὴν πάσχουσα ἀνθρωπότητα»³⁹. Τὴν ἐρμηνεία αὐτὴ θὰ τὴ συμεριζόταν καὶ ὁ Πίκολλος, ἀλλὰ θὰ πρόσθετε ἀσφαλῶς καὶ τὴ δική του ἄποψη.

Πρὶν δοῦμε τὶς ἀλλαγές ποὺ ἀποδέχθηκε ὁ Πίκολλος ἀπὸ τὸν Λαάρπ καὶ τὶς διαφορές ποὺ παρουσιάζουν τὰ δύο κείμενα πρέπει νὰ σημειώσουμε κάτι, ποὺ ὁ Λαάρπ δὲν ἀναφέρει καθόλου γιατί τὸ θεωρεῖ αὐτονόητο. Ὁ χωρισμὸς σὲ πράξεις τῆς τραγωδίας ἔχει καθιερωθεῖ στὴν πρακτικὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ θεάτρου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης. Ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς οὐμανιστὲς θεωρητικούς τοῦ δράματος, οἱ ὁποῖοι σὲ ἴση μοίρα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη τοποθετοῦσαν τὴν αὐθεντία τοῦ Ὁράτιου, ἐπεκτάθηκε καὶ στὴν ἀνάλυση τῶν κλασικῶν. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ περιοχὴ εἶναι οἱ φιλολογικὲς ἐπιφυλλίδες («Πάρεργα Ποιητικῆς») ποὺ δημοσιεύει τὸ 1811 ὁ Ἀθ. Βογορίδης στὸ Λόγιο Ἑρμῆ⁴⁰. Στὴ μελέτη του γιὰ τὸν «Αἴαντα» χωρίζει

38. *Repertoire du Théâtre Français*, ὅ.π., 371.

39. *Repertoire*, ὅ.π., 349 καὶ 351.

40. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1811, 203 κ.έ. Ἡ ἀνάλυση τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου, 276 κ.έ.

τὴν τραγωδία σὲ «δράματα» καὶ ἀργότερα, στὴν ἀνάλυση τοῦ «Οἰδίποδα», διορθώνει, χρησιμοποιώντας τὸν καθιερωμένο ὄρο «πράξεις». Καὶ ἡ τυπωμένη μετάφραση τοῦ «Αἴαντα» ἀπὸ τὸν Π. Ἰωαννίδη, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω, ἐμφανίζεται «μετασχηματισθεῖσα κατὰ τὴν τάξιν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης δραμάτων εἰς πράξεις καὶ εἰς σκηνάς». Στὰ μεταφρασμένα θεατρικὰ ἔργα τοῦ 18ου αἰῶνα οἱ ἐκδότες τονίζουν πῶς τὰ παρουσιάζουν ἔτσι ὅπως «ψάλλονται εἰς τὰ θέατρα τῶν Εὐρωπαϊῶν». Ἡ μεταφραστικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ σκηνικὴ πρακτικὴ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐπιβάλλανε ἀνάλογη λύση καὶ γιὰ τὸν «Φιλοκτήτη».

Κάτι ἄλλο, καὶ τοῦτο ὀφείλεται σὲ ἀποκλειστικὴ ἐπιλογή ποῦ ἔκανε ὁ Πίγκολος, εἶναι ἡ ἀπόδοση τῆς τραγωδίας σὲ πεζό. Ὁ Λαῶρπ, ποῦ μεταφράζει σὲ καμπανιστοὺς δωδεκασύλλαβους (ἀλεξανδρινούς) στίχους, ἀκολουθώντας πιστὰ τὴν κλασικὴ γαλλικὴ παράδοση, δὲν εὐθύνεται στὴν προκειμένη περίπτωση γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Πίγκολου, τοῦ ὁποίου τώρα γνωρίζουμε τὴν ἐπίδοση στὸν ποιητικὸ λόγο ἕνα-δύο χρόνια νωρίτερα⁴¹.

Ἀνάμεσα στὶς ὑποθέσεις ποῦ μπορούμε νὰ κάνουμε, πρέπει πρῶτα νὰ λογαριάσουμε τὶς πιεστικὲς συνθήκες ποῦ δὲν ἄφηναν χρονικὰ περιθώρια γιὰ τὴ στιχουργικὴ ἐπεξεργασία⁴². Νὰ λάβουμε ἐπίσης ὑπόψη μας, ποιά ἦταν τότε ἡ ποιητικὴ παράδοση καὶ πόσο ἡ ἑλληνικὴ μετάφραστικὴ ἐμπειρία στὸν ἑμμετρο δραματικὸ λόγο ἦταν ἀποθαρρυντικὴ. Ὁ Πίγκολος δὲν ἀποκλείεται νὰ συμμεριζόταν τὴν ἀπόψη τοῦ Κοραῆ (ἐπιστολὴ πρὸς Κ. Κοκκινάκη μὲ ἀφορμὴ τὴ μετάφραση τοῦ «Ταρτούφου», 1816), πῶς τὸ «ἀμόρφωτον» τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας δημιουργεῖ ἀνυπέροβλητες δυσκολίες καὶ εἶναι προτιμότερο νὰ μεταφράζονται τὰ ἔργα (οἱ κωμωδίες) σὲ πεζό⁴³. Τέλος ἡ λύση ποῦ προκρίθηκε ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη ὄχι μόνον μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ μεταφραστῆ ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ θιάσου, τὸ ἐπίπεδο καὶ τὶς συνθήκες ἐκείνης τῆς θεατρικῆς προσπάθειας.

41. Ἡ στιχουργία, γενικά, φαίνεται πῶς τοῦ στοίχιζε πολὺ χρόνο καὶ κόπο. Στὴ συλλογὴ *Φιλομούσου Πάρεργα*, ὁ συγγραφέας λέει στὸν Πρόλογο ὅτι παρουσιάζει μὲ μεγάλους ἐνδοιασμοὺς τὰ «καταδικασθέντα εἰς ἔκδοσιν» ποιήματα, γιατί δὲν εἶχε ποτὲ καιρὸ νὰ τὰ χτενίσει καὶ νὰ τὰ εὐπρεπίσει.

42. Ἰπογραμμίζω, ἀπὸ τὸ γράμμα στὸ Λόγιο Ἑρμῆ ποῦ παραθέσαμε παραπάνω: «ἡ μετάφρασίς μου εἶναι ὅλη ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Ὀδησσῷ λογίους τῶν ὁμογενῶν». Ἄρα ὁ Πίγκολος ἄρχισε νὰ μεταφράζει τὸν «Φιλοκτήτη» μετὰ τὴν ἄφιξή του στὴν Ὀδησσὸ (Ὀκτώβρης 1817;). Ἐπρεπε νὰ τελειώσει ἀρχῆς Ἰανουαρίου τουλάχιστον γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἔτοιμη ἡ παράσταση στὶς 16 Φεβρουαρίου 1818.

43. Α. Κοραῆ, *Ἐπιστολαί*, ἔκδ. Ν. Δαμαλά, τ. Γ', 1886, 693-698.

Ἐνάλογοι ἐνδοιασμοὶ προσδιορίσανε καὶ τὴν ὀδυνηρότερη ἀπόφαση γιὰ τὴν κατάργηση τῶν χορικῶν, πού μαζί με τὴν πεζὴ ἀπόδοση ἀλλάζει ριζικὰ τὴ μορφή τῆς τραγωδίας. Στὸ εὐρωπαϊκὸ θέατρο, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, δὲν ὑπάρχει πουθενὰ ἐμπειρία σκηνηκῶν λύσεων στὸ πρόβλημα τοῦ χοροῦ. Στὰ λυρικά δράματα τοῦ Μεταστάσιου, π.χ., ὁ χορὸς ἀντιστοιχεῖ στὸ κόρο τῆς ὕπερας, σ' αὐτὴ καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις ὁ χορὸς παίζει διακοσμητικὸ ρόλο καὶ ὅπωςδήποτε ἡ λειτουργία του δὲν ἔχει σχέση με τὴν ἀρχαία τραγωδία. Οὔτε μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς, πὼς οἱ ὀδησικοὶ ἐρασιτέχνες με τὴν θεατρικὴ παιδεία πού δὲν εἶχαν, ἔπρεπε νὰ κάνουν πειραματισμοὺς καὶ νὰ ἀνοίξουν αὐτοὶ τὸ δρόμο⁴⁴. Ὁ Πίκκολος προτίμησε τὴν ἀπλοποίηση γιὰτὶ μόνο σὲ τούτῃ τὴ μορφή ἓνα θέατρο ὅπως ἐκεῖνο τῆς Ὀδησοῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ ἐγχείρημα τῆς παράστασης κλασικοῦ ἔργου, ἐγχείρημα πού εἶναι ἄδικο νὰ τὸ συγκρίνουμε, οὔτε ἔχει καμμιά σχέση, με τοὺς σημερινούς καλλιτεχνικοὺς προβληματισμοὺς γύρω ἀπὸ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου δράματος.

Ἐνας ἄνθρωπος σὰν τὸν Πίκκολο θὰ εἶχε ἴσως πλήρη συνείδηση πὼς, σ' αὐτὴ τὴν ἀπλουστευμένη μορφή, τὰ διαχωριστικὰ ὄρια ἀνάμεσα στὴν ἀρχαία τραγωδία καὶ τὸ νεώτερο δράμα σχεδὸν ἐξαλείφονται. Στὴν ἐκλογή του θὰ ἐπηρεάστηκε ἀσφαλῶς ὄχι ἀπὸ τὸν Λαάρπ, ἢ ὄχι μόνο ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ γενικὰ ἀπὸ τὸ κυρίαρχο τότε στὴν Εὐρῶπη δραματικὸ πρότυπο καὶ τὴν ἀντίστοιχη θεατρικὴ πρακτικὴ. Ταυτόχρονα ὅμως, γιὰ ἓναν ἑλληνικὸ θίασο πού δὲν εἶχε τίς δυνατότητες νὰ ξεπεράσει τὰ πρότυπα αὐτά, ἡ προσαρμογὴ τοῦ Πίκκολου ἦταν ἡ μόνη ἐφικτὴ λύση πού καὶ τοὺς στόχους τοῦ θεάτρου ἐξυπηρετοῦσε ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση γενικότερα.

Οἱ ὑπόλοιπες ἐπεμβάσεις πού ἔγιναν στὸ κείμενο εἶναι δευτερεύουσας σημασίας. Μὲ μιὰ μόνο ἐξαίρεση. Ἀπὸ τὴ διασκευὴ τοῦ Πίκκολου ἔχει ἀφαιρεθεῖ τὸ ἐπεισόδιο με τὸν ἔμπορο, δηλαδὴ τὸν μεταμφιεσμένο ναύτη, πού, σταλμένος καὶ δασκαλεμένος ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά, διηγεῖται δῆθεν ἐμπιστευτικὲς πληροφορίες γιὰ νὰ βιάσει τὸν Νεοπτώλεμο καὶ τὸν Φιλοκτῆτη νὰ ἀναχωρήσουν. Ὁ σχολαστικὸς Λαάρπ ἔκρινε τὴ σκηνὴ αὐτὴ περιττὴ καὶ ἀφαίρεσε ὀλόκληρο τὸ ἐπεισόδιο μαζί με τὸ ρόλο τοῦ

44. Κρίνοντας τὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτῆτη» με βάση τίς γνωστὲς ἀπὸ τὸ Λόγιο Ἑρμῆ πληροφορίες καὶ σχολιάζοντας τὴν ἀφαίρεση τῶν χορικῶν, ὁ Γιάννης Σιδέρης ἔγραφε: «Λυπᾶται κανεὶς νὰ βλέπει νέους ἀνθρώπους νὰ ἐτοιμάζουν μιὰ ἐπανάσταση καὶ νὰ μὴ σέβονται τέτοια κείμενα, ἴσως ἀπὸ μιὰ θεατρικὴ ἀπειρία». Βλ. «Νεοελληνικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ Ἀρχαίου Θεάτρου», π. Ἡώς, Ἀθ. 1966, σ. 406.

ψευτοεμπόρου. Ὁ Πίικολος τὸν μιμήθηκε, ἴσως γιὰ δικούς του λόγους, γιὰ οἰκονομία μᾶλλον καὶ πιθανότατα χωρὶς νὰ συμμερίζεται τὰ ἐπιπόλαια ἐπιχειρήματα τοῦ γάλλου συγγραφέα, εἴτε κάποιους βαθύτερους λόγους πού ὁ Λαάρπ δὲν ὁμολογεῖ. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς τὸ εἶδος καὶ ὁ τόνος τῆς σκηνῆς μὲ τὸν ἔμπορο δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴ δογματικὴ κλασικιστικὴ ἀπαίτηση γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ δραματικοῦ στοιχείου πού πρέπει νὰ κυριαρχεῖ ἀνόθευτο καὶ ἀδιάσπαστο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς τραγωδίας. Τὸ γεγονός ὅτι, στὸ γράμμα του στὸ Λόγιο Ἐρμῆ, ὁ Πίικολος ἀποσιωπᾷ ἕναν τόσο σοβαρὸ ἀκρωτηριασμό τοῦ κειμένου, δείχνει αἴσθημα ἐνοχῆς, κάποιον δισταγμὸ ἢ μεταμέλεια.

Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Πίικολος πράγματι μεταφράζει ἔχοντας μπροστά του τὸ κείμενο τοῦ Σοφοκλῆ. Μένει βασικὰ προσηλωμένος στὸ ἀρχαῖο κείμενο καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσει, μὲ ὅση ἀκρίβεια μπορεῖ, τὸ λόγο τοῦ Σοφοκλῆ. Ἄγνοεῖ ὅλες τὶς φραστικὲς μικροαλλαγές, προσθήκες, μεταθέσεις στὴ σειρά τοῦ λόγου πού κάνει ὁ γάλλος συγγραφέας, ἀλλὰ καὶ κάποιες σημαντικότερες μετατροπές πού ἀπομακρύνουν τὴ μετάφραση τοῦ Λαάρπ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο.

Ὁ μονόλογος τοῦ Νεοπτόλεμου (πρώτη πράξη, β' σκηνή, σ. 298/25-35)⁴⁵ πού προσθέτει ὁ Πίικολος εἶναι πράγματι ἐρανισμένος ἀπὸ τὴν πάροδο τοῦ χοροῦ, συγκεκριμένα ἀπὸ τὴ δεύτερη στροφή καὶ ἀντιστροφή (στὸ ἀρχαῖο κείμενο στ. 169-190), ἐνῶ παραλείπονται τὰ ὅσα λέει ὁ Νεοπτόλεμος (στ. 191-200) πὼς τὰ παθήματα τοῦ Φιλοκτῆτη ὀφείλονται στὴ θέληση τῶν θεῶν. Ὅλο αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα, ὅπως τὸ δίνει ὁ Πίικολος, δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ μονόλογο τοῦ Πύρρου (= Νεοπτόλεμος) τοῦ Λαάρπ. Ὁ γάλλος συγγραφέας προσθέτει καὶ ἄλλο μονόλογο τοῦ Πύρρου στὴ δεύτερη πράξη, φράσεις πού κατὰ τὴ γνώμη του θὰ βοηθοῦσαν τὸν γάλλο θεατὴ νὰ κατανοήσῃ ὀρισμένα περιστατικά, προσθέτει λέξεις ἢ φράσεις πού ὑποτίθεται κάνουν τὸ διάλογο «φυσικότερο» ἢ ἐπιβάλλονται γιὰ λόγους μετρικῶν κλπ. Ὅλα αὐτὰ ὁ Πίικολος τὰ ἀγνοεῖ, ὅπως ἐπίσης δὲν παρακολουθεῖ τὸν Λαάρπ στὶς πολλὲς καὶ αὐθαίρετες περικοπές πού ἔκανε ὁ τελευταῖος στὴν τρίτη πράξη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἐπίσης ἀφαιρέσει τὸν τελικὸ μονόλογο ὅπου ὁ Φιλοκτῆτης ἀποχαιρετᾷ τὸ καταφύγιό του καὶ τὴ Λῆμνο.

Ὁ Ἕλληνας συγγραφέας διατηρεῖ ἀνέπαφες αὐτὲς τὶς σκηνές. Καθὼς μάλιστα, στὸ μέρος τῆς τραγωδίας πού καλύπτει ἡ τρίτη πράξη, ὁ

45. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς ἐπόμενες σελίδες καὶ σειρὲς αὐτῆς τῆς ἔκδοσης, ὅπου δημοσιεύεται ἡ μετάφραση τοῦ Φιλοκτῆτη.

ρόλος του χοροῦ εἶναι μειωμένος στο ἔλαχιστο, ἢ μετάφραση τοῦ Πίκκολου ἀναδείχεται πιστή, χωρίς ἀλλαγές, ἀπόδοση τοῦ πρωτότυπου. Πρόκειται γιὰ σημαντικό σέ ἔκταση καί σπουδαιότατο ἀπό ἀποψη οὐσίας τμήμα τοῦ ἔργου, ὅπου κορυφώνεται ἡ δραματική ἔνταση μέ τή σύγκρουση ἀνάμεσα στή τρία κύρια πρόσωπα — Ὀδυσσεύς, Νεοπτόλεμος, Φιλοκτῆτη —, προετοιμάζεται καί δίνεται ἡ λύση μέ τήν παρέμβαση τοῦ Ἡρακλεῖ.

Φαίνεται ἔτσι πῶς ἡ ἀγανάκτηση τοῦ Πίκκολου, ὅταν τόν κατηγόρησαν πῶς μετάφρασε τόν ἐκγαλλισθέντα «Φιλοκτῆτη» ἦταν δικαιολογημένη. Ἀπό τόν Λαάρπ δανείστηκε λύσεις πού τίς ἐπέβαλλε ἡ θεατρική πρακτική τῆς ἐποχῆς του, ἔκανε κι ὁ ἴδιος ὁ Πίκκολος ἀλλαγές πού ἀνταποκρίνονταν στή μέτρα, στο ἐπίπεδο τοῦ θιάσου γιὰ τὸ ὅποιο προόριζε τή δουλειά του. Παρά τίς ἀπώλειες πού ἡ διαδικασία αὐτή προκαλέσει, ὁ Πίκκολος ἤθελε καί ἐπιδίωκε νὰ μείνει πιστός στο Σοφοκλεῖ καί αὐτὸ ἀσφαλῶς πίστευε. "Ὅχι λοιπὸν ὁ «ἐκγαλλισθεὶς Φιλοκτῆτης», ἀλλὰ ἕνας «Φιλοκτῆτης» προσαρμοσμένος στίς δυνατότητες καί τίς ἀνάγκες τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ θιάσου, ὑποταγμένος στήν ἐξυπηρέτηση τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ τοῦ θεάτρου.

Ἡ γλωσσική προσαρμογή τοῦ κειμένου ἔγινε φυσικά μέσα στίς δυνατότητες πάλι πού ἔδινε ἡ γλώσσα τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καί τὸ ἐπίπεδο τοῦ δραματικοῦ λόγου, ἀνάλογα μέ τίς ἱκανότητες καί τίς ἀντιλήψεις τοῦ μεταφραστῆ. Ὡστόσο δὲν εἶναι ἄσχετη οὔτε μέ τή δογματοποιημένη θέση τοῦ κλασικισμοῦ γιὰ τὸ «ὑψηλὸ» ὕφος πού πρέπει νὰ κυριαρχεῖ στήν τραγωδία, οὔτε ἄσχετη μέ τὸ ὅλο ἰδεολογικὸ πλαίσιο τῆς προεπαστατικῆς περιόδου.

Ἡ λόγια ἀντίληψη πού ἐπικρατεῖ στή μετάφραση τοῦ Πίκκολου ἐνισχύεται περισσότερο μέ τήν προσήλωσή του σέ τύπους καί στο λεξιλόγιο τῆς ἀρχαίας γλώσσας. Ἡ ἐπιρροή τοῦ κοραϊσμοῦ, καί σέ μερικά σημεῖα ἴσως ἡ παρεξήγησή του, εἶναι προφανής. "Ἐτσι ὁ Πίκκολος μεταφέρει αὐτούσια λέξεις ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενο καί σέ περιπτώσεις ὅπου τὸ σημαίνόμενο στή νέα γλώσσα δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Διαβάζουμε πῶς ὁ Φιλοκτῆτης ἀναστάτωνα τὸ στρατόπεδο («μέ ἀγρίας δυσφημίας») (295/11), ἀντὶ κραυγές, κατάρες (πρβλ. «ἀλλ' ἀγρίας κατεῖχ' αἰεὶ πᾶν στρατόπεδον δυσφημίας» στ. 9-10)· πῶς καί νὰ τὸν πλησιάσει κανεὶς εἶναι («θρασύ») (297/35), ἀντὶ ἐπικίνδυνο («οὐκ ἄρ' ἐκείνω γ' οὐδὲ προσμεῖξαι θρασύ») στ. 106) κ.ο.κ. Ἡ προτίμηση γιὰ τὸν ὑψηλὸ τραγικὸ λόγο φαίνεται σέ μερικά σημεῖα, ὅπου δινόταν ἡ εὐκαιρία στο μεταφραστὴ νὰ διατηρήσει τὴ λέξη τοῦ πρωτότυπου. Τὸ «ὦ τοῦ γέροντος θρέμμα

Λυκομήδους» (στ. 243) ὁ Πίκκολος προτιμᾷ νὰ τὸ ἀποδώσει («ὦ παίδευμα τοῦ γέροντος Λυκομήδους» (299/25) καὶ τὸ «ὦς λέγουσιν» (στ. 335) τὸ μετατρέπει σὲ «καθὼς ἄδεται» (301/16).

Στὴ μετάφραση ἐπίσης ἀπαντοῦν τὰ ἐπίθετα «δύσορμον» (ἀποδίδει τὸ «οὐτ' εὐορμον» τοῦ Σοφοκλῆ), ἡ «ἀνδροφθόρος» (ἔχιδνα), οἱ «πανώλεθροι» ('Ατρεΐδες), ἡ «πολύστονος» (ὁ Πίκκολος τὴ χρησιμοποιεῖ καὶ σὲ πρωτότυπα ποιήματά του) ἢ ἐκφράσεις ὅπως τὸ «ὦ φίλτατον φώνημα». Πρόκειται γιὰ λέξεις ποιητικὰ εὐηχες καὶ εἶναι ἀπόλυτα θεμιτὸ νὰ τις θεωρεῖ κανεὶς ἐπιστρατεύσιμες στὸ νεοελληνικὸ λεξιλόγιο. Ὡστόσο, μέσα στὸ ὅλο γλωσσικὸ σύστημα αὐτῆς τῆς μετάφρασης καὶ μαζὶ μὲ τὰ «θάρσει», τὰ «οἶμοι» καὶ τὰ «ἐρρέτωσαν», ὑπογραμμίζουν τὸ ἀρχαϊκὸ τῆς ὕφους καὶ ἐντείνουν τὴν ἐντύπωση τῆς ψυχρότητας.

Θὰ ἦταν ἄδικο, πάντως, νὰ ἀγνοήσουμε τις ἀρετὲς τῆς ἀπόδοσης τοῦ Πίκκολου, ἰδιαίτερα σὲ σύγκριση μὲ μερικὲς καλιότερες νεοελληνικὲς δοκιμὲς. Ἡ ἐργασία τοῦ Πίκκολου ἀποφεύγει τὴν περιττολογία, τοὺς πλατεϊασμούς, τοὺς περιφραστικούς τρόπους, ἀποφεύγει κυρίως τοὺς ξενικούς ἢ τοπικούς ἰδιωματισμούς, πού, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σ' αὐτὰ μόνο, βρῆθουν σὲ παλιὲς μεταφράσεις. Παρὰ τις ἀναπόφευκτες ἀπλοστεύσεις, καὶ μ' ὅλες τις δυσκολίες πού δημιουργεῖ τὸ δύσκαμπτο τῆς γλώσσας, εἶναι φανερὴ ἡ ἐπιδίωξη τῆς λιτότητας καὶ ἡ προσήλωση τοῦ μεταφραστῆ στὸ νόημα τοῦ πρωτότυπου. Ὅσο κι ἂν αὐτὸ φαίνεται νὰ βρῖσκεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γλωσσικὸ ἐργαλεῖο πού χρησιμοποιήθηκε, ἐν τούτοις ἡ πρόθεση τοῦ διασκευαστῆ εἶναι ἡ ἀποσαφήνιση βασικῶν θεματικῶν στοιχείων τοῦ ἔργου, ἡ ἐκλατκευση ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη σκοπιὰ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπλοποίηση τῆς μυθολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ὀνοματολογίας, μὲ ἕρους προσιτοῦς στὸν τότε θεατῆ. Τὸ «Δαρδάνου πέδον» μεταφράζεται σὲ πόλη τοῦ Πριάμου, ὁ «Τυδέως γόνος» σὲ Διομήδη κ.ο.κ. Οἱ Ἄργεῖοι, οἱ Ἀχαιοὶ γίνονται φυσικὰ παντοῦ «Ἕλληνες καὶ ὁ στρατὸς τους ἑλληνικὸς στρατὸς».

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ διασκευή συρρικνώνει τὴν ποιητικὴ διάσταση καὶ φτωχαίνει τὰ νοήματα τῆς τραγωδίας. Μεταξὺ ἄλλων ἡ ἀφαίρεση τῶν χορικῶν, μὲ τοὺς στοχασμούς γιὰ τὴ μοίρα τοῦ Φιλοκτήτη καὶ τὸ ἀνθρώπινο πεπρωμένο, ἀμβλύνει τὴν αἴσθηση τοῦ τραγικοῦ. Μιὰ τέτοια σοβαρὴ ἐπέμβαση δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἔχει συνέπειες γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου.

Ἡ περίπτωση τοῦ «Φιλοκτήτη» τοῦ Πίκκολου ἐπιβεβαιώνει καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰκονογραφεῖ τὸ ἄξιωμα πὼς κάθε μετάφραση

και στην άφετηρία της και στην πραγμάτωσή της είναι πρώτ' άπ' όλα ιδεολογική έπιλογή.

Στή διασκευή του Πίκκολου, με τις περικοπές που έγιναν, πραγματοποιήθηκε μιá συμπύκνωση του δραματικού ενδιαφέροντος στα τρία κύρια πρόσωπα τής τραγωδίας, φορείς τής σύγκρουσης γύρω άπό τα θέματα τής πολιτικής και τής ήθικης, τής σκοπιμότητας και τών μέσων, τής δικαιοσύνης και τής ανάγκης. 'Η σύγκρουση άποκτά σπάνια παραστατική προσωποποίηση και αύξανόμενη ένταση όσο πιο πιστικά προβάλλει ή ανάγκη τής άπόφασης.

Τή λύση θά τή δώσει ο άπό μηχανής θεός, ο 'Ηρακλής. Βούλευμα τών θεών είναι νά πάει ο Φιλοκτήτης στην Τροία. 'Εκεϊ θά θεραπευθεϊ ή πληγή του, εκεί θά πολεμήσει και θά μοιραστει με τον Νεοπτόλεμο τή δόξα τής νίκης. 'Η λύση αυτή, όπως βάσιμα ύποστηρίχθηκε, είναι συμβατική. Στην ουσία ή τραγωδία είχε τελειώσει δύο στίχους παραπάνω με τήν άμετάκλητη άπόφαση του ήρωα νά μη συμβιβαστει με τους 'Ατρείδες, νά έπιστρέψει στην πατρίδα του, νά ζήσει χωρίς έλπίδα πως τó μαρτύριό του θά πάρει κάποτε ένα τέλος.

'Ασφαλώς όμως ο έλληνας θεατής θά έβλεπε τή λύση κάπως διαφορετικά. Γι' αυτόν ή κατάληξη του έργου και τó αίσθημα τής δικαιοσύνης ίκανοποιούσε και με τήν έπιταγή του χρέους ήταν σύμφωνη. "Έβλεπε τον «Φιλοκτήτη» σαν τραγωδία με πραγματικό, όχι συμβατικό, αίσιο τέλος, που άντηχούσε ταυτόχρονα σαν δίδαγμα και σαν συμβολικό προμήνυμα. 'Ο 'Ηρακλής με τήν παρουσία του θυμίζει στον ίδιο τον Φιλοκτήτη τó προσωπικό του ήρωϊκό παρελθόν, αλλά και για τους θεατές συμβόλιζε επίσης τó ένδοξο παρελθόν τó δικό τους. Είναι μάλιστα ένα πρόσωπο που ή νεοελληνική μυθολογία οικειοποιήθηκε με ιδιαίτερη προθυμία, δίνοντάς του ξεχωριστή προβολή. 'Η προπαγάνδα του Διαφωτισμού (Ρήγας Βελεστινλής) του είχε δώσει και κάποια επαναστατική διάσταση.

'Ο 'Ηρακλής λοιπόν καλει τους ήρωες νά εκπληρώσουν τó χρέος τους, συμβουλεύει τον Φιλοκτήτη και τον Νεοπτόλεμο νά βοηθούνται άμοιβαίως «ώς δύο λέοντες σύντροφοι». Προβλέπει τήν άλωση τής Τροίας, προειδοποιει όμως τους "Έλληνες νά μην ξεχνάνε τó όφειλόμενο σέβας στους θεούς, για νά προσθέσει σαν κατακλείδα τών παραινέσεών του: «Μόνη ή άρετή δέν συναποθνήσκει με τους ανθρώπους, ούτε χάνεται ποτέ και άν ζώσι και άν άποθάνωσι οί έχοντες αυτήν» (320/8). "Ας προσέξουμε αυτή τή φράση στο Σοφοκλή που έρχεται μετά τή συμβουλή για τó σεβασμό προς τους θεούς και έχει ως έξής: «ου γάρ ευσέβεια

συνθνήσκει βροτοῖς, / κἄν ζῶσι κἄν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται» (στ. 1443-1444). Ἡ λέξις «ἀρετὴ» εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς λίγες ποὺ ὁ Πίικολος δανείστηκε ἀπὸ τὸν Λαάρπ. Στὴν ὑπόλοιπη φράση ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ τὸν γάλλο συγγραφέα⁴⁶.

Τὸ μεταφραστικὸ αὐτὸ γλίστρημα μποροῦμε νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε σωστὰ μόνο ἂν θυμηθοῦμε πὼς στὸ γλωσσάριο τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀρετὴ σημαίνει πολιτικὴ ἀρετὴ, ἀρετὴ τοῦ πολίτη. Ἔχουμε μιὰ πρόσθετη ἔνδειξη γιὰ τὴν τροπὴ ποὺ ἤθελε νὰ δώσει ὁ Πίικολος στὸ φινάλε τοῦ ἔργου.

Ἄπὸ τὶς μαρτυρίες ποὺ σώθηκαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ «Φιλοκτῆτη», εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν παράσταση, μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἔργου καὶ τὴ συμμετοχὴ τοῦ κοινοῦ.

Εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ὀδησσό, γράμματα, ἐντυπώσεις ποὺ καταγράψανε ταξιδιωτὲς καὶ δημοσιεύτηκαν σὲ ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἔντυπα τῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ δύο ὠδὲς ποὺ κυκλοφόρησαν, ἀφιερωμένες στὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτῆτη»⁴⁷, δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε τὸ θεατρικὸ γεγονός στὴν Ὀδησσὸ καὶ γιὰ τὸ νόημα ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ θεατὲς τῆς ἐποχῆς. Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ παράσταση ἀρχαίου δράματος ἐνίσχυσε τὴν ἀκτινοβολία τῆς θεατρικῆς κίνησης καὶ πέρα ἀπὸ τὰ τοπικὰ σύνορα.

Ὅπως δὲ ποτε τὸ παράδειγμα τοῦ θεάτρου τῆς Ὀδησσοῦ ἐπηρέασε τὴ θεατρικὴ κίνηση ποὺ διαμορφώνεται σὲ κανονικὲς δημόσιες παραστάσεις στὸ Βουκουρέστι τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1818, ὅπως καὶ μερικὲς μεμονωμένες ἐκδηλώσεις στὴν Τεργέστη καὶ ἄλλοῦ.

Ὁ Πίικολος θὰ ἐνισχύσει τὴν ὑπόθεση τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου στὴν Ὀδησσὸ μὲ τὸ πρωτότυπο δράμα ποὺ θὰ παρασταθεῖ λίγους μῆνες ἀργότερα μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Θάνατος τοῦ Δημοσθένους» (19 Σεπτεμβρίου 1818). Οἱ ἰδεολογικὲς τάσεις ποὺ καθόρισαν τὴ διαδικασία τῆς διασκευῆς τοῦ «Φιλοκτῆτη» γίνονται σαφέστερες καὶ ἡ διατύπωσή τους ἀμεσότερη. Ἄπὸ τὶς φράσεις «ἀρετὴν . . . ἀρετὴν ἀπαιτεῖ ἡ ἐλευθερία» καὶ «κάλλιον προκρίνω τὴν ἔχθραν παρὰ τὴν φιλίαν τῶν τυράννων», ὡς τὸ κήρυγμα: «ὦ! Ἀθηναῖοι!, μὴ ἔχετε ἄλλην ἐλπίδα παρὰ τὴν

46. «Et la pure vertu le plus beau don des cieux

Ne meurt point avec l'homme et se rejoint aux dieux».

47. Οἱ βασικὲς πληροφορίες καὶ τὰ ἔμμετρα κείμενα, πλήρη, δημοσιεύονται ἀπὸ τὸν Ν. Λάσκαρη, ὁ.π., τ. Α', 152-157. Ἰδιαιτέρα ὑπογραμμίστηκε ἡ ἐπιτυχία τοῦ Γεώργιου Ἀβραμιώτη στὸ ρόλο τοῦ Φιλοκτῆτη. Ὁ πρῶτος ἀξιόλογος Ἕλληνας ἠθοποιὸς τοῦ προεπαναστατικοῦ θεάτρου ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Θεμι-

εὐτολίμιαν σας! γενῆτε ὅτι εἴσθε ἐπὶ τοῦ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, ἀποφασίσατε ἐλευθερίαν ἢ θάνατον· καί... θέλετε πάλιν σωθεῖν»⁴⁸, μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε τὴν κατεύθυνση τῆς πολιτικῆς του σκέψης καὶ νὰ φωτίσουμε ἀναδρομικὰ τοὺς στόχους τῆς διασκευῆς τοῦ «Φιλοκτῆτη». Ἀπὸ τὴ φάση αὐτὴ καὶ ἀργότερα, χάρη στὴ συμβολὴ τοῦ Γεώργιου Λασσάνη, καὶ χάρη στὴν ὑποστήριξη ἄλλων Φιλικῶν, μὲ τὶς παραστάσεις ἔργων μὲ καθαρὸ ἔθνικο-προπαγανδιστικὸ χαρακτήρα («Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος») ἢ μὲ τὰ δράματα τοῦ Βολταίρου καὶ τὶς ἀντιτυραννικὲς τους αἰχμές, διαμορφώθηκε ὀριστικὰ ἡ φυσιογνωμία τοῦ θεάτρου καὶ ὁ ρόλος του στὸ πλαίσιο τῆς προεπαναστατικῆς πνευματικῆς ζύμωσης. Ὁ Νικόλαος Πίκκολος, μεταφραστὴς καὶ συγγραφέας, συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὸ νὰ ἀποκτήσει τὸ θέατρο αὐτὴ τὴ φυσιογνωμία.

Κατὰ μιὰ ἀθησαύριστη μαρτυρία τοῦ Maxime Raybaud, ὁ «Φιλοκτῆτης», σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση, παιζόταν στὴν Τῆνο τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1822⁴⁹. Πρόκειται, λοιπόν, γιὰ τὴν πρώτη, ὅσο γνωρίζουμε, θεατρικὴ παράσταση σὲ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ ἔδαφος. Ἄλλη νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτῆτη», ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Πίκκολου, δὲν φαίνεται νὰ κυκλοφοροῦσε τότε.

Ἡ διασκευὴ τοῦ «Φιλοκτῆτη», καθὼς καὶ ἡ δράση του στὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσουμε μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὴ θέση τοῦ Πίκκολου ἀνάμεσα στὶς διαφορετικὲς τάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ὁ Πίκκολος ἀνήκει στὴν ομάδα τῶν ἐλλήνων λογίων ποὺ ἡ στροφή

στοκλῆ. Τὸ δεύτερο ἔμμετρο κείμενο, ποὺ διαβάστηκε ἀπὸ σκηνῆς, ἀναφέρει πὼς ὁ Ἀβραμιώτης ἔπαιξε καὶ στοὺς Σουλιῶτες:

«Ἵποκριτῶν μας πρῶτιστος τὴν σήμερον τιμᾶται,
Μὲ τοῦτον ὁ Θεμιστοκλῆς πάσχων ἀναγεννᾶται,
Μ' αὐτὸν Σουλιῶται ἥρωες τὴν δόξαν των αὐξάνουν,
Καὶ Φιλοκτῆτου στεναγμοὶ ἕως τὰ νέφη φθάνουν.»

Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ γραπτὲς μαρτυρίες διασώσανε τὰ ὄνόματα ὄλων τῶν «ἀγωνιστῶν». Ἡ ἄλλη ὁδὸ εἶναι σ' αὐτοὺς ἀφιερωμένη. Τώρα ποὺ ἔχουμε τὸ χειρόγραφο μπορούμε νὰ διορθώσουμε κάποιο μπερδέμα ἀναφορικὰ μὲ τὴ διανομὴ ποὺ ἔκανε ὁ Λάσκαρης (δ.π., σελ. 153) παρασύροντας καὶ τὸν Σιδεῆρη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀβραμιώτη, τοὺς ἄλλους ρόλους ἐρμηνέψανε: ὁ Ἰωάννης Ξένος τὸ Νεοπτόλεμο, ὁ Ἰωάννης Μαμουῆνης τὸν Ὀδυσσεά καὶ ὁ Ἰωάννης Μπαμπαγιώτης τὸν Ἡρακλῆ. Ἡ παράσταση ἐπαναλήφθηκε πολλὲς φορές. Ἀργότερα ἡ διανομὴ ἔλλαξε. Τὸ ρόλο τοῦ Νεοπτόλεμου καὶ τοῦ Ἡρακλῆ ἔπαιζαν οἱ Γεώργιος Λασσάνης καὶ Γεράσιμος Ὀρφανὸς ἀντίστοιχα. Καὶ οἱ δύο ἦταν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

48. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, 577 καὶ 580.

49. M. Raybaud, *Mémoires sur la Grèce*, τ. Β', Παρίσι 1825, 141.

ἐς τοῦ φίλου κίτον τὴν παραμέλειν πρὸς τὴν Νεοπρόχου,
 δὴν ἔξωρου σου ὁ ἀνιγγραφὸς ἔγραψε τὸ κτ Βάξε με
 « ἐς ἐπι μέρος τοῦ πρώτου διχίσης » οὗ μεταφράσων τὸν ἐπ
 « ἐν παρίφω δού με » τούτο ἔστιν μεγαλὴ ἀβχερία,
 καὶ παραμῆτ τοῦ φίλου Γαυριελ νὰ τὴν διορδώσῃ,
 γράφον « ἔπαρέ με μόνον καὶ δὴν ἴπω τίποτ
 « Περισσόλερον » Πολλὰ ἄλλα χυμάζονται διορδώσιν.
 πρὶν οἱ τούτοι δὴν συγχωροῦν καὶ τὰ ὀλοχαζέμια
 καὶ τοῦ παρόντος.

Σημείωμα τοῦ Ν. Πίικολου, σὲ παράφυλλο τοῦ χειρογράφου.

τους πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοση δὲν περιορίζεται στενὰ στὸ
 χῶρο τῆς παιδείας. Ἡ δράση τους ἀναπτύσσεται σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ
 αἰτήματα τῆς ἰδεολογικῆς προετοιμασίας τοῦ Ἀγώνα, σημαδεύεται ἀπὸ
 τὴν ὄλο καὶ πῶο συγκεκριμένη προσήλωσή τους σὲ ἀγωνιστικούς στόχους.
 Πραγματοποιεῖται σὲ σύγκρουση μὲ ἐκείνους πού «δὲν ὑποφέρουν τὰς
 προόδους μας», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ φράση ἀπὸ τὴν ὠδή πού
 διαβάστηκε στὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτήτη».

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Πίικολου στὸν κύκλο τοῦ Κοραῆ στὸ Παρίσι,
 ἡ δραστηριότητά του στὸ κίνημα συμπαραστάσης στὸν Ἀγώνα καὶ ὁ
 ἐρχομὸς του στὴν Ἑλλάδα τὸ 1822 δείχνουν πόσο στὴ φάση αὐτὴ ἡ
 ἀγωνιστικὴ του διάθεση ἐπικρατεῖ πᾶνω ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη σκέψη
 καὶ φροντίδα. Ἐδῶ ὅμως ἀρχίζουν οἱ ἀπογοητεύσεις. Ἀδικημένος θὰ
 φύγει ἀπὸ τὴν Ἰθρὰ τὸ 1823. Ἡ θέση του στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία
 δὲν θὰ τοῦ δώσει καμμιά ἱκανοποίηση. Θὰ στραφεῖ πρὸς ἄλλα ἐνδιαφέ-
 ροντα: στὴν ἰατρικὴ, καὶ παράλληλα θὰ ἀφοσιωθεῖ ξανά στὰ κλασικὰ
 κείμενα, σὲ πλαίσιο ὅμως τώρα αὐστηρὰ ἐπιστημονικό. Ὅταν ἡ πραγμα-
 τικότητα ἐμφανίζεται σὲ τόσο ριζικὴ διάσταση μὲ τὰ νεανικὰ ὁράματα,
 ἡ προτίμησις πρὸς τοὺς γάλλους εἰδυλλιακοὺς καὶ τοὺς ἀρχαίους λυρικοὺς
 εἶναι ἓνα καταφύγιο καὶ μιὰ λύσις.

Στὸ προσκλητήριο πού σαλπίζει τὸ 1833 ἓνας φίλος του ποιητῆς

«ὦ Βάμβαι, Κούμαι, Πίικολοι, Ἀσώπιοι, Μανοῦσαι,

Εἰς τὸν φαειρὸν μας οὐρανὸν σᾶς προσκαλοῦν αἱ Μοῦσαι!

Εἰς τὴν Ἑλλάδα Βασιλεὺς, ὑπέρμαχος τῶν φώτων,
Τῶν ὄπλων διαδέχεται τὸν θορυβώδη κρότον»⁵⁰.

Ὁ Πίκκολος δὲν θὰ ἀπαντήσῃ. Ἀσφαλῶς δὲν συμμερίζεται τέτοιους ἐνθουσιασμούς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ δράστης τῶν παραπάνω στίχων ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐπρόκειτο πολὺ σύντομα νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς ἀυτὰ πάτες του.

Ὁ Νικόλαος Πίκκολος θὰ μείνῃ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μακριὰ ἀπὸ τὸ θέατρο. Ἡ μετὰ τὸ 1830 ἑλληνικὴ πραγματικότητα δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετὰ τὶς ἐπαγγελίες τῆς ἐθνικῆς ἀναγέννησης, μετὰ τὶς ἰδέες τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, μετὰ τὰ ἀντιτυραννικὰ κηρύγματα τοῦ Δημοσθένη.

Ὁ ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς ἔχει ἀσφαλῶς κάποιον μερίδιο εὐθύνης γιὰ ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἔτσι ὅπως διαμορφώνεται μετὰ τὸ 1830, μετὰ τὴν προσκόλλησιν εἰς τὴν μίμησιν καὶ ἀναβίωσιν τῶν ἀρχαίων ἐν τῷ χώρῳ τῆς παιδείας καὶ εἰδικότερα εἰς τὴν δραματογραφίαν καὶ τὸ θέατρο. Δὲν εὐθύνεται ὅμως συνολικὰ γιὰ τὴν ἐκτροπὴν, γιὰ τὴν οἰκειοποίηση καὶ νόθευσιν τῆς τάσεως αὐτῆς ἀπὸ τὴν κυρίαρχην ἰδεολογίαν μετὰ τὴν ταυτόχρονην ἀποδυνάμωσιν τῶν προοδευτικῶν στοιχείων ποὺ ἀρχικὰ ἐνυπῆρχαν καὶ κυριαρχοῦσαν εἰς τὰς προσπάθειας γιὰ ἀξιοποίηση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παράδοσης. Δὲν εὐθύνεται γιὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ὑπόθεσεως αὐτῆς εἰς ἐπιχείρησιν ἰδεολογικοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ καὶ συσκοτίσεως.

Ἡ ἐργασία τοῦ Πίκκολου πάνω εἰς τὸν «Φιλοκτῆτην» εἰκονογραφεῖ τὶς ἐγγενεῖς ἀντιφάσεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ ἔργον τῆς ἀναβίωσης τῶν κλασικῶν ἐκείνην τὴν περίοδον, ἀλλὰ ταυτόχρονα δείχνει πόσον ἡ προσπάθεια τοῦ Διαφωτισμοῦ εἰς τὶς ἱστορικές της ἀφετηρίας εἶναι ὀργανικὰ συνδεδεμένη μετὰ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Δημήτρης Σπάθης

50. Ποιήσεις νέου τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου Σούτσου, Ναύπλιο 1833, 13.

Πράξις Β'.

Σκηνή α.

Προπύλαος, Φιλοκτήτης κ' δύο Στρατιώται.

Φιλοκ. (ἐξυπνῶν)
 ὦ φῶς, τοῦ ὁποῖον βλέπω πάλιν! ὦ [ὄφρ' ἀλάστορα τῶν
 ἀνέλιπτος ὑπομονή τούτων τῶν ξένων! ὑπνίου!
 Δὲν ἐνσίμῳ, ὦ τέκνον, οἷο θέλεις δουγῆθ'
 νὰ ὑποφέρῃς τὰ δεινά μου, νὰ μείνης
 κ' νὰ με' βοηθήσῃς! Ἀλλέως ἐπράξαν
 οἱ κακοὶ ἐκεῖνοι Ἀχρεῖδες. Ἀλλὰ σὺ —
 τέκνον, γενναῖος εἶ κ' ἀπόβουεῖς γενναῖος
 τὰ παρέδραφεῖς ὅλα, κ' δὲν ἐδάρυνθῃς
 οὔτε κραυγῆς οὔτε δύσωδίας. Καί —
 τῶρα, γέ μου, ἐπειδὴ φαίνεται οἷο
 εὐλόγησε τοῦ κακόν, σὺ πάλιν ἀνόρθωσε
 με. ὥστε ἀπὸ ἀναλάσσω τὰς δυνάμεις
 μου, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ πλοῦτον, κ' νὰ
 μὴν ἀναθάλασμεν δι' ἀναχωρησίῳ μας. [ἰδ]

Μιά σελίδα ἀπὸ τὴ μετάφραση τοῦ «Φιλοκτήτη» (γραφή Φοριέλ)

ΙΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
Φ Ι Λ Ο Κ Τ Η Τ Η Σ
Μετάφραση Ν. Σ. Πίκκολου]

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐφθάσαμεν τέλος πάντων εἰς τὴν νῆσον Ἀῆμον, ὦ Νεοπτόλεμε! Εἰς τὴν ἔρημον ταύτην ὄχθην, ὅπου οὐδε βῆμα ἀνθρώπου δὲν φαίνεται, ἐξέθηκα ἐγὼ ποτὲ κατὰ προσταγὴν τῶν Ἀτρειδῶν τὸν Μαλιέα Φιλοκτῆτην, τὸν υἱὸν τοῦ Ποίαντος. Βαρεῖα τίς νόσος κατέτρωγε τὸν πόδα του, καὶ ἐτάρατε ὅλον τὸ στρατόπεδον μὲ ἀγρίας δυσφημίας, βοῶν πάντοτε καὶ στενάζων. Ὅθεν οὔτε σπονδάς, οὔτε θυσίας δὲν ἐδυνάμεθα ἡσύχως νὰ κάμωμεν. Ἀλλὰ τίς ἢ χρεῖα νὰ τὰ διηγοῦμαι; Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ μακρολογῶμεν, μήπως καὶ μάθη τὸν ἐρχομόν μου, καὶ ματαιωθῆ τὸ στρατήγημα μὲ τὸ ὅποῖον ἐλπίζω μετ' ὀλίγον νὰ τὸν πιάσω. Σὺν ἔργον εἶναι, ὦ υἱὲ τοῦ Ἀχιλλέως, νὰ ἐκτελέσης τὰ λοιπὰ καὶ θεώρησον ἤδη ποῦ εὐρίσκεται ἐδὼ σπήλαιόν τι δίστομον, τοιοῦτον, ὥστε τὸν μὲν χεῖμῶνα νὰ ἐμβαίνειν ἑκατέρωθεν ἥλιος — τὸ δὲ θέρος, ἀῆρ γλυκὸς καὶ εἰς ὕπνον ἐπιτήδειος. Κάτω δὲ ὀλίγον τι εἰς τ' ἀριστερὰ ἴσως ἰδῆς τίνα βρύσιν, ἃν δὲν ἐξηράθη μέχρι τοῦδε. Ἐλθὲ μετὰ ταῦτα πλη-

Ἡ διασκευή τοῦ «Φιλοκτῆτη» ἀπὸ τὸν Ν. Πίκκοιο, μὲ βάση τὸ χειρόγραφο τοῦ Φοριέλ, δημοσιεύεται αὐτούσια, χωρὶς ἀλλαγὰς στὸ κείμενο, στὴν ὀρθογραφία καὶ στίξη. Γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς ἐκδοσης ἐγιναν οἱ ἐξῆς τροποποιήσεις:

Τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τυπώνονται ὀλόκληρα, μὲ κεφαλαῖα στὴν ἀρχὴ τῆς ἀράδας καὶ ὄχι συντεταγμένα, στὴ μέση τῆς σελίδας, μὲ μικρὰ γράμματα ὅπως στὸ χειρόγραφο.

Ἀναπτύχθηκαν οἱ βραχυγραφίες.

Σύμφωνα μὲ τοὺς ἐπικρατεστέρους στὸ χειρόγραφο τύπου ἐνοποιήθηκε ἡ ὀρθογραφία ὀνομάτων (ὅπως Ὀδυσσεύς, μὲ διπλὸ σίγμα, Ἀχιλλέως ἀντὶ Ἀχιλ[ι]λέως κλπ.) καὶ ἀρχίζουμε παντοῦ μὲ κεφαλαῖο μετὰ τὴν τελεία.

Ἐλάχιστα λάθη ἀντιγραφῆς διορθώθηκαν καὶ οἱ σοβαρότερες περιπτώσεις σημειώνονται στὸ ὑπόμνημα.

Δύο λέξεις ποὺ παράλειψε στὴν ἀντιγραφή ὁ Φοριέλ ἀποκαταστάθηκαν μέσα σὲ ἀγκύλες

σιέστερον καὶ φανέρωσέ με, ἂν εὐρίσκειται εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ἢ ἄλλου,.
διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ συνομιλήσωμεν, καὶ νὰ σὲ φανερώσω τοὺς
σκοπούς μου, τοὺς ὁποίους πρέπει συμφώνως νὰ ἐκτελέσωμεν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι πολύπονον, ὦ Ὅδυσσεῦ, τὸ ἔργον περὶ
τοῦ ὁποῖον ὀμιλεῖς. Μὲ φαίνεται ὅτι βλέπω ἄντρον τοιοῦτον, ὁποῖον
ἐπερίγραψας.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὑψηλά, ἢ χαμηλά; διότι δὲν σ' ἐννοῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὑψηλά, καὶ δὲν φαίνεται κανὲν ἶχνος πατήματος

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἴδε, μήπως κοιμᾶται.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Βλέπω κατοικίαν ἔρημον, χωρὶς κανένα ἄν-
θρωπον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε τροφὴ καμμία δὲν εὐρίσκειται μέσα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φύλλα στρωμένα κατὰ γῆς, ὡς κρεββάτιον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὁχι ἄλλο τίποτε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποτήριον ξύλινον ἄτεχνα κατασκευασμένον καὶ
τινα πυροβολικά.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τοῦτοι εἶναι οἱ θησαυροὶ τοῦ Φιλοκτήτου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Αἴ! Αἴ! ἰδὸν καὶ παλαιὰ πανία ἐξαπλωμένα εἰς
τὸν ἥλιον, γέμοντα ἀπὸ βαρείας νόσον ἀκαθαρσίαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Αὐτὸς βέβαια κατοικεῖ τούτους τοὺς τόπους, καὶ δὲν
εἶναι μακράν. Διότι πῶς ἦθελεν ἐμπορέσει νὰ ἀπομακρυνθῆ πολλά,
χωλὸς ὢν παλαιόθεν; ἐξηλθεν ἀναμφιβόλως ἢ εἰς ζήτησιν τροφῆς, ἢ
διὰ νὰ εὕρῃ τι φύλλον παυσώδυνον. Στείλε λοιπὸν τινὰ νὰ κατασκοπεύσῃ,
διὰ νὰ μὴ μὲ πλακώσῃ αἰφνηδίως ὁ Φιλοκτήτης: διότι αὐτὸς κάλλιον
ἀγαπᾷ νὰ πιάσῃ ἐμὲ παρὰ ὅλους ὁμοῦ τοὺς Ἕλληνας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὑπάγει ὁ ὑπηρέτης νὰ φυλάξῃ τὸν δρόμον. Σὺ
δὲ φανέρωσε ὅ,τι ἔχεις νὰ εἰπῆς.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πρέπει, ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, νὰ φανῆς ὄχι μόνον
κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ κατὰ πάντα γενναῖος. Καὶ ἂν ἀκούσης τί, ὁποῖον
ἄλλοτε δὲν ἤκουσες, νὰ μὴ παραξενευθῆς, ἀλλὰ νὰ πεισθῆς καὶ νὰ ὑπη-
ρετήσῃς προθύμως, ὥστε νὰ κατορθώσῃς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον
ἦλθες.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν προστάξεις;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πρέπει ν' ἀπατήσῃς τὸν Φιλοκτήτην. Ὅταν σ' ἐρω-
τήσῃ τίς καὶ πῶθεν ἔρχεσαι, νὰ εἰπῆς φανερά, εἶμαι νιὸς τοῦ Ἀχιλλέως.
Τοῦτο δὲν εἶναι χρεῖα νὰ τὸ κρύψῃς· καὶ ὅτι ἐχθρευθεῖς μὲ τοὺς Ἕλληνας,
ἄφησες τὸ ναυτικὸν αὐτῶν στράτευμα καὶ ἀπόπλεις εἰς τὴν πατρίδα
σου. Ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ σ' ἐκάλεσαν μὲ τόσας δεήσεις, ἠξεύροντες ὅτι δὲν

εἶναι ἄλλος τρόπος νὰ κυριευθῇ ἡ Τρωάς, δὲν σὲ ἔχρηναν ἔπειτα ἄξιον νὰ λάβῃς τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ τὰ ἔδωκαν ἀδίκως εἰς τὸν Ὀδυσσεά. Εἶπὲ τότε τὰ ἔσχατα κατ' ἐμοῦ, καὶ μὴ φοβῆσαι νὰ μὲ λυπήσῃς. Ἄν ὅμως τ' ἄλλα δὲν κάμῃς, θέλεις προξενήσει λύπην εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃς τὴν πόλιν τοῦ Προιάμου, ἂν δὲν λάβῃς τὰ τόξα τοῦ Φιλοκτήτου. Σὺ δύνασαι νὰ τὸν ἑμιλήσῃς ἀφόβως καὶ ἀξιοπίστως, ἐγὼ ὅμως ὄχι. Διότι σὺ οὔτε ἔνορκος ἦλθες, οὔτ' ἐξ ἀνάγκης, οὔτε μὲ τὸν προῶτον στόλον, ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἐμποροῦ ν' ἀρνηθῶ κανὲν ἀπ' αὐτά. Καὶ ἂν αὐτὸς ἔχων τὰ τόξα εἰς χεῖρας του καταλάβῃ ὅτι εἶμαι ἐδώ, χάνομαι, καὶ χάνεσαι καὶ σὺ ἐξ αἰτίας μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ κλέψῃς μὲ τέχνην τὰ ἀνίκητα ἐκεῖνα ὄπλα. Ἐξέρω, ὅτι φύσει δὲν ἀγαπᾷς οὔτε νὰ λέγῃς, οὔτε νὰ σοφίζεσαι τοιαῦτα κακά. Ἡ νίκη ὅμως εἶναι πρᾶγμα γλυκὺ, καὶ δὲν εἶναι ἄλλος τρόπος νὰ τὴν ἀποκτήσῃς. Τόλμησε. . . καὶ ὕστερον πάλιν θέλομεν φανῆ δίκαιοι. Τώρα δλίγον μέρος τῆς ἡμέρας παραδώσον εἰς ἐμέ, καὶ παράβλεψε τὴν ἐντροπήν. Ἐπειτα ὄλην σου τὴν ζωὴν ἄς ἦσαι ὁ δικαιοτάτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εὐσεβέστατος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τοιούτους λόγους, ὦ υἱὲ τοῦ Λαερτίου, καὶ ν' ἀκούω λυποῦμαι, ὄχι νὰ τοὺς βάλω εἰς προᾶξιν. Οὔτε πάτριον, οὔτε φυσικὸν μου εἶναι νὰ κάμνω τίποτε μὲ πανουργίαν. Εἶμαι ἔτοιμος νὰ φέρω τὸν Φιλοκτήτην μὲ βίαν, ὄχι μὲ δόλον. Εἴμεθα τόσοι ἄνδρες, καὶ αὐτὸς χωλαίνων δὲν θέλει βέβαια δυνηθῆ νὰ μᾶς νικήσῃ. Ἐγὼ ἐστάλην ὡς συνεργάτης σου, καὶ ὄχι ὡς προδότης. Κάλλιον ἀγαπῶ, ὦ βασιλεῦ, ν' ἀποτύχω μὲ τὴν δικαιοσύνην, παρὰ νὰ νικήσω μὲ τὴν κακίαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Υἱὲ καλοῦ πατρός, κ' ἐγὼ νέος ὢν ποτέ, εἶχα τὴν μὲν γλῶσσαν ἀργίην, τὴν δὲ χεῖρα πρόθυμον. Τώρα ὅμως, ἐξετάζων τὰ πράγματα, βλέπω, ὅτι ἡ γλῶσσα προηγείται πάντοτε καὶ ὑπερερεῖ τὰ ἔργα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν ἄλλο ζητεῖς παρὰ τὸ νὰ ψευδολογήσω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Σὲ λέγω νὰ πιάσῃς τὸν Φιλοκτήτην μὲ δόλον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Διὰ τί ὄχι μὲ πειθῶ, ἀλλὰ μὲ δόλον;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε πειθῶ, οὔτε βία ἰσχύει.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί; Τόσον μεγάλην δύναμιν ἔχει;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Βέλη θανατηφόρα καὶ ἀναπόφευκτα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι λοιπὸν θρασὺ καὶ τὸ νὰ πλησιάσῃ τις εἰς αὐτόν;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ὅχι, ἂν τὸν πιάσῃς, καθὼς λέγω, μὲ δόλον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ δὲν νομίζεις αἰσχρὸν τὸ ψεῦδος;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Όχι, ἂν τὸ ψεῦδος φέρη σωτηρίαν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς, βλέπων τις τὸ ψεῦδος, θέλει τολμήσῃ νὰ τὸ εἰπῇ;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Όταν κάμνης τι πρὸς κέρδος, δὲν πρέπει νὰ διστάζῃς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ τί κερδαίνω ἐγώ, ἂν αὐτὸς ἔλθῃ εἰς τὴν Τροίαν;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μόνα τὰ τόξα αὐτοῦ θέλουν τὴν κατατροπώσει.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄλλὰ δὲν ἐλέγετο ὅτι ἐγὼ μέλλω νὰ τὴν κωριεύσω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Οὔτε σὺ χωρὶς ἐκεῖνα, οὔτ' ἐκεῖνα χωρὶς ἐσένα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄν οὔτως ἔχῃ, ἄξιον εἶναι νὰ τὰ λάβωμεν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἄν κάμνης τὸ ἔργον τοῦτο, θέλεις ἀπολαύσῃ δύο προτερήματα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖα; διότι ἴσως στέρξω ἀφοῦ τ' ἀκούσω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Θέλεις ὀνομασθῆ ἔν ταῦτῳ καὶ σοφὸς καὶ ἀνδρεῖος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ἦναι, ἄς ἀφήσω τὴν ἐντροπήν, καὶ ἄς τὸ κάμω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐνθυμείσαι καλὰ ὅσα σ' ἐσυμβούλευσα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεῖνε ἤσυχος, ἀφοῦ συγκατένευσα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐσὸν στάσου ἐδῶ καὶ πρόσμενέ τον. Ἐγὼ δὲ ἀναχωρῶ, διὰ νὰ μὴ με ἰδῇ ὁ Φιλοκτῆτης. Ἐῖθε ὁ δόλιος Ἐρμῆς, καὶ ἡ πολιούχος Ἄθηνᾶ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν καὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν!

ΣΚΗΝΗ Β'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ ΜΟΝΟΣ

Ἡ συμπάθεια διεγείρεται εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἄπὸ ποῖαν κακὴν τύχην κατατρεχόμενος ὁ Φιλοκτῆτης πάσχει τοιαῦτα δεινά! Δέκα ὀλόκληρα ἔτη, χωρὶς καμμίαν βοήθειαν, χωρὶς κανένα σύντροφον ἢ φίλον, νοσεῖ νόσον ἀγρίαν, καὶ πλανᾶται διὰ νὰ συνάξῃ τὰ χρειώδη του. Ὡ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν ἔλαβον ἀπὸ τοὺς θεοὺς μετρίαν κατάστασιν! Οὗτος δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ κανένα κατὰ τὴν εὐγένειαν, οὔτε κατὰ τὴν ἀνδρείαν· καὶ μὲ ὄλον τοῦτο στερημένος ἀπὸ ὅλα, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ζῶν μὲ τὰ θηρία, τυραννόμενος ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ ἀνιάτους ὀδύνας, δὲν ἔχει κἂν ἓνα διὰ ν' ἀκούσῃ, κἂν τὰ πάθη του, ἀλλὰ μόνῃ ἢ ἠχώ ἀποκρίνεται εἰς τοὺς κλαυθμούς του. Πῶς ἀντέχει ὁ δυστυχεῖς!... Ἄλλ' ἀκούω φωνὴν καὶ κτύπον.

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ. Ὁ Φιλοκτῆτης πλησιάζει. Τὸν εἶδα ὄχι μακρὰν τῆς πέτρας ταύτης, συρόμενον εἰς δρόμον στενὸν μὲ πολλὴν κόπον καὶ δυσκολίαν. Μὲ εἶδε καὶ αὐτός, καὶ ἔρχεται βέβαια κατόπιν μου.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φεῦ! ὦ ξένοι! ποῖοι εἰσθε, καὶ πόθεν ἦλθετε εἰς τὴν ἀκατοίκητον ταύτην καὶ δύσορμον νῆσον. Ποία εἶναι ἡ πατρίς σας καὶ τὸ γένος σας; Τὸ ἔνδυμά σας εἶναι ἑλληνικὸν ἔνδυμα προσφιλέστατον εἰς ἐμέ. Ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω τὴν φωνὴν σας. Μὴν ἐκπλαγῆτε βλέποντές με ἀγριωμένον. Ἄλλ' οἰκτείρετε ἄνδρα δυστυχῆ, ὀλομόναχον εἰς τὴν ἐρημίαν, καὶ ἄφιλον. Ὁμιλήσατε, ἂν ἔρχεσθε ὡς φίλοι, ἀποκριθῆτε, παρακαλῶ. Δὲν εἶναι δίκαιον οὔτ' ἐγὼ νὰ μὴ σᾶς ἀκούσω, οὔτε σεῖς νὰ μὴ με ἀκούσετε.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μάθε πρώτον ὦ ξένε! ὅ,τι ἐπιθυμεῖς. Ἦξευρε ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ φίλτατον φώνημα! φεῦ! πόσον καιρὸν ἐστερήθην καὶ τὸ ν' ἀκούσω τοιούτου ἀνδρὸς φωνῆν; ποῖος, ὦ τέκνον, σ' ἔκαμε ν' ἀράξης ἐδῶ; Ποία ἀνάγκη σ' ἔφερε; Ποῖος σκοπός; Ποῖος φίλτατος ἄνεμος; Εἰπέ με τ' ὅλα, διὰ νὰ μάθω ποῖος εἶσαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶμαι υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ὀνομάζομαι Νεοπτόλεμος. Ἐπιστρέφω δὲ εἰς τὴν νῆσον Σκύρον, τὴν πατρίδα μου. Ἦξεύρεις ἤδη τὸ πᾶν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ υἱὲ φίλτατου πατρός! κάτοικε φιλάτης γῆς! ὦ παῖδενμα τοῦ γέροντος Λυκομήδους! μὲ ποῖον στόλον, καὶ πόθεν ἦλθες εἰς ταύτην τὴν γῆν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις! Σὺ δὲν ἦλθες μὲ ἡμᾶς εἰς τὸν στόλον τὸν ἀπεσταλμένον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Τρωάδα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μήπως καὶ σὺ συνέπλευσες τότε μὲ τοὺς Ἕλληνας;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ δὲν ἤξεύρεις, ὦ τέκνον, ποῖον βλέπεις ἔμπροσθέν σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς νὰ σὲ ἤξεύρω, ἐν ᾧ ποτὲ δὲν σὲ εἶδα;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἤκουσες παντελῶς οὔτε τὸ ὄνομά μου, οὔτε κἂν τὴν φήμην τῶν δυστυχῶν μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κάνεν ἀπ' ὅσα λέγεις δὲν ἡξεύρω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ δυστυχῆς ἐγώ! ὦ μῖσος τῶν θεῶν κατ' ἐμοῦ! Φεῦ! οὐδ' ἠκούσθη κἄν ἡ τάλαιπωρία μου, οὔτε εἰς τὴν πατρίδα μου, οὔτε εἰς κανὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος! ἀλλ' οἱ μὲν ρίψαντές με ἀνοσίως, γελῶσι καὶ ἀναπαύονται. Ἡ δὲ ἀρρωστία μου, ἀκμάζει πάντοτε καὶ αὐξάνει καθ' ἡμέραν περισσότερον. ὦ τέκνον, ὦ υἱὲ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἴσως ἤκουσες, ὁ κύριος τῶν ὅπλων τοῦ Ἡρακλέους, ὁ υἱὸς τοῦ Ποίαντος Φιλοκτῆτης. Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον οἱ Ἀτρεΐδαι καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Κεφαλλήνων ἔρριψαν αἰσχρῶς εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, πληγωμένον φοβερὰ ἀπὸ ἀνδροφθόρον ἔχιδναν, καὶ ἀπὸ ἀγρίαν ἀρρωστίαν καταφθειρόμενον. Ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Χρῶσῃν ἀραξαν ἐδώ, καὶ ἰδόντες με κοιμώμενον, μετὰ πολὺν ταραγμὸν καὶ νόσον, ὑπὸ τὴν ὑπόσκιον ταύτην πέτρων, ἀνεχώρησαν χαίροντες, καὶ δὲν μὲ ἀφησαν εἰμὴ τινὰ παλαιὰ πανία, καὶ ὀλίγην τροφήν, ὡς εἰς ποταπὸν καὶ ἄθλιον ἄνθρωπον. Ἄμποτε καὶ αὐτοὶ εἰς τοιαῦτα νὰ κατανήσουν! Ἀλλὰ τί ἔγεια, στοχάζεσαι, ὅταν ἐξύπνησα; Πόσον ἐφώναξα, πόσον ἐδάκρυσα, βλέπων ὅλα τὰ καράβια πλέοντα, καὶ κανένα ἄνθρωπον τριγύρω μου! Κανείς, κανείς δὲν ἔμεινε διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ νὰ μὲ περιποιηθῇ εἰς τὴν ἀρρωστίαν μου. Ἐκύτταζα παντοῦ καὶ δὲν εὗρισκα παρὰ λύπην καὶ δυστυχίαν. Αἱ ἡμέραι μ' ἐφαίνοντο αἰῶνες. Ἐπρεπε μόνος μου νὰ ὑπηρετοῦμαι ὑπὸ τὴν μικρὰν ταύτην στέγην· καὶ τὰ μὲν εἰς τροφήν ἀναγκαῖα εὗρισκα μὲ τὸ τόξον τοῦτο, κνηγῶν τὰ πτηνά. Ὅσα δὲ ἐκτυποῦσα ἔπρεπε νὰ σύρω ὁ δυστυχῆς τὸν ἀσθενῆ πόδα μου, διὰ νὰ τὰ λάβω. Τὸν χειμῶνα ἔπρεπε πάλιν νὰ ἔρπω, διὰ νὰ συνάξω πάγον διὰ ποτόν, ἢ νὰ κόψω τι ξύλον. Ἐπρεπε νὰ κτυπῶ πέτρων μὲ πέτρων διὰ νὰ ἀνάρω ὀλίγον πῦρ, καὶ νὰ διατηρηθῶ. Πλὴν τῆς υἰείας, ἢ στέγη μὲ τὸ πῦρ μὲ τὰ χορηγεῖ ὅλα. Μάθε τώρα, ὦ ξένε! καὶ τὴν φύσιν τῆς νήσου ταύτης. Κανένας δὲν πλησιάζει ἐδῶ ἐκουσίως, διότι οὔτε λιμένα εὗρίσκει, οὔτε κατοίκους διὰ νὰ κάμῃ ἐμπόριον, ἢ διὰ νὰ φιλοξενηθῇ. Κανείς, λέγω, δὲν πλησιάζει, εἰ μὴ ἂν βιασθῇ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἢ δυστυχίαν. Διότι πόσα ἐναντία δὲν φέρει ὁ καιρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Ὅσοι ποτὲ ἦλθαν ἐδώ, μ' ἐλυπήθησαν μόνον μὲ λόγους, καὶ μ' ἔδωκαν ἐνίοτε καὶ ὀλίγην τροφήν, ἢ κανὲν ποταπὸν φόρεμα. Ὅταν δὲ τοὺς παρακαλέσω νὰ μὲ φέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα μου, κανείς δὲν θέλει νὰ μὲ ἀκούσῃ. Χάνομαι λοιπὸν ὁ δυστυχῆς, τυραννόμενος δέκα χρόνους ἀπὸ τὴν πείναν, ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, καὶ ἀπ' ὅλα τὰ κακά. Τοιαῦτα, ὦ τέκνον, μ' ἔκαμαν οἱ Ἀτρεΐδαι καὶ ἡ κακία τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἄμποτε οἱ θεοὶ νὰ τοὺς τὰ πληρώσουν!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Σὲ λυποῦμαι, ὦ νιὲ τοῦ Ποίαντος, καὶ πιστεύω τοὺς λόγους σου. Διότι ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ τὴν κακίαν τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τὴν βίαν τοῦ Ὀδυσσεύος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μήπως καὶ σύ, ὦ τέκνον, ἔπαθες κακὰ ἀπὸ τούτους τοὺς πανωλέθρους, ὥστε νὰ παραπονεῖσαι καὶ νὰ θυμῶνῃς μετ' αὐτῶν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶθε νὰ ἐκπληρώσῃ αὕτη ἡ χεὶρ ποτὲ τὸν θυμὸν μου, διὰ νὰ μάθωσιν αἱ Μοκῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, ὅ,τι καὶ ἡ Σκύρος γεννᾷ ἀνδρείους.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Εὖγε, ὦ τέκνον! Ἄλλὰ ποῖον ἐγκλημα διήγειρε τόσον τὴν ὀργὴν σου κατ' αὐτῶν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖος, νιὲ τοῦ Ποίαντος, νὰ διηγηθῇ ὄλα, ὅσα αὐτοὶ μ' ἐκακοποίησαν! Ἀφ' οὗ ἡ μοῖρα ἔκοψε τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀχιλλέως...

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! τί λέγεις; ἀπέθανεν ὁ Ἀχιλλεύς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ χεῖρα ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοξευμένος, καθὼς ἄδεται, ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄξιος τοιούτου ἥρωος θάνατος! Ἀπορῶ, ὦ τέκνον, τὴν διήγησίν σου ν' ἀκούσω πρῶτον, ἢ δι' ἐκεῖνον νὰ στενάξω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Σὲ ἀρκοῦσιν, ὦ ταλαίπωρε, τὰ ἰδικὰ σου πάθη, καὶ δὲν σὲ μένει νὰ στενάζῃς τὰ τῶν ἄλλων.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! Εἶπέ λοιπόν, εἰς τὶ ἐκεῖνοι σὲ ἀδίκησαν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦλθον ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ ὁ τροφὸς τοῦ πατρὸς μου Φοῖνιξ, νὰ μὲ ζητήσωσι, λέγοντες, εἴτε ἀληθῶς, εἴτε μὴ ὅ,τι ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ πατὴρ μου δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κυριεύσῃ ἄλλος παρ' ἐμὲ τὰ Πέργαμα. Ἀκούων τοιούτους λόγους, δὲν ἐδίστασα πολὺν καιρὸν νὰ ἐκπλεύσω, μάλιστα μὲν, διότι ἐπόθουν νὰ ἴδω τὸν πατέρα μου ἄθραπτον, τὸν ὅποιον δὲν εἶχα γνωρίζσει· ἔπειτα δέ, διότι ἐπρόβαλλαν λόγον εὐπρόσωπον, τὸ νὰ κυριεύσω τὰ Πέργαμα. Ἀφ' οὗ μετὰ διήμερον θαλασσοπορίαν ἔφθασα εἰς τὸ Σίγειον, ὅλον τὸ στράτευμα μ' ἐπερικύκλωσε καὶ μὲ ἠσπάζετο, ὀμνύοντες, ὅτι βλέπουσι πάλιν τὸν Ἀχιλλέα. Ἄλλ' αὐτὸς, φεῦ! ἔκειτο νεκρός. Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ τὸν ἐδάκρυσα, ἐλθὼν πρὸς τοὺς Ἀτρεΐδας, ὡς πρὸς φίλους, ἐζήτητον τὰ ὄπλα του, καὶ ὅσα ἄλλα ἄφησε. Οἴμοι! ὅποιαν σκληρὰν ἀπόκρισιν μ' ἔδωκαν! (ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, δύνασαι νὰ λάβῃς ὄλα τὰ πατρικὰ σου τὰ ὄπλα του ὅμως εἶναι τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀδυσσεύος). Κ' ἐγὼ δακρύσας ἀπὸ θυμὸν καὶ λύπην, τοὺς εἶπα: «ἄθλιοι, πῶς ἐτολμήσατε νὰ δώσετε εἰς ἄλλον τὰ ὄπλα τοῦ πατρὸς μου χωρὶς νὰ μ' ἐρωτήσετε;» Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, εὐρισκόμενος πλησίον μου εἶπε: «Ναί, παιδίον, δικαίως τὰ ἔδωκαν διότι

ἐγὼ ἔσωσα καὶ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὰ ὄπλα του». Καὶ ἐγὼ ὀργισθεὶς, τὸν εἶπα παντοίας κατάρως, ἂν μὲ στερήσῃ ἀπὸ τὰ πατριὰ μου ὄπλα. Αὐτὸς δέ, ἂν καὶ ὄχι θυμώδης, ἐπειράχθη ἀπὸ τοὺς λόγους μου, καὶ ἀπεκρίθη. «Δὲν ἦσον μαζί μας εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἠσύχαζες, ὅπου δὲν ἔπρεπε καὶ ἐπειδὴ αὐθαδιάζεις, δὲν θέλεις φέρῃ ποτὲ εἰς τὴν Σκύρον τὰ ὄπλα ἐκεῖνα.» Τοιαῦτα ἀκούσας, καὶ ὀνειδισθεὶς, ἀναχωρῶ εἰς τὴν πατρίδα μου. Οὕτω τὸ κάκιστον σπέρμα ὃ Ὀδυσσεύς, μὲ ἄρπασε τὰ ἴδια μου κτήματα, καὶ δὲν μέμφομαι αὐτόν, ὅσον τοὺς ἀρχηγούς Ἀτρεΐδας· διότι αὐτοὶ ἔχουσιν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰς αὐτοὺς πείθεται ὅλον τὸ στράτευμα. Αὐτοὶ κακοὶ ὄντες, γίνονται διδάσκαλοι κακῶν εἰς τοὺς ἀρχομένους. Τοιαῦτα ἔπαθον, ὦ Φιλοκτήτα! εἶθε δὲ οἱ μισοῦντες τοὺς Ἀτρεΐδας, νὰ ἦναι φίλοι τῶν θεῶν καὶ φίλοι μου!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δικαίως ὀργίσθητε, ὦ ξένοι, καὶ δικαίως ἀναχωρήσατε. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι οἱ Ἀτρεΐδαι καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, εἶναι αἴτιοι, τούτων τῶν κακῶν. Διότι γνωρίζω τὸν υἱὸν τοῦ Λαέρτου, καὶ ἠξέυρω ὅτι ἡ γλῶσσά του εἶναι ὄργανον ψεύδους καὶ πανουργίας, καὶ ἡ καρδιά του ταμεῖον πάσης ἀδικίας. Ὅθεν καὶ δὲν ἀπορῶ διὰ τὸ κακούργημά του. Θαυμάζω δὲ πῶς ὁ μέγας Αἴας τὸ ὑπέφερε παρών.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄν ὁ Αἴας ἐζούσε, δὲν ἤθελα πάθει τοιαύτην ἀδικίαν· ἀλλ' αὐτὸς εἶχεν ἀποθάνει.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις; ἀπέθανεν ὁ Αἴας; ὦ δυστυχία! ὁ δὲ Διομήδης, καὶ ἐκεῖνος ὁ πωλημένος ἀπὸ τὸν Σίσυφον εἰς τὸν Λαέρτην, ζῶσιν ἀκόμη; αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἔπρεπε ν' ἀποθάνωσιν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ζῶσι· καὶ θάλλουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί κάμει δὲ ὁ παλαιὸς καὶ ἀγαθὸς φίλος μου Νέστωρ ὅστις ἀπεστόμονε τοὺς κακοὺς ἐκείνους μὲ τὰς φρονίμους συμβουλὰς του.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Αὐτὸς δυστυχεῖ τώρα, διότι ἔχασε τὸν υἱὸν του Ἀντίλοχον, τὸν ὅποιον εἶχε μόνον.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! δύο πικροὺς θανάτους μαθάνω. Φεῦ! τί νὰ στοχασθῇ τις, ὅταν τοιοῦτοι μὲν ἄνδρες ἀποθνήσκουν, ὁ δὲ μυρίων θανάτων ἄξιος Ὀδυσσεύς βλέπει τὸ φῶς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πανοῦργος εἶναι ἀλλὰ καὶ αἱ πανουργίαι πολὺ λάκεις ἀποτυχάνουσιν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὁ δὲ Πάτροκλος, ὁ ἄκρος φίλος τοῦ πατρός σου, ποῦ εὐρίσκετο.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀποθάνει· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ πόλεμος ἀρπάζει πάντοτε τοὺς καλοὺς, καὶ ἀφίνει τοὺς κακοὺς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀληθέστατα λέγεις· καὶ κατὰ τοῦτο θέλω σέ ἐρωτήσῃ περὶ ἀνθρώπου ἀναξίου μὲν, δεινοῦ δὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ πονηροῦ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῖος ἄλλος ἐμπορεῖ νὰ ἦναι παρὰ ὁ Ὀδυσσεύς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἐρωτῶ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν πολύλογον ἐκείνον, καὶ ἀνυπόφερτον δημηγόρον, Θεοσίτην, ἡξεύρεις ἂν ζῆ;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν τὸν εἶδα· ἔμαθα ὁμῶς, ὅτι σώζεται.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οὕτως ἔπρεπε· διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς κακοὺς δὲν ἐχάθη ἀκόμη· οἱ θεοὶ τοὺς μὲν πανούργους καὶ τετριμμένους εἰς τὴν κακίαν ἀναστρέφουσιν ἀπὸ τὸν ἄδην· στέλλουσι δὲ πάντοτε τοὺς χρηστοὺς καὶ ἀξίους. Πῶς νὰ ἐπαινέσω τοὺς θεοὺς, ὅταν τοὺς βλέπω τοιαῦτα πράττοντες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐγὼ μὲν, ὧ νιὲ τοῦ Ποιάντος, θέλω φυλάττομαι εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὴν Τρωάδα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀτρεΐδας. Δὲν θέλω στέρξει πότε τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι προτιμῶσι τὸν κακὸν καὶ δειλὸν ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν καὶ ἀνδρείον. Μὲ ἀρκεῖ ἡ πετραία Σκύρος, καὶ μ' εὐχαριστεῖ ὁ οἶκος μου. Σὺ δε χαῖρε, ὦ Φιλοκτῆτα, χαῖρε μέγιστα! Ἄμποτε οἱ θεοὶ νὰ σ' ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, καθὼς ἐπιθυμεῖς! Ἐγὼ ἐπιστρέφω εἰς τὸ πλοῖον μου, διὰ νὰ προσμένω καιρὸν ἐπιτήδειον πρὸς ἀναχώρησιν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀναχωρεῖτε ἤδη, ὦ τέκνον!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καιρὸς εἶναι καὶ καλῆτερα θέλομεν παρατηρεῖ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ πλοῖον, παρὰ ἐντεῦθεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δι' ὄνομα τοῦ πατρός σου, τῆς μητρός σου! νὰ χαρῆς ὅ,τι ἔχεις ἀγαπητὸν εἰς τὴν οἰκίαν σου! Σὲ παρακαλῶ, ὦ τέκνον, μὴ με ἀφήσης μόνον εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, καὶ εἰς τὰ κακά, ὅσα ἤκουσες, καὶ βλέπεις. Ἐπαρέ με μόνον· καὶ δὲν ζητῶ τίποτε περισσότερον. Δύσκολον φορτίον εἶμαι, τὸ ἡξεύρω, ὑπόφερέ το ὁμῶς. Οἱ γενηαῖοι μισοῦσι τὸ κακόν, καὶ ἀγαπῶσι τὸ καλόν, τὸ ὅποῖον τοὺς φέρει δόξαν. Δὲν εἶναι ἔνδοξον νὰ μ' ἀφήσης, ὦ τέκνον, ἂν δὲ μὲ φέρῃς εἰς τὴν πατρίδα μου ζῶντα, θέλεις ἀποκτήσῃς μεγίστην εὐκλείαν. Ὁ κόπος δὲν εἶναι οὔτε μιᾶς ἡμέρας. Βάλε με ὅπου θέλεις, εἰς τὴν ἀντλίαν, εἰς τὴν πρόωρον, εἰς τὴν πρόμην, ὅπου στοχαῖεσαι ὅτι δὲν θέλω ἐνοχλεῖ τοὺς ἐμβάτας. Νεῦσον, δι' ὄνομα τοῦ Ἰκεσίου Διός, καταπέισθητι, ὦ τέκνον, προσπίπτω εἰς τὰ γόνατά σου, μ' ἴδον ὅτι εἶμαι ἀδύνατος, χωλός, ὁ ταλαίπωρος. Μὴ με ἀφήσης εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν, ὅπου οὔτε πατεῖ ἄνθρωπος. Μετάφερέ με ἢ εἰς τὸν οἶκον σου, ἢ εἰς τὴν Εὐβοίαν.— Εὐκόλα θέλω μεταβῆ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οἴτην, εἰς τὴν Τραχινίαν, καὶ εἰς τὸν εὐδρον Σπερχειόν. Ἐπίστρεφέ με εἰς τὸν φίλτατον πατέρα μου. Πόσον φοβοῦμαι

μήπως απέθανε! Πολλάκις τὸν ἐμίγησα καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ στείλῃ πλοῖον διὰ νὰ μὲ μετακομίσῃ εἰς τὴν πατρίδα μου. Ἄλλ' ἢ ἀπέθανεν, ἢ ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχα παραγγείλῃ, ἠμέλησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποσχέσεις, ἀναχωροῦντες εἰς τοὺς τόπους των. Γενοῦ σὺ τώρα καὶ μνηστὴς καὶ ὁδηγός. Σὺ σῶσον, σύ ἐλέησον! — Βλέπεις πόσον τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἄστατα καὶ ἐπικίνδυνα. Πρέπει δὲ νὰ προβλέπῃ τις τὰ δεινὰ πρὸ τοῦ νὰ ἔλθουν, καὶ ὅταν εὐτυχῇ τότε μάλιστα νὰ προσέχῃ μήπως χάσῃ τὴν εὐτυχίαν του.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Γίνεται ἄνθρωπος τόσον ἀναίσθητος, ὥστε νὰ μὴ σ' ἐλεήσει; Γίνεται νὰ μὴ ἐκτελέσω τὴν θέλησίν σου; Ἔλθε, ὦ Φιλοκτῆτα, ἄς ὑπάγωμεν. Τὸ καράβιόν μου εἶναι ἔτοιμον. Εἴθε δὲ οἱ θεοὶ νὰ μᾶς σώσωσιν ἀπὸ ταύτην τὴν γῆν, καὶ νὰ μᾶς κατενοδώσωσιν ὅπου ἐπιθυμοῦμεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ εὐτυχὴς ἡμέρα! ὦ φίλτατε Νεοπτόλεμε! φίλτατοι ναῦται! πῶς νὰ σᾶς δεῖξω ἐμπρόκτως πόσῃν εὐμνημοσύνην καὶ ἀγάπην μ' ἐνπνεύσατε! Ἄς ὑπάγωμεν, ὦ τέκνον μου! ν' ἀποχαριετήσωμεν τὴν ἀθλίαν μου κατοικίαν, διὰ νὰ ἰδῆς πῶς ἐξοῦσα καὶ πόσον εἶμαι γενναῖο-καρδός. Ἄλλος δὲν ἤθελε ὑποφέρει, νομίζω, μήτε νὰ ἰδῇ τοιαῦτα κακά. Ἐγὼ δὲ ἔμαθον ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ τὰ στέργω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ὑπάγωμε, ὦ Φιλοκτῆτα! λάβε ἔνδοθεν ὅσα ἐπιθυμεῖς καὶ χρειάζεσαι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγὼ, φίλε, ὀλίγα χρειάζομαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἰς τὸ καράβιόν μου εὐρίσκεται ὅ,τι θελήσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Πρέπει νὰ λάβω τὸ φύλλον, τὸ ὅποιον ἐπιβάλλω εἰς τὴν πληγὴν μου, καὶ καταπραῖνω τοὺς ὠδόνους μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπαρε το. Ἐχεις ἄλλο τι νὰ μεταφέρεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ ἰδῶ μήπως μ' ἔπεσε κανὲν βέλος, διὰ νὰ μὴ τὸ πάρῃ κανεῖς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ταῦτα εἶναι τὰ περιόφημα ἐκεῖνα τόξα τοῦ Ἡρακλέους, τὰ ὅποια τώρα κρατεῖς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ταῦτα εἶναι, ἄλλα δὲν ἔχω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐχω ἄδειαν νὰ τὰ ἰδῶ ἐγγύθεν, νὰ τὰ πιάσω, καὶ τὰ νὰ τ' ἀσπασθῶ, ὡς ἱερά;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ τοῦτο, τέκνον μου, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἰδικόν μου ἐπιθυμεῖς, εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν [σου].

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπιθυμῶ, ναί. Σὲ λέγω ὁμως ἐλεύθερα: ἂν ἦναι δίκαιον τὸ ζήτημά μου, ἐκπλήρωσέ το· εἰ δὲ μή, παραιτοῦμαι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τέκνον μου, ἐπαινῶ τὴν εὐσέβειάν σου. Καὶ πῶς νὰ

μὴν ἦναι δίκαιον τὸ ζήτημά σου; Σὺ μόνος γίνεσαι αἴτιος νὰ βλέπω τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Σὺ μὲ ἀποδίδεις εἰς τὴν πατρίδα μου, σὺ εἰς τὸν γέροντα πατέρα μου, σὺ εἰς τοὺς φίλους μου μὲ ἀνασταίνεις ὑπεράνω τῶν ἐχθρῶν μου· θάρσει! δύνασαι καὶ νὰ τὰ ἀγγίξης καὶ νὰ καυχᾶσαι ὅτι μόνος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἠξιώθης ταύτην τὴν [τιμὴν] διὰ τὴν ἀρετὴν σου. Ἐγὼ τὰ ἔλαβα βραβεῖον τῶν ὑπουργῶν μου, καὶ σὺ χάριν τῆς φιλίας καὶ εὐγενείας σου, δύνασαι καὶ τὰ ἰδῆς καὶ νὰ τὰ πιάσης. Ὅστις εὐεργετούμενος ἠξεύρει νὰ ἀντευεργετῆ, εἶναι φίλος παντὸς κτήματος τιμιώτερος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἴσελθε εἰς τὸ σπήλαιόν σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Σὲ παρακαλῶ νὰ ἔμβης μαζί μου· διότι ἔχω χρεῖαν ἀπὸ τὴν βοήθειάν σου ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρωστίας μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄς ὑπάγωμεν· ἀλλὰ τι ἔχεις καὶ σιωπᾶς; καὶ φαίνεσαι οὕτως ἐκπληγμένος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! ἄ! ἄ! ἄ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί εἶναι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τίποτε. Ἄς ὑπάγωμεν, τέκνον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μήπως σ' ἐκυρίευσεν ὁ πόνος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὅχι· μὲ φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐλαφρώθη· ὦ θεοί!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἀναστενάζεις καὶ καλεῖς τοὺς θεούς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ γείνουν ἔλεοι, καὶ νὰ μᾶς κατενοδώσουν... ἄ. ἄ. ἄ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἔπαθες; δὲν λέγεις; ἕως πότε θέλεις νὰ σιωπᾶς; φαίνεται ὅτι κάτι πάσχεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ τέκνον μου, ἐχάθηκα. Δὲν ἔμπορῶ νὰ σᾶς κούρω τοὺς πόνους μου. ὦ θεοί! ἄ! διαπερᾶ τὸ φαρμάκι, διαπερᾶ τὸ αἷμα μου.

ὦ δυστυχής! ὦ ταλαίπωρος ἐγώ! Ἐχάθηκα, τέκνον μου. Ἀφανίζομαι, κατατήκομαι ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ! δι' ὄνομα τῶν θεῶν! ἂν ἔχεις σπαθίον, κόψε τὸν πόδα μου. Γλήγορα! μὴ λυπῆσαι τὴν ζωὴν μου. Κτύπα!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί σὲ ἤλθεν αἰφνηδῶς, καὶ φωνάζεις καὶ στενάζεις τόσον;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἦξεύρεις, ὦ τέκνον!...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί ἔχεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἦξεύρεις...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί εἶναι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν ἔξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πῶς δὲν ἠξεύρεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ἄ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πόσον βαρεῖα εἶναι ἡ ὁρμὴ τῆς ἀρρωστίας!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Βαρεῖα, ἀνέκφραστος! πλὴν εὐσπλαχνίσου με!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί θέλεις νὰ κάμω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Νὰ μὴ φοβηθῆς καὶ μὲ ἀφήσης. Ἡ ἀρρωστία μου ἔρχεται ἐκ διαλειμμάτων! φεῦ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ ταλαίπωρε! ὦ δυστυχεστάτε! ὅλα τὰ κακὰ ἐπισωρευθήσαν ἐπάνω σου. Θέλεις νὰ σὲ πιάνω καὶ νὰ σὲ βοηθήσω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μὴ, ὦ τέκνον. Λάβε δὲ τὰ τόξα, τὰ ὅποια ἐζήτης πρὸ ὀλίγον, καὶ φύλαττέ τα, ἕως ὅτου νὰ περάσῃ ὁ πόνος μου. Ἀλλέως δὲν καταπαύεται παρὰ μὲ τὸν ὕπνον. Ἄφες με λοιπὸν νὰ κοιμηθῶ· πρόσεχε ἐν τοσοῦτῳ νὰ μὴ τὰ ἀρπάσῃ τις μὲ βίαν, ἢ μὲ δόλον, διότι καὶ χάνομαι καὶ χάνεσαι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεῖνε ἤσυχος. Κάνεις ἄλλος πλὴν ἐμοῦ καὶ σοῦ δὲν θέλει τὰ ἐγγίσει. Δόσε τα, μόνον, μὲ ὦραν καλήν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἴδου λάβε τα ἐξιλέωσε δὲ τὸν φθόνον, διὰ νὰ μὴ σε γείνονν ὀλέθρια, καθὼς εἰς τὸν Ἡρακλέα, καὶ εἰς ἐμέ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Γένοιτο, ὦ θεοί! γένοιτο καὶ νὰ κατενοδοθῶ-μεν ὅπου εἶναι ὠρισμένον ἀπὸ τὸ θελήμᾶ σας!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φοβοῦμαι, τέκνον, μήπως φανῇ ἀνωφελὴς ἢ εὐχὴ σου. Τὸ αἷμά μου ἀναρρέει ἐκ βυθῶν καὶ στάζει. Κάτι νέον σύμπτωμα μέλλει νὰ μ' ἀκολουθήσῃ· φεῦ! ἄ, ἄ, ἄ, ἄ, ὦ πληγὴ τοῦ ποδίου μου, ὅποια κακὰ μὲ κάμνεις!... πλησιάζει, πλησιάζει!... οἴμοι!... ὦ δυστυχής!... Μὴ με ἀφίνετε, μὴ φύγετε, φίλοι!... ἄ, ἄ, ἄ, ἄ. Κατάρατε Ὀδυσσεῦ, εἶθε νὰ διαπεράσουν τοιοῦτοι πόνοι τὸ στῆθος σου! φεῦ! φεῦ! ὦ Ἀγάμεμνον, ὦ Μενέλαε! πῶς νὰ ἦτον δυνατὸν νὰ καταφάγῃ ἐσᾶς ἀντὶ ἐμοῦ τόσον καιρὸν τοιαύτη ἀρρωστία; Οἴμοι!... ὦ θάνατε, θάνατε, πῶς δὲν ἔρχεσαι τέλος πάντων, ἀφοῦ σὲ καλῶ καθ' ἡμέραν; Λάβε με, Νεοπτόλεμε, καὶ σέ με, ὦ γενναῖε, εἰς τὸ λήμιον ἐκεῖνο πῦρ, ὅπου κ' ἐγὼ ἔρριψα ποτὲ τὸν Ἡρακλέα. Αὐτὸς μ' ἔδωκεν εἰς ἀνταμοιβὴν τὰ ὄπλα, τὰ ὅποια κρατεῖς. Μὲ αὐτὰ θέλω σὲ ἀνταμείψῃ κ' ἐγώ. Τί λέγεις, νιέ μου, τί λέγεις; σιωπᾶς! Ποῦ, εἶσαι, τέκνον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Λυποῦμαι καὶ στενάζω διὰ τὰ δεινὰ σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θάρσει, τέκνον. Εἶναι μεν ὀξὺ τὸ πάθος μου, περ-νᾶ ὅμως γρήγορα. Μὴ με ἀφήσης μοναχόν, σὲ παρακαλῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ φοβῆσαι· ἐδῶ μένομεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θὰ μείνης;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔσο βέβαιος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν κρίνω πρέπον, τέκνον, νὰ σὲ ζητήσω ὄρκον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦθελα μὲ εἶναι ὄνειδος νὰ σὲ ἀφήσω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δός μοι διὰ πίστιν τὴν χεῖρα σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δίδω τήν χειρα μου και ὑπόσχομαι νά μείνω.
ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (παρκαφρονῶν κοί σπαρτατόμενος). Ἐκεῖ τώρα,
ἐκεῖ...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῦ λέγεις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐπάνω...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί παραφρονεῖς πάλιν; Τί ἀγριοκυντάξεις τόν
οὐρανόν;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησε, ἄφησέ με.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ποῦ νά σέ ἀφήσω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησέ με, σέ λέγω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δέν τολμῶ νά σέ ἀφήσω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἀποθνήσκω, ἂν μ' ἐγγίσης.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἴδου σέ ἀφίνω. Τί ἄλλο στοχάζεσαι;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γῆ, δέξαι με θανατιῶτα. Τὸ κακόν δέν μὲ ἀφίνει
νά ὀρθωθῶ. (λειποθυμεῖ).

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φαίνεται ὅτι ὁ ὕπνος μέλλει νά τόν κυριεύσῃ
μετ' ὀλίγον, ἢ κεφαλὴ του εἶναι κεκλιμένη. Ἰδρῶς καταβρέχει ὄλον τὸ
σῶμα του. Μαῦρον αἷμα τρέχει ἀπὸ τήν πληγὴν του. Ἄς τὸν ἀφήσω-
μεν, ὦ φίλοι, ἤσυχον, διὰ ν' ἀποκοιμηθῇ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

ΠΡΑΞΙΣ Β΄

ΣΚΗΝΗ Α΄

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΙ ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (έξυπνῶν). ὦ φῶς, τὸ ὁποῖον βλέπω πάλιν! ὦ ἀνέλπιστος ὑπομονή τούτων τῶν ξένων! Δὲν ἐνόμιζα, ὦ τέκνον, ὅτι θέλεις δυνηθῆναι νὰ ὑποφέρῃς τὰ δεινά μου, νὰ μείνῃς καὶ νὰ μὲ βοηθήσῃς! Ἄλλῃως ἔπραξαν οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι Ἄτρεΐδαι. Ἄλλὰ σὺ τέκνον, γενναῖος ὢν καὶ ἀπὸ γονεῖς γενναίους τὰ παρέβλεψες ὅλα, καὶ δὲν ἐβαρύνθης οὔτε κρυναγὰς οὔτε δυσωδίας. Καὶ τώρα, νιέ μου, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ἐλάφρωσε τὸ κακόν, σὺ πάλιν ἀνόρθωσέ με. Ὡστε ἀφοῦ ἀναλάβω τὰς δυνάμεις μου, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ νὰ μὴν ἀναβάλωμεν τὴν ἀναχωρησίην μας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Χαίρω βλέπων σε παρ' ἐλπίδα ζῶντα καὶ ἐλεύθερον ἀπὸ πόνους. διότι κανὲν σχεδὸν σημεῖον ζωῆς δὲν ἐφαίνετο πρότερον. Σήκου τώρα, ἢ ἂν ἀγαπᾷς, θέλουν σὲ φέρει τοῦτοι οἱ στρατιῶται.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ πόση καλοκάγαθία! Ἀρκεῖ, τέκνον, ἡ ἐδική σου βοήθεια. Τούτους ἄφησέ τους, διὰ νὰ μὴ βαρυνθῶσιν ἀπὸ τὴν δυσωδίαν πρὸ τοῦ δέοντος· ἀρκετὰ θέλουν ἐνοχληθῆναι εἰς τὸ καρδίῃ ἐξαιτίας μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅπως θέλεις, φθάνει μόνον νὰ ἀντέχῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θάροσε. Θέλω ἀνορθωθεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (ὁδηγῶν αὐτόν· ὀλίγον τι χαμηλά). Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί ἔχεις, τέκνον μου; Ποῖος λόγος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄπορῶ τί νὰ εἰπῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (σταματᾷ). Τί ἀπορεῖς, ὦ τέκνον! μὴ λέγεις τοιαῦτα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄπορῶ, καὶ πάλιν ἀπορῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μήπως ἡ δυσκολία τῆς ἀρρωστίας μου σὲ κατὰπεισε νὰ μὴ μ' ἐπάρῃς σύντροφον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅλα εἶναι δύσκολα, ὅταν τις ἀφήνῃ, τὸν χαρακτῆρά του, καὶ πράττῃ τὰ μὴ πρέποντα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τίποτε ἀνάξιον τοῦ πατρὸς σου δὲν πράττεις, οὔδε λέγεις, ὠφελῶν ἄνδρα ἐνάρετον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θέλω φανῆ οὐτιδανός. Καὶ τοῦτο με καταθλίβει καὶ μὲ τυραννεῖ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τὰ ἔργα σου εἶναι ἀξιέπαινα, οἱ δὲ λόγοι σου, δὲν ἤξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ Ζεῦ! Τί νὰ κάμω; καὶ ἂν σιωπήσω, καὶ ἂν ὀμιλήσω, θέλω φανῆ κακός.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (δλίγον τι χαμηλά). Μ' ἐπροόδωκεν, ἂν δὲν λανθάνομαι, καὶ θέλει νὰ μὲ ἀφήσῃ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅχι δὲν σὲ ἀφίνω φοβοῦμαι μάλιστα μήπως σὲ φέρω χωρὶς νὰ θέλῃς, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ λύπη μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί λέγεις, ὦ τέκνον; Δὲν ἐμπορῶ νὰ σὲ καταλάβω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κἀγὼ δὲν ἐμπορῶ πλέον νὰ σὲ κρύψω τίποτε. Μάθε λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν Τρωάδα, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀτρειδῶν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! τί εἶπες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ στενάξῃς, πρὶν ἀκούσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί ν' ἀκούσω; Τί ἔχεις σκοπὸν νὰ μὲ κάμῃς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πρῶτον μὲν νὰ σ' ἐλευθερώσω ἀπὸ τὴν ἀρροστίαν. Ἐπειτα δὲ νὰ πορθήσω μαζὴ σου τὰ τεῖχη τῆς Τρωάδος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ ἔχεις ἀληθινὰ τοιοῦτον σκοπὸν;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μεγάλῃ ἀνάγκῃ εἶναι: μὴ θυμώνῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐχάθηκα ὁ δυστυχής· ἐπροδόθηκα. Τί μ' ἔκαμες, ὦ ξένε; Ἀπόδοσέ με γλήγορα τὰ τόξα μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι δυνατόν. Καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον μὲ ἀναγκάζουν νὰ ὑπακούσω εἰς τοὺς ἀρχηγούς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ παγκάκιστε, καὶ πανουργότατε, μὲ ἀπάτησες! μὲ ἀφάνισες! Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι, ἄθλιε, νὰ μὲ κυττάξῃς ἀκόμη τὸν ἰκέτην σου; Μ' ἐπῆρες τὴν ζωὴν μου, λαβὼν τὰ τόξα μου. Ἀπόδωσε, παρακαλῶ, ἀπόδοσέ τα, τέκνον. Δι' ὄνομα τῶν θεῶν, μὴ με στεροῇς τὴν ζωὴν μου. ὦ δυστυχής ἐγώ! δὲν μ' ἀποκρίνεται παντελῶς, ἀλλὰ μὲ κυττάζει πάλιν, ὡς μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ μὲ τὰ δώσῃ ποτέ!... ὦ λιμένες, ὦ ἀκροστήρια, ὦ σύντροφέ μου ὀρεινὰ θηρία, ὦ βράχοι ἀπότομοι! εἰς ἐσᾶς προσκλαίομαι, ἄλλον δὲν ἔχω νὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἰδέτε, ἰδέτε τί μ' ἔκαμεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀφ' οὗ ὤμοσε νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὴν πατρίδα μου, μὲ σύρει εἰς τὴν Τρωάδα καὶ ἀφοῦ μ' ἔδωκεν τὴν δεξιάν του εἰς σημεῖον φιλίας, μ' ἐπῆρε τὰ τόξα τοῦ Ἡρακλέους, καὶ θέλει νὰ τὰ δείξῃ εἰς τὸ στρατεύμα τῶν Ἑλλήνων. Μὲ φέρει μὲ βίαν ὡς νὰ εἶχε νικήσει ἰσχυρὸν ἄνθρωπον, καὶ δὲν ἤξεύρει ὅτι σηκόνει νεκρὸν, καπνοῦ σκιάν, ἀπλῶς φάντασμα. Διότι δὲν ἤθελε μὲ νικήσει, ἂν εἶχα τὰς δυνάμεις μου· ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἂν δὲν μεταχειρίζετο δόλον. Ἀπατή-

θηκα ὁ δυστυχής, ἀπατήθηκα, Τί νὰ κάμω;... Ἀπόδοσέ τα· ἔλθε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου. Τί λέγεις;... σιωπᾶς!... Ἐχάθηκα ὁ ταλαίπωρος· δὲν εἶμαι πλέον τίποτε... ὦ σπήλαιον δίπυλον, εἰς σὲ πάλιν ἐμβαίνω γυμνός, μὴ ἔχων τροφήν· θέλω ἀποθάνει μόνος, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ θανατώσω μήτε πτηνόν, μήτε θηρίον, ἀφ' οὗ ἔχασα τὰ τόξα μου. Θέλω γείνη μετὰ θάνατον τροφή ἐκείνων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐτρεφόμεν. Καὶ θέλω κνηγοῦμαι ἀπ' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρότερον ἐκνηγοῦσα. Τοιαῦτα θέλω πάθει ἀπ' ἐκεῖνον, ὅστις ἐφαίνετο ἀπλούστατος καὶ ἄκακος. Ἄμποτε οἱ θεοὶ νὰ σέ... ὄχι ἂν μεταβάλλης γνώμην· εἰ δὲ μὴ, κακὸν κακῶς νὰ σ' ἐξολοθρεύσων.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ πόσον τὸν λυποῦμαι! Τὸν οἰκτιεῖρω τώρα καθὼς καὶ πρότερον.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐλέησόν μέ, ὦ τέκνον, ἐλέησον πρὸς θεῶν! Στοχάσου τί ὄνειδος θέλει σὲ ἀκολουθήσει, ἂν μὲ ἀπατήσης.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω; Ἄμποτε νὰ μὴν εἶχα ἀφήσει ποτὲ τὴν Σκύρον!...

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Δὲν εἶσαι κακός, ἀλλὰ κακοὶ ἄνδρες σ' ἐδίδαξαν τοιαῦτα αἰσχρά, καὶ σ' ἔστειλαν ἐδῶ. Τώρα δὲ ἄκουσον τὸν ὄρθον λόγον· δός με τὰ τόξα μου καὶ ἀναχώρησε.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί νὰ κάμωμεν, ὦ ἄνδρες;

ΣΚΗΝΗ Β'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ (ἐρχόμενος μὲ βίαν). Τί κάμνετε, ὦ κάμιστε; Δὲν μὲ παραδίδεις τὰ ὄπλα ταῦτα, καὶ νὰ ἀναχωρήσης;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! ποῖος εἶναι; ἄραγε τὸν Ὀδυσσεά ἀκούω;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τὸν Ὀδυσσεά, ναί, τοῦτον, τὸν ὁποῖον βλέπεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄλλοίμονον! ἐπροδόθηκα, ἐχάθηκα! Αὐτὸς ἦτον λοιπόν, ὅστις με ἠπάτησε καὶ μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὰ ὄπλα μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἐγώ, βεβαιότατα, ὄχι ἄλλος· τὸ ὁμολογῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (πρὸς τὸν Νεοπτόλεμον). Ἀπόδος, τέκνον, ἀφῆσέ με τὰ τόξα μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ ἂν θελήσῃ, δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ πρέπει καὶ σὺ νὰ ἔλθῃς μαζί μας· εἰ δὲ μὴ, θέλουν σὲ σηκῶσει μὲ βίαν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ κακῶν κάκιστε καὶ τολμηρότατε, τοῦτοι θὰ μὲ σηκώσουν μὲ βίαν;

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Ἄν δὲν ἔλθῃς ἐκουσίως.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γῆ Λημνία! ὦ λαμπρὸν καὶ παγκρατὲς πῦρ τοῦ Ἡφαίστου! Ὑποφέρεις νὰ μὲ σύρωσιν οὔτοι δυναστικῶς ἀπὸ τὴν νῆσόν σου;

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Ὁ Ζεὺς εἶναι, πρέπει νὰ ἐξεύρης, Ζεὺς ὁ κύριος ταύτης τῆς γῆς, ὁ Ζεὺς προστάσσει οὕτως· ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ μισητότατε, πῶς εὐρίσκεις τοιαῦτα σοφίσματα! Μὴ προβάλης τοὺς θεοὺς, διότι τοὺς κάμνεις ψευδεῖς.

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Ὅχι, ἀλλ' ἀληθεῖς. Ἴδου ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ περιπατήσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὅχι, ποτὲ δὲν θέλω κινηθῆ ἑντεύθεν.

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Ἀφεύκτως πρέπει νὰ ἔλθῃς.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ δυστυχῆς ἐγὼ! δὲν μ' ἐγέννησε λοιπὸν ὁ πατήρ μου ἐλεύθερον, ἀλλὰ δοῦλον.

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Ὅχι, ἀλλ' ὅμοιον μὲ τοὺς κρατίστους, μὲ τοὺς ὀπίους πρέπει νὰ κυριεύσης καὶ νὰ κατασκάψῃς τὴν Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οὐδέποτε, οὐδὲ ἂν μέλλω νὰ πάθω παντοῖα κακά, οὐδέποτε θέλω ἔλθει, ἐν ὅσῳ ἔχω τοῦτο τὸ ἄντρον.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ κάμῃς;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Εἰθὺς τώρα θέλω συντρίψει κατὰ πετρῶν τὴν κεφαλὴν μου κρημνιζόμενος ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος.

ΟΛΥΣΣΕΥΣ. Πιάσετέ τον, μὴ τὸν ἀφίνετε.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ χεῖρες, τί πάσχετε ἀπὸ τοῦτον τὸν οὔτιδανόν, στεροῦμεναι τὰ ὄπλα σας! ὦ σαθρὸ καὶ διεστραμμένον ἄνθρωπε πῶς μὲ ἠπάτησες, μεταχειρισθεῖς ὄργανον τοῦτον τὸν ἄγνωστον εἰς ἐμὲ νέον, τὸν ἀνάξιον μὲν σοῦ, ἄξιον δ' ἐμοῦ, ὅστις δὲν ἤξευρε παρὰ νὰ ἐκτελεῖ τὰ προσταγμένα. Καὶ τώρα δεικνύει ὅτι λυπεῖται δι' ὅσα ἐπραξε καὶ δι' ὅσα ἔπαθα. Ἄλλ' ἢ κακὴ σου ψυχὴ, βλέπουσα πάντοτε διὰ μυχῶν, ἄκακον ὄντα τὸν προεδίδαξε καὶ μὴ θελοντα, νὰ ἦναι σοφὸς εἰς τὰ κακά. Καὶ τώρα, ὦ κάκιστε, μ' ἔδεσες καὶ σκοπεῖς νὰ μὲ σηκώσης μὲ βίαν ἀπὸ ταύτην τὴν ὄχθην, εἰς τὴν ὁποῖαν μ' ἐξέθηκες ἄφιλον, ἔρημον, ἄπολι, ἐν ζῶσι νεκρόν; Ἄμποτε νὰ χαθῆς, καθὼς καὶ πολλάκις σὲ τὸ εὐχθήην! Ἄλλ' οἱ θεοὶ δὲν μὲ κάμνον καμμίαν χάριν. Σὺ μὲν ζῆς εὐχαριστημένος, ἐγὼ δὲ λυποῦμαι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ζῶ εἰς ἄκραν ὕστυχιαν, περιγελῶμαι ὑπὸ σοῦ καὶ τῶν Ἀτρειδῶν διὰ τοὺς ὁπίους τοιαύτας ὑπηρεσίας ὑπηρετεῖς. Μ' ὄλον τοῦτο σὺ τοὺς ἐσυνόδευσες

εις τὴν ἐκστρατείαν, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπατημένος. Ἐμὲ δὲ τὸν πανάθλιον, ὅστις συνέπλευσα ἐκουσίως ἔχων ἑπτὰ ἔδικά μου καράβια μ' ἔρριψαν ἐδῶ ἀτίμως. Καὶ σὺ μὲν κατηγορεῖς ἐκείνους, ὡς αἰτίους ταύτης τῆς ἀδικίας, ἐκείνοι δὲ εἰς σέ τὴν ἀποδίδουν. Τώρα λοιπὸν τί ἤλθετε; διὰ τί θέλετε νὰ μὲ ἐπάρετε; Ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον τίποτε, καὶ ἀπέθανα πρὸ πολλοῦ ὡς πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Πῶς, ὦ θεομίσητε καὶ θεοήλατε, δὲν σοῦ εἶμαι τώρα χωλὸς καὶ δυσώδης; Πῶς θέλει εἶναι συγχωρημένον νὰ κάμνετε θυσίας καὶ σπονδάς, παρόντος μου; Διότι ταύτην τὴν πρόφασιν ἐπρόβαλες διὰ νὰ μὲ ἐκβάλῃς. Εἶθε κακοὶ κακῶς νὰ χαθῆτε! Καὶ θέλετε χαθῆ διὰ τὰς κατ' ἐμοῦ ἀδικίας ἂν μέλη τοὺς θεοὺς διὰ τὸ δίκαιον. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι τοὺς μέλει. Διότι δὲν ἠθέλετε ἐπιχειρισθῆ τοῦτο τὸ ταξειδίον δι' ἐμὲ τὸν ἄθλιον, εἰάν κάμμία θεϊκὴ πληγὴ δὲν σᾶς ἠνάγκαζε. Ἄλλ', ὦ πατρώα γῆ καὶ θεοὶ ἔφοροι τῶν ἀνθρωπίνων. Τιμωρήσατε, τιμωρήσατε τέλος πάντων ὅλους αὐτοὺς ἂν ἔχετε καὶ δι' ἐμὲ ὀλίγον οἰκτιρισμόν. Ζῶ μὲν ἔλεεινά. Ἄν ὅμως τοὺς ἰδῶ χαμένους, θέλω νομίσει ὅτι ἐλευθερώθην ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Πολλὰ εἶχα ν' ἀποκοιθῶ, ἂν ἦτον ἀρμόδιον. Τώρα δὲ λέγω ἕνα μόνον λόγον, ὅπου εἶναι χρεῖα μὲ τοιοῦτον τρόπον νὰ φερθῶ, τοιοῦτος εἶμαι. Ὅταν δὲ εἶναι δοκιμασία ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ δικαίων, δὲν ἤμπορεῖς νὰ εἶρῃς ἄλλον εὐσεβέστερόν μου. Εἶμαι συνειθισμένος παντοῦ νὰ νικῶ. Ἄλλὰ δὲν ἀξιῶ καὶ σέ νὰ νικήσω, καὶ σέ παραχωρῶ ἐκουσίως. (Πρὸς τοὺς στρατιώτας) Ἀφήσατέ τον, καὶ μὴ τὸν ἐγγίσετε πλέον ἄς μείνῃ. (Πρὸς τὸν Φιλοκτήτην) Δὲν σέ χρειάζομεθα πλέον, ἔχοντες τὰ ὄπλα σου. Εἶναι εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Τεῦκρος, ὅστις ἐξεύρει νὰ τὰ μεταχειρίζεται. Κ' ἐγὼ νομίζω, δὲν εἶμαι παντελῶς κατώτερός σου εἰς τὴν τέχνην ταύτην. Τί λοιπὸν σὲ θέλομεν; Χαῖρε κατοικῶν τὴν Λήμνον. Ἡμεῖς ἄς κινήσωμεν. Τὰ ὄπλα ταῦτα θέλουν μὲ φέροι μετ' ὀλίγον τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε σὺ ν' ἀπολαύσης.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἴμοι! Τί πρέπει νὰ κάμω ὁ δυστυχής; Σὺ θέλεις παρρησιασθῆ εἰς τοὺς Ἑλληνας στολισμένος μὲ τὰ ὄπλα μου;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μὴν ἀντιλέγῃς τίποτε. Ἐγὼ ἀναχωρῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, οὔτως ἀναχωρεῖς χωρὶς νὰ μὲ εἰπῆς οὔτε κἂν ἕνα λόγον;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ (πρὸς τὸν Νεοπτόλεμον). Προχώρει, ὡς γενναῖος, καὶ μὴ κωτιάζῃς ὀπίσω, διὰ νὰ μὴ βλάβῃς τὰ πράγματα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ σεῖς, ὦ ξένοι, μ' ἀφίνετε μόνον, καὶ δὲν μ' ἐλεεῖτε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (πρὸς τοὺς στρατιώτας). Θέλει εἰπῆ ὁ Ὀδυσσεύς,

ὅτι εἶμαι μαλακὸς καὶ πλήρης ἀπὸ οἴκτου· Μ' ὄλον τοῦτο μείνατε σεῖς ἐδῶ, ἂν θέλῃ ὁ ξένος, ὅσον νὰ ἐτοιμάσωσιν οἱ ναῦται τὸ καράβιον, καὶ νὰ προσευχηθῶμεν εἰς τοὺς θεούς. Ἴσως ἐν τοσοῦτῳ λάβῃ καλλητέραν γνώμην ὁ Φιλοκτῆτης· ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν. Σεῖς δὲ ὅταν σᾶς καλέσωμεν, ἔλθετε γρήγορα.

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐμελλε λοιπὸν νὰ μὴ ἀφήσω πλέον τοῦτο τὸ σπήλαιον. Αὐτὸ θέλει εἶναι τάφος μου. Ποῦ πλέον ἐλπίς; ποῦ βοήθεια; ὦ πτηνά! ὦ κάτοικα τῶν ὀρέων θηρία, μὴ φεύγετε πλέον τοῦτον τὸν τόπον. Μὴ φοβεῖσθε πλέον, διότι δὲν ἔχω ὁ ταλαίπωρος τὰ βέλη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἦτον ὄλη μου ἡ δύναμις. Ἐλθετε τώρα ἐκδικηθῆτε, χορτάσετε μὲ τὰς ἀθλίας σάρκας μου. Καὶ χωρὶς ἐσᾶς ἢ πεῖνα μετ' ὀλίγον θέλει κόψει τὴν ζωὴν μου. . . Πῶς! Ἐγὼ νὰ ὑπάγω νὰ βοηθήσω ἐκείνους τοὺς ἀπίστους καὶ ἀχαρίστους! Οὐδέποτε, οὐδέποτε! Οὔτε ἂν μὲ κατακαύσῃ μὲ τοὺς κερανοὺς ὁ πυρφόρος Ζεὺς. Ἐρρέτω τὸ Ἴλιον! ἐρρέτωσαν ὅλοι οἱ πλησίον αὐτοῦ Ἕλληνες. ὦ πάτερ, πάτερ! ὦ πόλις πατρίδα! Ἄλλοίμονον δὲν θέλω σᾶς ἰδῆ πλέον. Ἄφησα τὴν ἱερὰν ἐκείνην γῆν διὰ νὰ βοηθήσω τοὺς Ἀτρεΐδας, οἱ ὁποῖοι μὲ κατήντησαν εἰς τὸ οὐδέν. (Ἐμβαίνει εἰς τὸ σπήλαιόν του.)

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΜΕΡΟΥΣ

ΠΡΑΞΙΣ Γ'

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δὲν λέγεις, ποῦ τρέχεις μὲ τόσην βίαν; Διὰ τί ἐπιστρέφεις ἐδῶ;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Διὰ νὰ διορθώσω καὶ νὰ ἐξαλείψω τὸ ἀμάρτημά μου.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δεινὰ ὀμιλεῖς. Καὶ ποῖον τάχα εἶναι τὸ ἀμάρτημά σου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. "Ὅτι πειθόμενος εἰς τοὺς λόγους σου καὶ εἰς ὄλον τὸ στράτευμα...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ τί ἔργον ἀπροεπὲς ἔκαμες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπάτησα αἰσχρῶς ἄνδρα ἄξιον.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ποῖον; οἴμοι! μήπως βουλεύεσαι τί νέον;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τίποτε νέον, ἀλλὰ θέλω εἰς τὸν Φιλοκῆτην...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τί θέλεις νὰ κάμῃς; (τρέμω ἀπὸ τὸν φόβον μου.)

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβα τὰ τόξα ταῦτα, πάλιν νὰ τὰ...

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. ὦ Ζεῦ! Τί μέλλεις νὰ εἴπῃς; Τάχα σκοπεῖς νὰ τ' ἀποδώσῃς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ ἔλαβα αἰσχρῶς καὶ ἀδίκως.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δι' ὄνομα τῶν θεῶν. Παίζεις, Νεοπτόλεμε;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν παίζω, ἀλλὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Τί λέγεις, νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως; Ποῖον λόγον εἶπες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θέλεις νὰ ἐπαναλαμβάνω δις καὶ τρις τοὺς αὐτοὺς λόγους;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Δὲν ἤθελα ποτὲ οὐδὲ ἅπαξ νὰ τοὺς ἀκούσω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπόν. Τὰ ἤκουσες ὅλα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Εἶναι ποῖος νὰ σ' ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦτο εἶναι.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ ποῖος θέλει μ' ἐμποδίσει;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. "Ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἐγώ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μ' ὄλον ὅτι εἶσαι φρόνιμος, δὲν ὀμιλεῖς φρόνιμα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Σὺ οὔτε ὀμιλεῖς, οὔτε πράττεις φρόνιμα.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄλλ' ἂν ἦναι δίκαια τὰ ἔργα μου, εἶναι ἀνώτερα καὶ ἀπὸ τὴν φρόνησιν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ πῶς εἶναι δίκαιον νὰ ἀφήσης πάλιν τὰ ὄπλα, τὰ ὅποια μὲ τὰς συμβουλὰς μου ἔλαβες;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἡμαρτα μὲ τὰς συμβουλὰς σου, ἁμαρτίαν αἰσχρᾶν, καὶ θέλω νὰ τὴν ἐκπλύνω.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Καὶ δὲν φοβεῖσαι τὸ ἐλληνικὸν στράτευμα ἂν πράξῃς τοιαῦτα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὲ τὸ δίκαιον δὲν φοβοῦμαι τὸν φόβον σου. Οὔτε ἐμπορεῖς νὰ μὲ καταπείσης νὰ κάμω ὅ,τι δὲν φρονῶ.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Θέλομεν λοιπὸν πολεμήσει ἐναντίον σου, ὄχι κατὰ τῶν Τρώων.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅ,τι θέλει, ἄς γείνη.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Βλέπεις τοῦτο τὸ ξίφος;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ τὸ ἐδικόν μου εἶναι ἔτοιμον, καὶ τώρα καὶ ὕστερα.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Ἄς εἶναι· σὲ ἀφίνω. Θέλω διηγηθῆ τὰς πράξεις σου εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκεῖνοι θέλουν σὲ τιμωρήσει (ἀναχωρεῖ).

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα ἀναχωροῦντα). Τώρα ἔκαμες φρόνιμα· καὶ ἂν εἰς τὸ ἐξῆς πράττης ὁμοίως, ἴσως ἀναχωρήσης ἀκλανστος. (Πρὸς τὸν Φιλοκτῆτην) Ἐξελθε, ὦ Φιλοκτῆτα, ἔξελθε ἀπὸ τὸ σπήλαιον.

ΣΚΗΝΗ Β'

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΕΛΛΗΝΕΣ, ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποῖος κρότος γίνεται πάλιν ἐδῶ; τί μὲ φωνάζετε; τί μὲ θέλετε, ὦ ξένοι; Μήπως ἔρχεσθε ν' αὐξήσετε ἀκόμη τὰς δυστυχίας μου; οἴμοι!... Τοιοῦτος εἶναι βέβαια ὁ σκοπός σας.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Θάρσει. Ἄκουσον τοὺς λόγους μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! φοβοῦμαι. Διότι καὶ πρῶτον ἀπὸ καλοῦς λόγους ἔπαθα κακὰ, πιστεύσας τοὺς λόγους σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ μετανοήσῃ τις;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τοιαῦτα μ' ἔλεγες καὶ ὅταν μ' ἔκλεψες τὰ ὄπλα μου. Ἐφαίνουσιν εἰλικρινῆς καὶ ἔκρυπτες φθοροποιὺς σκοπούς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐκεῖνα ἀπέρασαν. Θέλω νὰ μάθω τώρα ἂν ἀπεφάσισης νὰ μείνῃς εἰς τοῦτον τὸν ἄγριον τόπον, ἢ νὰ πλεύσῃς μαζί μας.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Παῦσε, μὴ λέγῃς περισσότερα. Ὅσα καὶ ἂν εἰπῆς, εἶναι μάταια.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Εἶσαι λοιπὸν ἀμετάτρεπτος εἰς ταύτην τὴν ἀπόφασιν;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἐμπορῶ νὰ εἰπῶ.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἦθελα νὰ πεισθῆς εἰς τοὺς λόγους μου, ἂν ὄμως ἦναι ἄκαιρον, σιωπῶ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καλὰ κάμνεις· διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ παύσης μὲ τοὺς λόγους σου τὸ μῖσος μου. Αἴσχιστε νιὲ ἀρίστου πατρός, μ' ἐστέρησες τὴν ζωὴν μου μὲ δόλους, καὶ ἔπειτα κάθισαι καὶ μὲ συμβουλεύεις; Ἄμποτε ν' ἀφανισθῆτε ὅλοι, πρῶτον οἱ Ἄτρεῖδαι, ἔπειτα ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ σύ!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ καταρᾶσαι περισσότερο, λάβε τὰ ὄπλα σου ἀπὸ τὰς χεῖράς μου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τί εἶπες; ἄραγε θέλεις καὶ δευτέραν φορὰν νὰ μὲ ἀπατήσης;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ὅχι, μὰ τὸν ὕψιστον Δία!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὡ γλυκύτατοι λόγοι, ἂν ἦναι ἀληθεῖς!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ ἔργα αὐτὰ μαρτυροῦσι. Πρῶτῃνε τὴν δεξιάν σου, καὶ λάβε τὰ ὄπλα σου (ὁ Φιλοκτῆτης ἀνεγείρεται μὲ χαράν, καὶ λαμβάνει τὰ ὄπλα του).

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ,
ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μάρτυρες οἱ θεοί, ἐναντιοῦμαι εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἐκ μέρους τῶν Ἄτρειδῶν καὶ ὅλου τοῦ στρατεύματος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Τέκνον, τίνος φωνὴν ἀκούω; τοῦ Ὀδυσσεύος ἄραγε;

ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Μὴν ἀμφιβάλλῃς. Ἴδέ με. Ἐγὼ θέλω σὲ φέρει μὲ βίαν εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος, καὶ ἂν θέλῃ καὶ ἂν δὲν θέλῃ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ (ἐτοιμαζόμενος νὰ τοξεύσῃ). Τώρα νὰ ἰδῆς! Τοῦτο τὸ βέλος θέλει τιμωρήσῃ τὴν ἀνθάδειάν σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ (κατέχων τὸν Φιλοκτῆτην). Ἄ! Μὴ δι' ἀγάπην τῶν θεῶν! μὴν ἀφήσῃς τὸ βέλος.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησε, δι' ὄνομα τῶν θεῶν! ἄφησε τέκνον, τὴν χεῖρα μου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Οὐδαμῶς, δὲν τὸ στέργω.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Φεῦ! διατί δὲν μὲ ἄφησες νὰ θανατώσω τὸν ἄσπυρον ἐχθρόν μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δὲν εἶναι πρόπον οὔτε εἰς σέ, οὔτε εἰς ἐμέ!

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄλλ' ἤξευρε, ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ στρατοῦ, οἱ ψευδο-αρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι θρασεῖς εἰς τοὺς λόγους, καὶ δειλοὶ εἰς τὴν μάχην.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἔστω ἔχεις πλέον τὰ τόξα σου, καὶ δὲν σὲ μένει νὰ μὲ ὀργίσεις ἢ νὰ μὲ μέμφεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ὅχι, τέκνον· ἔδειξες ἀληθῶς ἀπὸ ποῖον αἶμα εἶσαι. Ὅχι γέννημα Σισύφου, ἀλλὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις καὶ ζῶν ἐπαινεῖτο, καὶ μετὰ θάνατον δοξάζεται.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τὰ πρὸς τὸν πατέρα μου ἐγκώμιά σου, καὶ ἡ περὶ ἐμοῦ γνώμη σου μὲ φέρουν ἀγαλλίασιν. Ἄκουσον δὲ ποῖαν χάριν σὲ ζητῶ. Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ὑποφέρωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς θεόθεν δοθείσας συμφοράς. Ὅσοι δὲ προσκολλῶνται εἰς ἐκουσίους βλάβας, καθὼς ἐσύ, δὲν εἶναι οὔτε συγγνώμης, οὔτε ἐλέους ἄξιοι. Ἡγριώθης πλέον, δὲν δέχεσαι σύμβουλον, καὶ ἂν τις φίλος καὶ εὖνους, θελήσῃ νὰ σὲ νοητέησῃ, τὸν μισεῖς, καὶ τὸν νομίζεις μέγαν ἐχθρόν. Μ' ὄλον τοῦτο θέλω πάλιν σὲ ὀμιλήσει καὶ καλῶ τὸν ὄρκιον Δία μάρτυρα τῶν λόγων μου. Σὺ δὲ γράψε τοὺς καλὰ εἰς τὸν νοῦν σου· καὶ μάθε πρῶτον ὅτι ἡ ἀρρωστία σου εἶναι ἐκ θείας τύχης, διότι ἐπλησίασες εἰς τὸν ὄφιν, ὅστις φυλάττει κρυμμένος τὸν ἐν Χορῷ ἀσκέπαστον ναόν. Ἡξευρε ἀκόμη ὅτι δὲν θέλει παύσῃ ποτὲ ἡ βαρεῖα ἀρρωστία σου, ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος ἀνατέλλῃ καὶ δύνη, ἂν δὲν ἔλθῃς ἐκουσίως εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος, διὰ νὰ ἰατρευθῆς ἀπὸ τοὺς Ἀσκληπιάδας καὶ νὰ κυριεύσῃς μὲ τὰ τόξα σου, καὶ μαζὴ μου τὰ Πέρογαμα. Πόθεν δὲ ἤξεύρω ὅτι ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, ἄκουσον. Ἐχομεν αἰχμάλωτον εἰς τὸ στρατόπεδον τὸν Τρωαδίτην Ἐλενον, τὸν ἀριστον μάντιν, ὅστις λέγει φανερὰ ὅτι ταῦτα πρέπει ἀφεύκτως νὰ γίνων, καὶ προσέτι, ὅτι τὸ παρὸν θέρος ἡ Τρωὰς ὅλη, θέλει πέσει εἰς τὴν ἐξουσίαν μας. "Θανατώσατέ με, εἶπεν, ἂν δὲν ἀληθεύσωσιν αἱ προφητεῖαι μου" Συγκατάνευσε λοιπόν, ὦ Φιλοκτῆτα. Μεγίστη ἀπόλαυσις εἶναι, ἀφοῦ ἐκρίθῃς ἀριστος τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἰατρευθῆς ἐν ταῦτῳ, καὶ νὰ ἀποκτηθῆς ὑπερτάτην δόξαν, κυριεύων τὴν πολύστονον Τρωάδα.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ Τύχη μισητή! Διατί μὲ κρατεῖς ἀκόμη εἰς τὴν γῆν, καὶ δὲν μ' ἄφησες νὰ κατέβω εἰς τὸν Ἄδην; Οἴμοι! Τί νὰ κάμω; Πῶς ν' ἀπιστήσω εἰς τοὺς λόγους τούτου τοῦ ἀνδρός, ὅστις μ' ἐσυμβούλευσεν, ὡς φίλος; Νὰ ὑπακούσω; Ἀλλὰ πῶς νὰ φανῶ ἔπειτα εἰς τὸ

φῶς; Πῶς νὰ ὀμιλήσω τοὺς ἀνθρώπους; ὦ ἀστέρες, οἵτινες ἴδατε ὅλα τὰ πάθη μου, πῶς θέλετε ὑποφέρει νὰ συναναστρέφωμαι μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀτρέως, τοὺς αἰτίους τῶν δυστυχιῶν μου; Πῶς μὲ τὸν πανώλεθρον υἱὸν τοῦ Λαέρτου, διότι δὲν μὲ λυποῦν τόσον τὰ παρελθόντα ὅσον μὲ φοβίζον τὰ μέλλοντα κακά, τὰ ὁποῖα προβλέπω ὅτι θέλω πάθει ἀπὸ αὐτούς. Διότι ἡ κακὴ φύσις πάντοτε διδάσκει κακά. Σὲ θαυμάζω δέ, ὦ Νεοπτόλεμε, οὔτε σὺ ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Τροίαν, οὔτε ἐμὲ νὰ παρακινήσῃς, ἀλλὰ μάλιστα νὰ μ' ἀποτρέπῃς. Σὲ ὕβρισαν, ἔκλεψαν τὴν πατρικὴν σου κληρονομίαν, καὶ ἔπειτα ὑπάγεις νὰ τοὺς βοηθήσῃς, καὶ ἀναγκάζεις καὶ ἐμέ; Μὴ, τέκνον, μὴ. Ἀλλὰ φέρε με εἰς τὴν πατρίδα μου, καθὼς ὑπεσχέθης μὲ ὄρκον. Μείνε καὶ σὺ εἰς τὴν Σκύρον, καὶ ἄφησε ἐκείνους νὰ χαθοῦν κακοὶ κακῶς. Οὔτω θέλεις κάμει διπλὴν χάριν καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν πατέρα σου. Καὶ δὲν θέλεις φανῆ κακὸς ὠφελῶν τοὺς κακοὺς.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Δίκαια λέγεις, ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ πιστεύσῃς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς φιλικούς μου λόγους καὶ νὰ ἐκπλεύσῃς μετ' ἐμοῦ ἀπὸ ταύτην τὴν γῆν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποῦ; Εἰς τὰ πεδία τῆς Τρωάδος καὶ πρὸς τὸν ἔχθιστον υἱὸν τοῦ Ἀτρέως μὲ τὸν δυστυχῆ τοῦτον πόδα;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Πρὸς τοὺς μέλλοντας νὰ σὲ ἰατρεύσωσι καὶ νὰ σὲ σώσωσι.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄ! Τί λέγεις; πῶς ἐκφωνεῖς τοιοῦτους λόγους;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Λέγω ὅσα νομίζω καλὰ καὶ ἔνδοξα εἰς σὲ καὶ εἰς ἐμέ.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι τοὺς θεοὺς;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Καὶ πῶς νὰ ἐντραπῇ τις, ὠφελούμενος;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγὼ ὠφελοῦμαι, ἢ οἱ Ἀτρεΐδαι;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Φίλος σου εἶμαι, καὶ ὀμιλῶ διὰ τὸ ὄφελός σου.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Πῶς; ἐν ᾧ θέλεις νὰ μὲ παραδώσῃς εἰς τοὺς ἐχθρούς μου;

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Συνείθισε, φίλε, νὰ μὴ θρασύνεσαι εἰς τὴν δυστυχίαν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Θὰ μὲ χάσεις, ἐξεύρω, μὲ τούτους τοὺς λόγους.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄπαγε! δὲν μὲ καταλαμβάνεις.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Οἱ Ἀτρεΐδαι μὲ ἀπέριψαν. Τοῦτο ἐξεύρω.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Μὴ στοχάζεσαι τοῦτο, ἀλλὰ κύτταξε, ὅτι θέλον νὰ σὲ σώσων.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ποτέ, ποτέ δὲν θέλω εἶδει τὴν Τρωάδα ἐκουσίως.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω, ἂν μὲ κἀνενα λόγον δὲν ἔμπορῶ νὰ σὲ καταπείσω. Εὐκολώτατον εἶναι ἐγὼ μὲν νὰ σιωπήσω, σὺ δὲ νὰ ζῆς, καθὼς ἔζησας μέχρι τοῦδε, χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄφησέ με νὰ πάσχω, ὅσα πρέπει νὰ πάθω. Κάμε μόνον, ὦ τέκνον, ὅσα μὲ ὑπεσχέθης, ὅταν μ' ἔδωκες τὴν χεῖρα σου. Μὴν ἀργοπορῆς καὶ μὴ με ἀναφέρῃς πλέον τὴν Τρωάδα. Διότι ἀρκετοὺς θρήνους μὲ προξένεσεν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἐπειδὴ οὕτω θέλεις, ἄς ἀναχωρήσωμεν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ὦ γενναῖος λόγος!

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Βαστάσου τώρα καλά.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μὲ ὄλας μου τὰς δυνάμεις.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄλλὰ πῶς θέλω ἀποφύγει τὴν κατηγορίαν καὶ ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Μὴ σε μέλη.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Ἄλλ' ἂν ἔλθουν νὰ πολεμήσουν τὴν πατρίδα μου;

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἐγὼ μὲ τὰ βέλη τοῦ Ἡρακλέους θέλω τοὺς ἔμποδίζει νὰ πλησιάσουν.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. ὦ φίλε, ἂν μέλλῃς νὰ κάμῃς, ὅσα λέγεις, ἀποχαιρέτησε τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἀκολούθε με.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ, ΟΔΥΣΣΕΥΣ, ΗΡΑΚΛΗΣ,
ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

ΗΡΑΚΛΗΣ. Μὴ ἀναχωρήσης, νιὲ τοῦ Ποίαντος, πρὶν ἀκούσης τοὺς λόγους μου. Τοῦ Ἡρακλέους τὴν φωνὴν ἀκούεις, καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ βλέπεις. Διὰ σὲ ἄφησα τὰς οὐρανίους κατοικίας, καὶ καταβαίνω διὰ νὰ σὲ φανερώσω τὰ βουλευμάτα τοῦ Διός, καὶ νὰ σὲ δείξω ἄλλον δρόμον. Ἄκουσε λοιπὸν. Ἡξέυρεις πόσους κόπους ἀπέρασα διὰ νὰ γείνω καθὼς βλέπεις ἀθάνατος. Ἡξευρε ὅτι καὶ σὺ μέλλεις νὰ δοκιμάσης τὴν αὐτὴν τύχην. Καὶ μὲ παρομοίους κόπους νὰ δοξάσης τὸν βίον σου. Πρέπει νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Τρωάδα μὲ τὸν νιὸν τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ πρῶτον μὲν θέλεις ἰατρειθῆ ἀπὸ τὴν λυπηρὰν σου ἀρρωστίαν. Ἐπειτα δὲ κριθεὶς πρῶτος τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν ἀνδρείαν, θέλεις θανατώσει μὲ τὰ τόξα μου τὸν Πάριον τὸν αἴτιον τούτων τῶν δυστυχιῶν. Θέλεις κατεδαφίσει τὴν Τρωάδα, θέλεις στείλῃ εἰς τὸν Ποίαντα τὸν πατέρα σου λάφυρα

πολλά, βραβεῖα τῆς ἀνδρείας σου. "Όσα δὲ δωρήσῃ τὸ στράτευμα, φέρε
τα εἰς τὴν πυράν μου, ὡς μνημεῖον τῶν τόξων μου. Τὰ αὐτὰ συμβουλεύω
καὶ σὲ ὧ νιὲ τοῦ Ἀχιλλέως, διότι οὔτε σὺ δύνασαι νὰ κωριεύσῃς τὸ
Ἴλιον χωρὶς τοῦτον, οὔτε οὗτος χωρὶς σοῦ. Βοηθεῖσθε ἀμοιβαίως, ὡς
δύο λέοντες σύντροφοι. Ἐγὼ δὲ θέλω στείλῃ τὸν Ἀσκληπιὸν εἰς τὸ Ἴλιον
διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν πληγὴν τοῦ Φιλοκτήτου. "Όταν ὁμως καταπορθῆτε
τὴν Τρωάδα, ἐνθυμεῖσθε νὰ εὐσεβήτε εἰς τοὺς θεοὺς ἐπειδὴ ὅλα τὰ λοιπὰ
τὰ νομίζει δεύτερα ὁ πατὴρ τῶν θεῶν Ζεὺς. Μόνη ἡ ἀρετὴ δὲν συναπο-
θνήσκει μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε χάνεται ποτὲ καὶ ἂν ζῶσι, καὶ ἂν
ἀποθάνωσι οἱ ἔχοντες αὐτήν.

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. ἜΩ ποθητὴ φωνή! ὦ τέκνον τοῦ Διός, τὸν ὁποῖον
ἀξιόνομαι νὰ ἴδω μετὰ τόσον καιρόν, δὲν θέλω παρακούσει τοὺς λόγους σου.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ. Κ' ἐγὼ εἶμαι τῆς αὐτῆς γνώμης.

ΗΡΑΚΛΗΣ. Μὴ ἀργοπορεῖτε πλέον, διότι ὁ ἄνεμος εἶναι προνμύ-
σιος καὶ μὴ ἀναβάλετε (ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν).

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ. Ἄς ἀποχαιρετήσω μόνον ταύτην τὴν γῆν. Χαῖρε, ὦ
σπήλαιον, τὸ ὁποῖον μ' ἐφύλαξες! Χαίρετε νύμφαι ἔνδοροι καὶ λειμω-
νιάδες! Χαίρετε κτύποι ἰσχυροὶ τῶν κυμάτων! Χαῖρε ἀκρωτήριον, ὅπου
πολλάκις ἔδοκίμασα τὴν ὑγρασίαν καὶ ὁρμὴν τοῦ νότου! Χαῖρε, ὄρος
Ἐρμαῖον, τὸ ὁποῖον παρέπεμπες ἀντιτύπους τοὺς στεναγμούς καὶ τὰς
κρηνὰς μου. ἜΩ γλυκεῖαι βρούσεις, σᾶς ἀφίνω, σᾶς ἀφίνω ἤδη, μ' ὄλον
ὅτι ποτὲ δὲν τὸ ἤλπιζα. Χαῖρε γῆ περιοροντε τῆς Λήμνου, καὶ ἀπόπεμψόν
με αἰσίως, ὅπου ἡ μεγάλη μοῖρα μὲ φέρει, ἡ γνώμη τῶν φίλων, καὶ ὁ
πανδαμάτωρ θεός, ὅστις οὕτως ἐνέκρινεν.

ΤΕΛΟΣ

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

295-10 Μαλιέα: χφ. Μιλίεα. 301-5 παραπονείσαι: χφ παραπανήσεις. 303-5
δημηγόρος: χφ δημογόρος. 303-26 Ἐπαρὲ με μόνον: καὶ δὲν ζητῶ τίποτε περισ-
σότερον: χφ Βάλε με εἰς ὅ,τι μέρος τοῦ πλοίου θελήσῃς. Ἡ διόρθωσις εἶναι τοῦ
Πικκολου, σύμφωνα μὲ τὸ σημείωμα ποὺ βρίσκεται ἐπικολλημένο στὸ παράφυλλο
τῆς ἀρχῆς. 303.36 θέλω: χφ. λέγω. 304-35 [σου] στὸ χφ. ὑπάρχει κενό. 304-37
παραιτοῦμαι: χφ. παρεθοῦμαι. 305-5 [τιμὴν]: τὸ κενὸ στὸ χφ. σημειώνεται μὲ
σταυρὸ στὸ περιθώριο. 306.26 λήμνιον: χφ. λήμνον. 308-4 ἜΩ φῶς, τὸ ὁποῖον
βλέπω πάλιν!: στὸ περιθώριο τοῦ χφ. σημειώνεται ἡ μεταφραστικὴ παραλλαγή «ὦ
φῶς διάδοχον τοῦ ὑπνου!». 314.13 βουλεύεσαι: χφ. βουλεύε.